

Mr President, Fathers, and Brethren!

From two sources I have the honour to bring you greeting to day — from the General Presbyterian Alliance and from the United Free Church of Scotland. By the Alliance conference, which met at Zürich in July, I was charged to read to you following letter: (read).

Dr FLEMING writes truly when he says we missed you at Zürich. From 29 countries; from the New Hebrides in the far Pacific Ocean to Sweden, from Canada and the United States to India; 38 Reformed Churches sent their delegates to consider matters common to our faith and order, but we had none from your communion. The great musical conductor, you will remember, found his orchestra incomplete because the piccolo did not sound. Far be it from us to compare your Church with so small an instrument, but if any instrument is awaiting the great harmony from Reformed Churches cannot swell to its full volume. So we missed you, but we remembered you in honour and with affection.

For the United Free Church of Scotland, my first duty is to thank you very cordially for your invitation to send a delegate to your Synod. For some years it has been our desire to come into contact with you and it was our purpose to ask you to send a delegate to our General Assembly; but you have forestalled us. Although one better fitted than myself might have been chosen, I count it a privilege to be with you and on behalf of my Church I bring you warm greeting with the expression of our hearty wishes for Gods blessing upon your Church, its testimony and its labours. We in Scotland always remember gratefully what we owe to the Netherlands. In bye-gone days, many of our suffering, persecuted fellow-country men found a refuge and a welcome with you. In more recent times there has been less contact, but we have had our association. For example, nearly 80 years ago we began a mission to Jews in Amsterdam and carried it on until the work was taken over by the Dutch Society for Israel to which Society we still send some help every year. In Budapest also one of our Missionaries, a predecessor of my own, was a Hollander — Rev. VAN ANDEL. And in the United Free church we shall not soon forget our debt to the Netherlands Red Cross. We raised a Relief Fund and wished to send food, clothing, and other goods to help our sorely-ried and stricken brethren in Hungary, but could find no way until your Red Cross Society put its waggons and workers at our disposal; and before you here I wish to express our gratitude to that Society for the assistance so willingly rendered. Apart from devotion to the Reformed Faith, your Church and mine have certain common characteristics. Both came out of a disruption and a secession with a subsequent union. If all who were with us did not enter the larger fellow-ship we have no reproach against them; the rather will we hope and labour for the day when under the Holy Spirit's guidance we shall all again be one. We have also common interests and problems. Both our Churches have realised the call to evangelise the non-christian peoples: Jews, Mohammedans, Pagans. Both our Churches have great home mission questions to deal with, difficulties to face that arise from changing theological views, from an aggressive Romanium, from the materialistic spirit of the age, from the general unsettlement of our time. We in Scotland are seeking, partly as our own work, partly in co-operation with others, to overcome these difficulties and to bring the Gospel to bear upon the whole life of our people. Particularly among our young people do we see great progress being made under God's blessing. I may mention that in the United Free Church alone we have no fewer than five or six secretaries specially set apart for developing Sunday Schools, for training and guiding workers among young people generally. This is an age of specialisation, an age of experts, and we are finding specialisation useful and profitable in the Church's work.

But while we labour in Scotland we look beyond it and try to see the needs in the world at large. Many of us are coming to see that we cannot live in isolation to realise that the City of God on earth may not be inclosed in walls, for then it is exposed to the destructive artillery of every evening. The conviction grows that we need a deeper sense of the solidarity of Protestantism. Whether we look at the needs in the narrower or in the wider spheres, it is the same. We look at the great heathen world; we look at the churchless masses in our own land; we look at Europe with all its hatred and mistrust; we look at our Sisterchurches in Eastern Europe, torn, broken, in sorrow, suffering under

fiery trials, and we come to the view that if ill-will is to be eradicated, if hatred is to cease, if love and fraternity are to be reestablished, if the godless are to be won, if Christianity is to save the world and the Gospel to triumph, then the day of separation and apartners must cease and we who are of a common faith must come together and co-operate. Others are feeling the same. Our Lutheran brethren, meeting these days at Eisenach in international conference for the first time, apparently feel it. The Churches in India and China feel it. Canada feels it, for there Presbyterians, Methodists, Congregationalists are writing to form one Church. Presbyterian in polity, in doctrine loyal to Reformation standards. Similar movements are on foot in Africa, New Zealand and elsewhere.

We too in Scotland are joining hands. These two years we have had a great united campaign for Foreign Missionschurches of the most diverse character joined in it and the whole land has seen a new lesson in unity and felt the influence of a new power. We are now proceeding to form a Scottish churches' council to consider all moral and spiritual affairs in the interest of the higher life of all the people. We have also the movement gradually for union between the Church of Scotland and my own. I am not to prophecy when that union will be, but come it will; and with it will appear a new power for good in Scotland and throughout the world. There are but instances of how co-operation can be effected, of how the sense of solidarity can be made real, of how — while each Church retains its own distinctive character — brotherhood is made to grow. I call to mind the old proverb: *Eendracht maakt Macht*, but in our Reformed Churches has there not been in the past too little *Eendracht* of a practical kind? Yet without it, how can we meet the present world-situation? How can we meet the insidious propaganda of Rome? How can Europe be regenerated? How can Christian civilisation be saved, the world healed, peace secured? Surely, in face of it all, the anarchy, the materialism, the enmity, the destructive influences that are abroad the weariness of men, the sorrows of our brethren elsewhere in Europe, a great responsibility rests upon the Reformed Churches of the world to meet that responsibility and for our common love to our common Lord, ought we not to join hands none being lacking or remaining apart and so make our testimony one, demonstrating to the world our unity of faith and purpose. We trust your hands will join with ours to solve the great issues of our time.

BIJLAGE III.
Art. 25.

TOESPRAAK van Rev. Norman Campbell M. A.

We consider it a privilege and an honour to be the bearers of fraternal salutations from the Free Church of Scotland to the Reformed Church of the Netherlands. Let me convey to this Synod the assurance of our Church's esteem and sympathy with this Reformed Evangelical Church in their fidelity to the inspired Word of God and to the Gospel of Jesus Christ.

It is with great gratification we find ourselves among brethren of this Synod listening to the discussions, as you testify to the truth as it is in Christ Jesus.

With regard to your ecclesiastical constitution, doctrinal standards and forms of Church government, as well as being closely allied in history principles and sentiment as evangelical Churches, though planted in different lands, we really possess much in common.

Like the Free Church of Scotland, this Church has been distinguished by her faithful strivings and unwearied efforts to maintain inviolate the sacred Scriptures to preach a pure Gospel, and to uphold the principles of righteousness and truth.

The history of evangelical religion in the Netherlands has always been a source of joy and inspiration to the Free Church of Scotland especially when we remember the close relationship between Scotland and Holland at the time of the Reformation, and in the dark days of suffering in the times of the Covenanters.

It is unnecessary for me to explain the principles and position of our Church as we are contending for the faith in Scotland at present among such learned brethren, but I may be permitted to state briefly the testimony and attitude of our Church with regard to present day problems, especially as we have been misrepresented in many places.

We are not only a protestant presbyterian Church, teaching that Christ is the Head of the Church, but also that He is the Head of the nations, that it is only in the measure in which nations serve Him shall they prosper, and therefore Christ is the panacea for the suffering nations of Europe at present.

We believe the whole Bible to be inspired of God the Holy Ghost and therefore infallible and the all sufficient and completed revelation of God's mind to men, and that it's teaching and authority are final. We are accordingly opposed to Romanism and rationalism as the two forces of evil, strongly antagonistic to Christ.

There are serious departures from the fundamental doctrines of the Reformation and those of the evangelical Church in Scotland especially with regard to inspiration, the incarnation, the atoning death of Christ, the personality of the Spirit etc., among the larger protestant Churches in Scotland. Therefore, the Free Church, though comparatively small in numbers, is forced to remain a distinct denomination, to proclaim all the doctrines of grace with Divine Authority, and to contend for the faith, once delivered to the Saints. Our creed, the principles and teaching of our Church are the great reformation doctrines which your fathers and our fathers preached, loved, and were ready to die for.

In addition to the work carried on in Scotland we have missions in the three great Continents, in South America, and in South Africa, and in India, and with devout thankfulness to God we have to acknowledge that our efforts are being crowned with a measure of success.

The condition of religion and morality even in Protestant Countries in Europe might cause us to tremble for the Ark of the Lord. But is it the increasing darkness before the dawn? We hope though it may be through trials and tribulations that the protestant Churches will rise to higher life and breathe a purer and more spiritual atmosphere. The future is as bright as God's promises and purposes of grace.

Although the deep sea separates our countries, and that sea is often swept by great storms, there is no geographical barrier and nothing can separate those who are Christ's, who love Him, and are faithful in all that concerns His Kingdom.

May God bless your Church and keep alive within her that faith which has made her past so glorious and inspiring. May His blessing rest on all the Churches of the Reformation.

I thank you for the kindness with which we have been received and we shall carry back to Scotland grateful remembrances of our visit to the Reformed Church of the Netherlands. And we invite you to send a deputy to our assembly whom we will heartily welcome.

BIJLAGE IV.
Art. 30.

RAPPORT over de benoeming van Dr F. L. Bakker.
(Agendum J 1.) Zendingsrapport 13 B 2.

Met groote belangstelling nam uwe Commissie van praeadvies kennis van wat de Deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen hebben medegedeeld in hun Rapport Hoofd 13 B 2 in zake de voorloopige benoeming van Dr F. L. BAKKER tot Zendingsadviseur.

Allereerst wenscht uwe Commissie op te merken, dat wat de Deputaten thans te dezer zake hebben voorgesteld eenigszins afwijkt van wat voorheen in dit opzicht gewenscht geacht werd.

Weleer was het de bedoeling, dat de Zendingsadviseur inzonderheid „een taalgeleerde” moest zijn, wiens voornaamste werk zou bestaan in het bestudeeren van de Javaansche „Pseudo-religies”, met name van den Islam, het beoordeelen daarvan naar de Gereformeerde beginselen en het publiceeren in geschriften van de resultaten van zijn onderzoek, terwijl hem ook het geven van onderwijs aan de Opleidingsschool kon worden opgedragen.

Na breed overleg met Ds D. BAKKER, alsmede op grond van de uit Indië ontvangen adviezen betreffende de reorganisatie der Opleidingsschool, wordt thans voorgesteld niet een taalgeleerde, maar een theoloog te benoemen, wiens arbeid ook zal bestaan in het geven van onderwijs aan de Opleidingsschool.

Gehoord de motieven, kan uwe Commissie zich met deze herziening der plannen in zake een Zendingsadviseur geheel vereenigen. Zij wenscht U daarom te advi-

seeren daaraan uwe goedkeuring te hechten. Het komt haar echter voor, dat het nu ook beter is, den naam „Zendingsadviseur”, die vooral bij de arbeiders op het Zendingsterrein al heel weinig bijval vond, los te laten en in plaats daarvan te spreken van „Docent aan de Opleidingsschool”. Ook kan dan de Instructie, zooals die te Leeuwarden werd goedgekeurd, weer geschikt vervallen, wijl die niet past voor een Docent. Daarmede is echter geenszins gezegd, dat het groote belang, dat met de benoeming van een Zendingsadviseur werd beoogd, nu opgegeven zou worden. Integendeel. Dat doel was in hoofdzaak de bestudeering van de Javaansche pseudo-religie, en de bestrijding daarvan door woord en geschrift. Dat hoofddoel nu kan beter bereikt worden door de benoeming van een theoloog dan van een taalgeleerde, terwijl deze dan als Docent aan de Opleidingsschool een vaste positie in den Zendingarbeid ontvangt.

Uwe Commissie is van oordeel, dat de Deputaten in den persoon van Dr F. L. BAKKER een man hebben gevonden, die voor dit doel uitnemend geschikt is. Zij kan zich ten volle vereenigen met wat de Deputaten hiervan in hun Rapport hebben gezegd. Alleen wil zij hierbij opmerken, dat de benoeming van Dr BAKKER aan de Generale Kas eene besparing geeft van eenige duizenden guldens. Immers was te Leeuwarden reeds goedgevonden, dat de te benoemen Zendingsadviseur gedurende zeven jaren eene beduidende studietoelage zou ontvangen, terwijl Dr BAKKER, eer hij voorloopig benoemd werd, reeds was gepromoveerd tot doctor theologiae en slechts korten tijd zou behoeven te studeeren om zijn arbeid te kunnen beginnen. En van nog meer belang is het, dat Dr BAKKER niet pas over enkele jaren, maar reeds in het begin van 1925 zijn arbeid zal kunnen aanvangen. Uwe Commissie stelt U daarom voor uw goedkeuring te hechten aan wat de Deputaten in dit opzicht hebben gedaan en Dr F. L. BAKKER definitief te benoemen tot Docent aan de Opleidingsschool te Djocjakarta.

Ook kan uwe Commissie zich geheel vereenigen met de gedachte, dat Dr F. L. BAKKER met het oog op den hem wachtenden arbeid bevoegd moet zijn tot de bediening van Woord en Sacrament. Zij acht niet noodig, de door de Deputaten in hun Rapport gegeven motiveering hier te herhalen. Het zou metterdaad de positie van een Docent aan de Opleidingsschool schier onmogelijk maken, indien hij zelf niet tot den dienst des Woords en der Sacramenten ware gerechtigd. En dan spreekt het van zelf, dat Dr BAKKER in ambtelijke relatie behoort te staan tot de Kerk op welker Zendingsterrein de Opleidingsschool is gevestigd nl. Amsterdam. Deze Kerk heeft zich reeds bereid verklaard Dr F. L. BAKKER te beroepen, zoodra hij door uwe vergadering definitief is benoemd.

Uwe Commissie heeft de hierover gevoerde correspondentie, alsmede de overeenkomst, die tusschen Dr F. L. BAKKER eenerzijds en den Raad der Gereformeerde Kerk anderzijds met goedvinden van de Deputaten voor de Zending is aangegaan, met bijzondere aandacht overwogen en daarin niets gevonden, dat naar haar oordeel eenige wijziging zou behoeven. De zakelijke inhoud dezer overeenkomst is in het Rapport der Deputaten medegedeeld en behoeft hier dus niet te worden herhaald. Uwe Commissie wenscht u derhalve te adviseeren, er uwe instemming mede uit te spreken, dat Dr F. L. BAKKER door de Kerk te Amsterdam worde beroepen tot missionair Dienaar des Woords en uwe goedkeuring te hechten aan de genoemde overeenkomst.

Door de Deputaten voor de Zending is geen concept-instructie ontworpen, die bij eventueele benoeming van Dr F. L. BAKKER tot Docent door U voor hem zou kunnen worden vastgesteld. De instructie, door de Synode te Leeuwarden vastgesteld voor den Zendingsadviseur kan hiervoor niet dienen, ook al bevat zij zeer zeker, inzonderheid in artikel 6, bepalingen, die in de instructie voor den te benoemen Docent behooren te worden opgenomen.

De instructie voor den tweeden Docent zal ook dezelfde bepalingen moeten bevatten, die zijn vervat in de instructie van den tegenwoordigen Docent, aangevuld met wat boven genoemd werd. Het zal daarbij echter noodig zijn, dat ook de verhouding tusschen den 1sten en den 2den Docent behoorlijk worde geregeld. In verband daarmede zal dan ook de instructie van den tegenwoordigen Docent eenige wijziging behooren te ondergaan. Het komt uwe Commissie gewenscht voor, dat er te dezer zake overleg gepleegd worde met Ds D. BAKKER en de Afzonderlijke Vergadering van missionaire Dienaren des Woords op Midden-Java. Wellicht verdient het aanbeveling, aan de te benoemen Deputaten voor de Zending op te dragen, de instructie voor Dr F. L. BAKKER vast te stellen na hierover het advies van de Afzonderlijke Vergadering van missionaire Dienaren op Midden-Java te hebben ingewonnen en met Ds D. BAKKER overleg te hebben gepleegd.

Uwe vergadering zal voorts ook voor den tweeden Docent het traktement en het eventueele pensioen behooren te regelen. De Deputaten hebben in hun Rapport

voor den Docent Ds D. BAKKER eene regeling van traktement en pensioen voorgesteld. Uwe Commissie acht het billijk, dat het traktement van den tweeden Docent de eerste jaren iets lager zij dan van den eersten Docent, b.v. f 25 per maand, terwijl ook de regeling der kindergelden niet gelijk kan worden gesteld. Voor den tweeden Docent zal de regeling meer gedetailleerd behooren te wezen en met leeftijds grenzen rekening moeten houden. Misschien is het 't beste, deze zaak ter afdoening op te dragen aan de te benoemen Deputaten voor de Zending.

Aangezien Dr F. L. BAKKER blijkens de getuigschriften van Prof. SNOECK HURGRONJE en Prof. Dr HAZEU met vrucht te Leiden een jaar lang na zijn promotie de colleges dezer hoogleeraren volgde en zijn studie in Holland thans afgelopen is, is het gewenscht, dat hij nu weldra vertrekke, om elders zich verder te bekwamen voor den hem wachtenden arbeid. Het is het voornemen, dat in het voorjaar van 1925 de reorganisatie der Opleidingsschool zal ingevoerd worden. Mitsdien zal Dr F. L. BAKKER tegen dien tijd gereed moeten zijn om zijn werk te beginnen. De voorbereidende studie, die daarvoor noodig is, zal hij hoofdzakelijk op Java zelf moeten doen, waar hij zich verder zal hebben te oefenen in de kennis van het Javaansch en Maleisch en zal moeten trachten het Javaansche volk en de Javaansche Gemeente goed te leeren kennen.

Door Dr ZWEMER is er echter op gewezen, dat het zeer gewenscht wezen zou, dat Dr F. L. BAKKER ook enkele maanden te Caïro kwam studeeren. Met die gedachte gaat ook de Afzonderlijke Vergadering van missionaire Dienaren op Midden-Java accoord, die mitsdien hiertoe heeft geadviseerd. Ook uwe Commissie is van oordeel, dat dit ten zeerste aanbeveling verdient. Zij heeft hiervoor de volgende motieven:

1. Tot vermeerdering van de kennis van het Arabisch is een verblijf van eenige maanden te Caïro zeer gewenscht. Te Caïro is het Arabisch de spreektaal, zoodat men daar die taal ook zelf leert spreken. En nu is het voor Dr F. L. BAKKER van groot belang, dat hij zoo vaardig wordt in het Arabisch, dat hij later met de hadji's in die taal gemakkelijk kan spreken, en daarin ook zelf traktaten kan schrijven.

2. Te Caïro, één der centra van den Islam, heeft Dr F. L. BAKKER uitstekende gelegenheid om zijn kennis van den Islam nog te verdiepen. En dit is natuurlijk van groot belang voor zijn arbeid.

3. Te Caïro is aan de Amerikaansche Universiteit een school verbonden tot opleiding van zendelingen onder de Mohammedanen. Aan die school onder leiding van Dr ZWEMER een cursus over den Islam te volgen, kan voor Dr F. L. BAKKER zeer leerzaam zijn.

4. De Amerikaansche Zending in Egypte is eene Gereformeerde Zending, evenals de onze en werkt ook onder Mohammedanen. Nu is het van groot belang, dat Dr F. L. BAKKER gelegenheid ontvange, de methode der Zending in Egypte te leeren kennen, inzonderheid hoe daar de opleiding der helpers is geregeld en hoe in de behoefte aan lectuur wordt voorzien. Vooral ook met het oog op de colportage, die op Java zich zoo snel uitbreidt, is dit zeer aan te bevelen.

5. Wijl beide Zendingen, die in Egypte en die op Midden-Java, uitgaan van Gereformeerde Kerken en ook beide onder Mohammedanen werken, is het gewenscht, dat er tusschen deze twee Zendingen wat meer contact kome, vooral ook met het oog op de toenemende moeilijkheden, waarvoor beide steeds meer komen te staan door de verhoogde activiteit van den Islam. Ook hiervoor nu kan het dienstig zijn dat Dr F. L. BAKKER eenigen tijd te Caïro ga studeeren.

Op grond van genoemde overwegingen meent uwe Commissie U te moeten adviseeren, aan Dr F. L. BAKKER de gelegenheid te bieden, enkele maanden te Caïro door te brengen.

Dit verblijf te Caïro zal bijna geen extra kosten veroorzaken. Het leven te Caïro is ongeveer even duur als op Midden-Java. Voor verblijfkosten behoeft derhalve geen bedrag uitgetrokken te worden. Alleen de reiskosten zullen iets hooger worden dan wanneer Dr F. L. BAKKER rechtstreeks door zou gaan naar Batavia.

Voorts kan naar het oordeel uwer Commissie aan Dr F. L. BAKKER zelf wel overgelaten worden om, onder goedkeuring van de te benoemen Deputaten voor de Zending, te bepalen, hoe lang het verblijf te Caïro zal duren.

Uwe Commissie stelt daarom voor: (volgt in art. 30).

W. BREUKELAAR, Rapporteur.

BIJLAGE V.
Art 32.

RAPPORT in zake het Zendingsblad c.a. (Zie Zendings-
rapport, Hoofd 12).

In zake het Zendingsblad (en Zendingskalender) heeft uwe Commissie van onderzoek en advies U het navolgende te rapporteeren:

1. dat zij met voldoening vernam van de nog steeds klimmende oplage van het Zendingsblad, nu reeds tot boven de 60.000, en van de belangrijke finantieele bate, tot een bedrag van f 28791.23, daardoor gedurende het verloop Synodejaar verkregen voor de Generale Zendingskas;

2. dat zij, met weemoed gedenkende den jarenlangen redactie-arbeid van wijlen Ds H. DIJKSTRA, eveneens dankbaar kennis nam van de regeling, na diens overlijden door de Redactie getroffen;

3. dat zij ook met erkentelijkheid kennis nam van wat wijlen Ds H. DIJKSTRA tot zijn laatste levensjaar deed voor zijn Zendingskalender, en na zijn verscheiden door zijn schoonzoon Ds D. POL werd voortgezet, met dank voor wat als winst van die uitgave geheel vrijwillig in de Generale Zendingskas werd gestort.

Uwe Commissie adviseert daarom de Synode: (volgt in art. 32).

J. D. VAN DER MUNNIK, *Rapporteur.*

BIJLAGE VI.
Art. 38.

TOESPRAAK van Ds E. Kolthoff van Veldhausen.

Weleerw. en Eerw. Heeren en Broeders!

Wie zich van den toestand der vrije Geref. Kerken in onzen tijd rekenschap geeft, wordt, dunkt me, onwillekeurig getroffen door de overeenkomst, die valt op te merken tusschen het na de babylonische ballingschap herstelde Israël en deze uit de pogingen tot kerkherstel in de vorige eeuw geboren vrije Geref. Kerken. Gelijk de tempel van ZERUBBABEL, een symbool van den geheelen toestand van het uit Babel verlost volk, niet den verheven indruk maakte, dien de tempel van SALOMO gemaakt had, zoo kunnen wij in dezen tijd niet wedijveren met hetgeen onze vaders in de 16e eeuw in de kracht Gods tot stand mochten brengen. Met de jongeren uit den tijd van ZERUBBABEL verheugen we ons in ootmoedigen dank over het gebouw, dat onder ons mocht verrijzen, maar wie onder den indruk leven van het grootsche verleden, zullen wel tijden kennen, dat ze hun oog moeilijk van tranen kunnen bedwingen. Het moge zoo zijn, indien de troost ons maar terzijde staat, dien de profeet ZACHARIA door het Woord des Heeren aan ZERUBBABEL bracht: „niet door kracht noch door geweld, maar door Mijnen Geest zal het geschieden, zegt de Heere der heirscharen. Wie zijt gij, o groote berg? Voor het aangezicht van ZERUBBABEL zult gij worden tot een vlak veld” Zach. 4 : 6, 7. En als de vertegenwoordigers der vrije Geref. Kerken uit de verschillende landen, door U op uwe Generale Synode genoodigd, met U mogen samen zijn en het goede aanschouwen, dat God U heeft geschonken, en van het goede berichten, dat Hij hun allen nog schenkt, dan kan ons voor eenige oogenblikken de liefelijke gewaarwording verkwikken, als werd aanvankelijk een ander troostwoord van dienzelfden profeet reeds vervuld: „te dien dage, spreekt de Heere der heirscharen, zult gij-lieden een iegelijk zijnen naaste noodigen tot onder den wijnstok en tot onder den vijgeboom,” Zach. 3 : 10.

Als met U vergaderd onder uwen wijnstok en vijgeboom wenschen we U dan in deze ure de hartelijke groeten in den Heere over te brengen van de Oud-Geref. Kerken in de Graafschap Bentheim en Oost-Friesland en U tevens onzen dank te betuigen voor de vele bliken van broederlijke liefde en toegenegenheid, die we van tijd tot tijd op eene onze verwachting overtreffende wijze van U mogen ontvangen. Ik denk hier aan de voorkomende wijze, waarop onze theol. studenten aan uwe School werden ontvangen en worden onderhouden; ik denk ook aan de welwillende hulp, ons verleend door uwe Deputaten voor correspondentie met buitenlandsche Kerken en door de professoren der Theol. School en der Theol. Fac. der V. U. te Amsterdam bij de uitgave van een „Weckruf an die reformierten

Kirchen und Gemeinschaften Deutschlands im Zeitalter der Revolution". Op hoogen prijs stellen we vervolgens een aangenaam bezoek, ons namens uwe Deputaten voor correspondentie met buitenlandsche Kerken door Ds RULLMANN op onze Classikale vergadering in April te Bentheim gebracht, en vergeten zullen we niet de bereidwilligheid van uwe Hoogleraren in het Kerkrecht te Amsterdam en te Kampen, om ons schriftelijk en zelfs persoonlijk te dienen van advies aangaande een nauwere aansluiting van onze Kerken bij de uwe.

Geloof ons, waarde broeders, dat deze en andere blijken van broederlijke toegegenheid in eenen tijd, nu ons volk helaas, om in de taal der Schrift te spreken, onder de volkeren ten staarte geworden is, waar het aan het hoofd der natiën stond, ons hart dubbel hebben verkwikt.

De indruk, waarvan ik zooveen sprak, n.l. dat we in onze dagen maar een overblijfsel zijn naar de verkiezing der genade, dringt zich, denk ik, veel sterker op aan ons dan aan U. Onze weinige en zwakke Kerken dragen in bizondere mate het beeld van een wormpje Jacobs, een volkje Israëls, Jes. 41 : 14. Laat me kort mogen zeggen, hoe ik dit bedoel. FRANZ DELITZSCH geeft van deze schriftuurplaats de verklaring: Israël vormde, toen de profeet het zoo aanschouwde, niet meer de compacte menigte van een volk; de band der volksgemeenschap was verscheurd en het volk was tot op uiteengeslagen enkelingen samengesmolten. In geestelijken zin is dat de toestand der Gereformeerden in Duitschland. Hebben ze invloed op het organisme van ons volk? Onze Kerken althans staan niet in het centrum van het volksleven, zoodat de Gereformeerde beginselen van haar uit zegenend op het volksgeheel inwerken, hoe gaarne we dit ook zouden zien. Ze liggen aan de uiterste grenzen des lands als overblijfsels, die de Heere ons heeft overgelaten. Wel onzer, dat de Heere ook in zulk een toestand zijn volk nochtans toeroept: „vrees niet; Ik help u, spreekt de Heere, en uw Verlosser is de Heilige Israëls".

't Behoort ons hart steeds weer met eerbiedigen dank te vervullen, dat de Heere in den tijd, toen Hij in 1834 het Gereformeerde leven onder de geloovigen van den Nederlandschen stam opnieuw deed opgloren, eenige vonkskens van dit leven, ik zeg niet: tot ons wilde doen overspatten, maar: ook de harten onzer vaders deed ontwaken. En hoe groot is Zijne barmhartigheid, dat er van ons in den loop der tijden eenige mannen mochten uitgaan, die Hij hier in dit land en in Amerika tót eenen zegen wilde stellen. En niet alleen, dank zij de werkzaamheid dezer mannen en hunner zonen, doet Hij onzen naam en onze gedachtenis in de vrije Gereformeerde Kerken van dezen tijd voortleven, maar we mogen gelooven, dat naar Zijne groote trouw, Hij tot op dezen dag onder ons nog een vuur en eenen oven heeft, Jes. 31 : 9. Vergis ik me niet, dan is de gehechtheid van onze menschen, jong en oud, aan de Gereformeerde waarheid en de lust om in die waarheid te wandelen nog levendig en krachtig en de offervaardigheid voor de zaak van Gods Koninkrijk niet gering. Wel is het een ongewenschte omstandigheid, dat onderscheidene Kerken van de geregelde bediening des Woords en herderlijke bearbeiding zijn verstoken, maar onvermoed gaat, ook onder bezwarende omstandigheden, de arbeid tot opleiding van predikanten voor de toekomst voort, en aan jonge menschen, die naar het predikambt staan, ontbreekt het gelukkig nog niet. Een onzer Dienaren viel de onderscheiding te beurt, naar het Zendingveld op Soemba te mogen gaan, en hoe noode we hem ook misten, we willen den Heere prijzen, dat, nu we op andere wijze weinig voor de Zending kunnen doen, Hij een onzer mannen en diens echtgenoot daarvoor in Zijnen Dienst wilde nemen. Ook hebben we het vertrouwen, dat hij en de andere Broeders op Soemba door de aanhoudende gebeden van Gods volk onder ons worden gesteund. Dat we met belangstelling de ritselingen van Gereformeerd leven in andere kringen van ons volk gadeslaan, behoef ik U niet te verzekeren. Er beginnen zich banden te spinnen tusschen sommigen uwer mannen en Gereformeerde of beslist Christelijke kringen in Duitschland. Mogen ze al hechter en hechter worden, opdat de zegen, die onze eenvoudige Geref. beginselen in zich dragen, door al meerderen ook in ons land worde gesmaakt en den Heere God de eere daarvoor worde toegebracht.

Haastig stellen we ons de ontwikkeling in die richting niet voor. Indien ik U b.v. heden moest rekenschap geven van den invloed, die er van onzen voorheen genoemden „Weckruf" is uitgegaan, zoo zou ik in concreto daarvan maar weinig kunnen zeggen. Er zijn eenige sympathiebetuigingen met de daarin bepleite beginselen voor Gereformeerde kerkinrichting vernomen, maar dat de gang van zaken bij het vaststellen der nieuwe Kerkenordeningen er door beïnvloed werd is niet gebleken. In plaats van naar de eenvoudigheid, die in Christus Jezus is, heeft men naar de gecompliceerde wijze eener menschelijke wijsheid de Kerken opnieuw geordend, om er voor geesten van allerlei richting een plaats in te bereiden, al mag gezegd dat die geesten zich in de Pruisische landskerk eenigszins beklemd gevoelen.

In de nieuw geordende Ev.-ref. Kirche der Provinz Hannover is het zoover niet gekomen; een besliste uitspraak aangaande de Belijdenis der vaderen komt in de nieuwe Kerkenorde dezer Kerken niet voor. Hoe dit zij, wij zijn dankbaar, dat we op een oogenblik, toen de gemoederen van de vragen aangaande de nieuwe kerkinrichting waren vervuld, een getuigenis voor de Gereformeerde beginselen op dit gebied mochten afleggen, en we geven de hoop niet op, dat te eeniger tijd die beginselen de harten van hen, die de oude paden beminnen, zullen overwinnen.

^k Zal van uw kostbaren tijd, waarde Broeders, niet meer in beslag nemen. We hebben ons thans verstout, om een plaatsje in uw kerkelijk huis te vragen. In plaats van als gasten eenige dagen onder uw wijnstok en vijgeboom met u samen te leven, zouden we nu uwe huisgenooten willen worden. De groote welwillendheid, die we steeds, en ook nu weer, als gasten van U hebben ondervonden en waarvoor we U onzen oprechten dank aanbieden, doet ons het vertrouwen koesteren, dat ook dit verzoek door U met broederlijke toegenegenheid zal worden overwogen.

En de goedertierenheid des Heeren zij over ons, gelijk als wij op Hem hopen!

BIJLAGE VII. RAPPORT inzake de punten I b 6 en 7: Singuliere gaven.
Art. 39.

In handen uwer Commissie is gesteld een verzoek van de Classis 's Gravenhage en een van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), dat de Generale Synode een nadere explicatie geve van de uitdrukking „singuliere gaven”, voorkomende in Art. VIII K.O.

De Classis 's Gravenhage wijst er op, dat op een vraag van de Classis Dokkum naar de bedoeling der uitdrukking „singuliere gaven” de Generale Synode van 's Gravenhage 1914 geantwoord heeft met te verwijzen o.a. naar de uiteenzetting van het gevoelen der voorloopige Synode van Utrecht 1888, door Dr A. KUYPER op haar last in „De Heraut” geplaatst, maar dat deze uiteenzetting nooit in „De Heraut” gestaan heeft en dat de interpretatie van de genoemde uitdrukking in de praktijk steeds moeilijkheden met zich brengt. Hierbij zij herinnerd, dat Dr A. KUYPER wel een Rapport over Art. VIII K.O. heeft opgesteld met hulp van Prof. RUTGERS, doch het niet in „De Heraut” geplaatst, maar op de volgende Synode (Utrecht 1889) ingediend heeft. (Acta dier Synode, art. 169, blz. 108 v.v.) In dit Rapport, waaraan de Synode haar goedkeuring heeft gehecht, werd echter niet beantwoord de vraag, wat men onder „singuliere gaven” te verstaan heeft.

De beteekenis dezer uitdrukking blijkt naar het inzien uwer Commissie uit de wording van het artikel. De Synode van Dordrecht 1574 bepaalde in Art. XXI: Aangaande de Propositie: Ofmen dieghenen die niet ghestudeert en hebben ende nochtans goet verstandt hebbende begheerig zijn hun tot eenighen Kerckediens te begheven, toelaten sal te proponeeren, is besloten, dat men die alleen toelaten sal, in denwelcken alle deze dinghen bevonden en worden, Ten eersten godtsalicheijt ende ootmoedicheijt, Ten tweede gave van welspreeckenheijt, Ten derden goet verstandt ende discretie. De Synode van Dordrecht 1618/'19 heeft deze vereischten overgenomen, slechts heeft ze er het woord: „zedigheid” aan toegevoegd en de uitdrukking: „singuliere gaven” er voor geplaatst. Dit laatste heeft ze blijkbaar niet gedaan om nog andere gaven, buiten de in 1574 genoemde, als eisch te stellen, want was dit haar bedoeling geweest, dan zou ze, terwijl ze zoo duidelijk en nauwkeurig de overige gaven opnoemt, zeker niet met zulk een algemeene en vage aanduiding zich tevreden gesteld hebben, maar duidelijk hebben aangegeven, welke eischen ze, behalve die der Synode van 1574, stelde. Uwe Commissie is van meening, dat de Synode van 1618/'19 met de uitdrukking „singuliere gaven” bedoelt dezelfde gaven, die daarna genoemd worden; dat achter de woorden: „tenzij dat men verzekerd zij van hunne singuliere gaven” dus gedacht moet worden: *namelijk* of *te weten*. De Synode heeft willen zeggen: tenzij men verzekerd zij, dat zij de gaven van godzaligheid enz. bezitten en dat die gaven bij hen singulier zijn, dat ze die op bijzondere wijze, in buitengewone mate bezitten. „Singulier” is hier bedoeld in denzelfden zin als van OLDENBARNEVELT getuigd werd: „singulier in alles”.

De gaven, in Art. VIII K.O. geëischt, zijn alzoo: 1° godzaligheid, ootmoedigheid

en zedigheid. Godzaligheid in de eerste plaats, maar daarbij wordt uitdrukkelijk genoemd ootmoedigheid, daar ook onze vaders het wel wisten, dat iemand, die boven anderen uitsteekt en die zonder wetenschappelijke opleiding het even ver brengt als anderen, die een weg van jarenlange studie hebben moeten gaan, zoo licht hoogmoedig wordt. Het woord zedigheid heeft betrekking op den levenswandel; 2° goed verstand en discretie. Goed verstand is noodzakelijk, zal iemand, die niet exegetisch onderlegd is, de Schrift kunnen verstaan. Synoniem hiermee is het woord discretie, dat niet zeggen wil: bescheidenheid, maar: onderscheidend oordeel, de gave om recht te onderscheiden wat Gods Woord bedoelt en dat Woord recht toe te passen, zoodat men geen gevaar loopt, de inlegkunde te gaan beoefenen; 3° welsprekendheid, waarin niet de bedoeling ligt, dat het eisch is, een redenaar van den eersten rang te zijn, maar dat men zijn gedachten klaar en duidelijk moet kunnen uitdrukken.

Uwe Commissie adviseert daarom de Synode: (volgt in art. 39).

Dr J. THIJS, *Rapporteur.*

BIJLAGE VIII.
Art. 40.

**RAPPORT van de Deputaten voor de geestelijke
arbeiding van de verstrooide Gereformeerden in
Nederlandsch Oost-Indië.**

*Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland,
vergaderd te Utrecht, 21 Aug. 1923 en volgende dagen.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Het tweede Rapport van de Deputaten voor de geestelijke bearbeiding van de verstrooide Gereformeerden in N. O.-Indië kan in denzelfden opgewekten toon worden gesteld als het eerste, dat aan de Synode van Leeuwarden is uitgebracht. Ook in deze drie jaren was de offervaardigheid der Kerken in ons vaderland verblijvend. Ook nu gaf de arbeid onder de verstrooiden alle reden tot dank. Telkens mochten uwe Deputaten vernemen, hoezeer de arbeid, die van Medan en Bandoeng uitgaat, gewaardeerd wordt. En het is hun een aangename taak, van hun verrichtingen mededeeling te mogen doen.

A. Moderamen.

Het Moderamen bestond ook deze jaren uit de Broeders Dr J. C. DE MOOR, præsies; Dr K. DIJK, scriba en H. BOS Kzn, Parklaan 20 te Rotterdam, fiscus. Voorts kan nog gememoreerd, dat aan de door de Synode te Rotterdam benoemde Deputaten door de Synode van Leeuwarden werden toegevoegd de Broeders P. L. DE GAAY FORTMAN, te Ridderkerk, en Ds C. LINDEBOOM, terwijl met dankbaarheid melding wordt gemaakt van het feit, dat Br H. COLIJN weer zijn woonplaats in het vaderland heeft gekozen, en dus geregeld aan den arbeid kon deelnemen.

B. Vergaderingen.

Door de Deputaten zijn zeven vergaderingen gehouden, waarvan enkele bijgevoond zijn door sommige Broeders uit Indië. Op de vergadering van 3 Maart '21 waren tegenwoordig Dr W. G. HARRENSTEIN, die wegens zijn huwelijk voor enkele maanden in Nederland vertoefde, en Dr H. A. VAN ANDEL, van Solo; op die van 5 April '22 waren mede aanwezig de Broeders P. COLIJN, vroeger te Medan, en W. DE VRIES, uit Batavia; en op die van 17 April en 18 Juni '23 de Broeders Dr W. G. HARRENSTEIN en J. HOGERVORST, van Medan. De adviezen van deze Broeders hebben den Deputaten het nemen van beslissingen niet weinig vergemakkelijkt.

Acta G. S.

C. Finantiën.

In opdracht van de Generale Synode van Leeuwarden is door de Deputaten aan de Kerken één collecte per jaar gevraagd, en wel in een circulaire, die in de jaren 1920, 1921 en 1922 telkens in de maand November verzonden werd. Over het resultaat hiervan zal de fiscus nader rapporteeren.

D. Medan.

Van de Kerk van Medan en haar arbeid onder de verstrooiden kunnen uwe Deputaten verblijdende dingen mededeelen. Deze Kerk heeft met energie het in 1918 begonnen werk voortgezet, en met name is door Dr HARRENSTEIN geen tijd en geen kracht gespaard om de geestelijke verzorging der verstrooiden tot haar recht te doen komen. Het zal overbodig zijn, in den breedte over zijn arbeid uit te weiden. Uit de brieven, die hij geregeld zond, is telkens een zoo volledig mogelijk resumé opgenomen in de kerkelijke bladen, welke met groote welwillendheid hun medewerking verleenden. In deze brieven mocht worden getuigd van rijken zegen, door God op dit werk geschonken. Tal van „eenzamen”, die reeds aan 't afglijden waren, of op het punt stonden geheel af te vallen, zijn door de bezoeken van Dr HARRENSTEIN getrokken, en onze God heeft zijn werk willen gebruiken om menigee te behouden voor Zijn Kerk. Uwe Deputaten zeggen dit alles met bijzonderen nadruk, omdat Dr HARRENSTEIN voor goed Medan en Indië verlaten heeft. Het scheen dat, al zou hij niet aan Medan verbonden blijven, zijn arbeid in Indië zou worden voortgezet. In 1921 trad hij in het huwelijk met Mejuffrouw C. FERNHOUT, en het feit, dat hij nu gehuwd naar Indië kon terugkeeren, deed de hoop rijzen, dat hij zijn pinnen vaster in den Indischen bodem zou slaan. Reeds leefden de Kerken van Soerabaja en Semarang in de blijde verwachting dat, wanneer de diensttijd van Dr HARRENSTEIN in Medan ten einde liep, zij het voorrecht zouden genieten, dezen stoeren werker als haar predikant te ontvangen. Doch..... onze menschenlijke berekeningen faalden. Onze God wilde het anders. Mevrouw HARRENSTEIN werd ziek; terugkeer naar Holland bleek noodzakelijk. En toen Dr HARRENSTEIN afscheid nam van Medan was door hem reeds het beroep aangenomen van de Kerk van Amsterdam. Het is Deputaten een oprechte behoefte, Dr HARRENSTEIN hartelijk te danken voor alles, wat hij voor Medan's Kerk, en in 't bijzonder voor de verstrooiden geweest is, en hem te verzekeren, dat zijn arbeid door hen hoog gewaardeerd wordt. God de Heere stelle hem tot een rijken zegen in Amsterdam. Gelukkig ontving de Kerk van Medan reeds weer een eigen Dienaar in Br H. A. WIERSINGA, cand. tot den heiligen Dienst, die eenige maanden geleden het werk daar aanvaard heeft. Uwe Deputaten hebben goede hoop, dat Ds WIERSINGA dit met dezelfde trouw en ijver zal behartigen als zijn voorganger.

E. Bandoeng.

In het vorige Rapport werd medegedeeld, dat Deputaten besloten hadden, aan de Kerk van Bandoeng een subsidie van f 4000 te verleen, wanneer zich een eigen Dienaar des Woords aan haar verbond. Dit is gebeurd in 1921. Dr J. H. BAVINCK, die met toewijding en trouw te Medan Dr HARRENSTEIN had bijgestaan, werd door de Kerk van Bandoeng beroepen en nam die roeping aan. Bijna twee jaar arbeidt deze broeder nu in dit cultuur-centrum van Indië, en zijn brieven getuigen van velerlei werkzaamheid en rijke zegeningen. Met verheugend optimisme is door Dr BAVINCK de hand aan den ploeg geslagen, en het is uwen Deputaten een oorzaak van blijdschap te kunnen rapporteeren, dat zijn arbeid niet alleen in Bandoeng maar ook verder in Indië op grooten prijs wordt gesteld, en menigen verstrooide reeds ten zegen was.

F. Batavia.

Met de Kerk van Batavia is meermalen gecorrespondeerd over den arbeid, die van haar uitgaat. In overleg met Dr HARRENSTEIN is eerst aan deze Kerk verzocht, de geestelijke verzorging op Zuid-Sumatra meer intensief ter hand te nemen (Maart 1921). Batavia heeft daarop geantwoord, aan dit verzoek te willen voldoen, en voorgesteld aan haar Emeritus-dienaar Ds L. TIEMERSMA deze verzorging der verstrooiden gedurende drie maanden op te dragen. Deputaten zijn met dit voorstel niet medegegaan, en Batavia heeft hierin voorloopig berust. Op onze vergadering van April 1923 was een uitvoerig schrijven ter tafel van den Kerkeraad van Batavia,

waarin deze mededeeling deed van zijn besluit, om een tweeden Dienaar des Woords te beroepen voor den arbeid op Zuid-Sumatra, en daarom een subsidie aanvraag. Deputaten hebben op dit schrijven uitvoerig geantwoord (zie notulen van bovengenoemde vergadering) en wachten thans het antwoord van Batavia af.

G. Soerabaja.

Ook van de Kerk van Soerabaja is een verzoek om steun ingekomen met het oog op eerlang aan te vangen arbeid onder de verstrooiden. Naar het oordeel van Deputaten zal dit verzoek moeten worden ingewilligd, zoodra deze Kerk het werk onder de verstrooiden metterdaad ter hand heeft genomen.

H. Algemeene Zaken.

Eindelijk deelen uwe Deputaten mee, dat zij een oproep in de bladen plaatsten aan de ouders of familie, wier kinderen of betrekkingen naar Indië vertrekken, of in Indië vertoeven, om de namen van deze personen op te geven aan het adres van Br P. COLIJN, en voorts, dat zij advies hebben gegeven aan de Deputaten van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) in zake het voorstel met betrekking tot de Classis Batavia.

I. Slotvoorstellen.

Deputaten hebben de eer, ten slotte U in overweging te geven: (volgt in art. 40).

C. LINDEBOOM, *Rapporteur.*

BIJLAGE IX. Art. 50.

RAPPORT in zake Hoofd 13, sub II (blz. 35—37 van het Zendingsrapport), handelende over de Opleidingsschool op Soemba.

In gevolge de opdracht van de Generale Synode te Leeuwarden, op Soemba eene Opleidingsschool op te richten, hadden de Deputaten voor de Zending zich bezig te houden met drieërlei:

- a. met de plaats, waar de School zou verrijzen;
- b. met de gebouwen, die er voor noodig waren en
- c. met de benoeming van een Docent.

Om met het laatste te beginnen: tot Docent is, na veel overleg, benoemd Ds LOD. P. KRIJGER, vroeger Miss. predikant van Groningen (A) op Soemba.

Uwe Commissie heeft nagegaan wat tot die benoeming heeft geleid en kan zich met de in deze zaak gedane handelingen goed vereenigen.

Van de gebouwen kon nog niets tot stand komen:

- a. omdat er eerst een Docent moest zijn, die het bouwen leidde en
 - b. omdat vooraf ook de plaats van vestiging der School vast moest staan.
- En omtrent die plaats is veel overlegd, zeer veel zelfs; doch tot eene *definitieve* beslissing kwam het nog niet. Het zal Karoeni of Wai-Kaboebak moeten worden.

Een tijdlang werd gedacht: Karoeni wordt het stellig, doch voor enkele maanden werd verklaard door een medisch adviseur: de plaats is eigenlijk te ongezond. Toch bleek *nu weer* uit latere berichten dat het er thans wel weer zoo gezond is, dat de School er misschien *wel* kan worden opgericht. Als dat eens definitief waar blijkt te zijn, wat kan het dan spoedig veranderen op Soemba! Van het Indische Gouvernement kunnen wij daar dan wellicht ook gebouwen koopen, die goed kunnen worden gebruikt om eene goede besparing van kosten te geven.

Uwe Commissie meende nu, dat men met die plaats van vestiging, die al zooveel beraadslaging had veroorzaakt, ook nu nog niet haastig moest te werk gaan; waar de School eenmaal is, is ze nog niet zoo gemakkelijk vandaan. De Synode zou hier het beste doen deze zaak maar op te dragen ter beëindiging aan de nieuw te benoemen Deputaten, nadat dezen zich vooraf goed vergewist hebben van het oordeel der Bijzondere Vergadering op Soemba en van Ds LOD. P. KRIJGER

in deze zaak, waarbij wellicht ook nog dienstig kon zijn het plegen van overleg met de Soemba-Deputaten, die hetzij te Karoeni hetzij te Wai-Kaboebak een ziekenhuis willen oprichten.

Resumeerende stelt uwe Commissie dus voor dat de Synode besluite: (volgt in art. 50).

Dr J. HANIA, *Rapporteur.*

BIJLAGE X.
Art. 56.

VERZOEK van de Oud-Gereformeerde Kerken in Bentheim en Oost-Friesland, om tijdelijk in het verband der Gereformeerde Kerken te worden opgenomen.

Uwe Commissie is opgedragen om te rapporteeren en advies uit te brengen over het verzoek der Oud-Gereformeerde Kerken in Bentheim en Oost-Friesland om tijdelijk in het verband der Gereformeerde Kerken te worden opgenomen. In onze Sectie-Vergadering hadden wij het voorrecht te mogen hooren de afgevaardigden der genoemde Kerken, de Dienaren des Woords, E. KOLTHOFF en G. HUSMANN, die opdracht hadden om nader toe te lichten wat haar bewogen heeft om zich met zulk een verzoek tot uwe vergadering te wenden.

De Gereformeerde Kerken in Bentheim en Oost-Friesland zijn klein in aantal. Hare namen zijn in het Agendum opgenomen. Bovendien zijn sommige van haar zeer zwak. De droeve toestanden over onze Oostergrenzen, die door den oorlog met al zijn gevolgen zijn ontstaan, en naar menschenlijk inzien nog lang zullen voortduren, deden bij de Gereformeerde Kerken in Bentheim en Oost-Friesland de behoefte levendig worden, om in nadere relatie te komen met de Gereformeerde Kerken in Nederland. Het lag voor de hand, dat zij het oog naar ons land richtten. Mogelijkheid om zich bij waarlijk Gereformeerde Kerken in Duitschland nader aan te sluiten, bestaat er voor haar niet. Daarenboven zijn zij in Belijdenis en Kerkregeering één met onze Kerken, terwijl allerlei historische banden ons saambinden, en tengevolge daarvan een innig verkeer jaren lang heeft bestaan.

Op hare gemeenschappelijke buitengewone Classisvergadering 12 Juni 1923 waren door haar uitgenoodigd de Hoogleraren in het Kerkrecht Dr H. BOUWMAN en Dr H. H. KUYPER om te dienen van advies. Dezen gaven beiden den raad om zich met bovengenoemd verzoek tot uwe vergadering te wenden.

Nu bedoelen zij zulk een tijdelijke inwoning, waarbij hare zelfstandigheid gehandhaafd blijft, zoowel wat aangaat het gebruik der taal, als nog andere zaken, die met hare nationaliteit in verband staan.

Uwe Commissie, dit verzoek overwogen hebbende, stelt uwe vergadering voor om het met blijdschap toe te staan. Terwijl zij zich van harte vereenigt met alles wat de afgevaardigden tot ondersteuning daarvan hebben gezegd, memoreeren zij, dat in het verleden meermalen zulk een tijdelijke inwoning is toegestaan. Kerken van Gereformeerde Belijdenis o.a. in Duitschland, Engeland en ook in ons eigen land, zooals b.v. de Waalsche Kerken, hebben dit voorrecht mogen genieten, en zijn daardoor uit hare tijdelijke moeilijkheden geholpen. Bovendien ontvangen de aanstaande Dienaren des Woords van de Kerken in Bentheim en Oost-Friesland hunne opleiding, sinds pastor JAEGER zijn arbeid ten vorigen jare moest neerleggen, aan de Theologische School en de Vrije Universiteit.

Het spreekt echter van zelf, dat mocht uwe vergadering besluiten, aan den wensch der Kerken in Bentheim en Oost-Friesland te voldoen, deze zaak nader geregeld zal moeten worden. Zoo zullen genoemde Kerken aan de besluiten der Generale Synodes, die een meer principieel en algemeen karakter dragen, gebonden zijn; terwijl wat aangaat de regeling van het kerkelijke leven in eigen kring, in verband met hare nationale positie, haar eenige meerdere zelfstandigheid zal moeten worden toegestaan.

Ook zullen zij, zoolang de politieke en maatschappelijke toestand met al zijn ellende in Duitschland blijft zooals hij nu is, vrijgesteld moeten worden van financiële verplichtingen, die de tijdelijke inwoning zou kunnen opleggen.

Rekening met dat alles houdende, stelt uwe Commissie aan de Synode voor: (volgt in art. 56).

L. KUIPER, *Rapporteur.*

BIJLAGE XI.
Art. 57.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken, te houden in Utrecht 1923.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) heeft in hare vergadering van Juli 1921 in behandeling genomen de zaak van Ds J. E. VONKENBERG, die in het vorig jaar Directeur van den Bond van Gereformeerde Jongelings-Vereenigingen geworden was en wettig afscheid van zijne gemeente te Zwijndrecht genomen had; Acte van ontslag was hem dan ook door den Kerkeraad en de Classis Dordrecht verleend.

Ds VONKENBERG had gewenscht, dat hem Emeritaat verleend zou zijn, doch de Classis, gehoord de Deputaten voor Art. XLIX K.O., oordeelde, dat voor Emeriteering geen gronden aanwezig waren en constateerde, dat Ds VONKENBERG tot een anderen staat des levens was overgegaan.

Eerlang berustte Ds VONKENBERG naar het scheen in die uitspraak, want hij meldde, aan een volgende classicale vergadering, officieel, dat hij de aanvraag om Emeritaat introk.

Eerst later bleek, dat Ds VONKENBERG de gedachte aan een Emeritaat niet had laten varen, want hij wendde zich tot de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) met een bezwaarschrift tegen de uitspraak der Classis Dordrecht en vroeg thans bij de Synode zijn Emeritaat aan. Aan de Classis Dordrecht schreef Ds VONKENBERG kortweg wat hij van plan was, zonder daarbij evenwel zijn in-trekking van zijn aanvraag om Emeritaat te herroepen.

De Particuliere Synode heeft dat bezwaarschrift van Ds VONKENBERG niet behandeld, maar besloten tot het houden van eene Buitengewone Synode-Vergadering, waarin uitsluitend over deze zaak zou worden gesproken. Of de vergadering zelf al of niet in staat was deze zaak genoegzaam te belichten en af te wikkelen werd niet gevraagd; men zou vóór alles het oordeel van Professoren vragen. Omdat de Classis Dordrecht tot op de Synode met den inhoud van het bezwaarschrift van Ds VONKENBERG onbekend was gelaten, heeft ze na die Synode het stuk van Ds VONKENBERG weerlegd in een breede, gedrukte missive, die aan alle afgevaardigden ter Particuliere Synode tijdig is toegezonden.

De Synode, die daarna op 25 October vergaderde, heeft geoordeeld, dat zoowel het bezwaarschrift als het verweerschrift daartegen, opgesteld door de Classis Dordrecht, ongelezen zouden blijven en met terzijdestelling van alle geschil zoo mogelijk zou gehandeld worden in overeenstemming met het advies van professoren. Dezen waren van oordeel, dat Art. XIII K.O. op Ds VONKENBERG inderdaad niet van toepassing was, maar dat een tijdelijk verlof naar Art. XIV K.O. aan Ds VONKENBERG had moeten worden toegestaan.

De Synode besloot, dat dit overeenkomstig het ingewonnen advies alsnog zou geschieden; dat daarom de Acte van ontslag, die door de Kerk van Zwijndrecht indertijd gegeven was, moest worden ingetrokken en door een schriftelijk verlof van Dienst moest worden vervangen.

Tegen dit besluit nu van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. ged.) brengt de Classis Dordrecht bij uwe vergadering bezwaar in.

Bij het nemen van bovengemeld besluit is naar ons voorkomt te veel uit het oog verloren, dat de Kerken stonden voor een voldongen feit, dat door de Acte van ontslag was bekrachtigd. Ds VONKENBERG was dus op geenerlei wijze meer aan de Kerk van Zwijndrecht verbonden. Reeds had die Kerk een anderen Dienaar des Woords gekregen, die niet beroepen was om tijdelijk de plaats van Ds VONKENBERG in te nemen, maar die voor vast de Kerk van Zwijndrecht dienen zou. Van een tijdelijk verlof kon dus in geen geval meer sprake zijn, tenzij het bewuste artikel geweld aangedaan werd. Een stap te doen, zooals de Particuliere Synode thans deed, lijkt der Classis toe een daad te zijn, die met een ernstige behandeling van zaken moeilijk in overeenstemming is te brengen.

Tijdelijk verlof bedoelt toch naar het oordeel der Classis een niet voor goed los worden van de betrokken gemeente, doch slechts een *tijdelijk* onderlaten van den dienst in diezelfde gemeente, met de bedoeling om zoo mogelijk na korter of langer tijd weer tot het dienstwerk in diezelfde Kerk terug te keeren.

Wel weerspreekt de Classis niet, dat bedoeld artikel in vroeger tijd ook diende om te herinneren, dat predikanten, die een kruisgemeente gediend hadden en wegens den nood der tijden losgemaakt waren van hun gemeente, er toch weer

naar staan zouden in vasten dienst bij de Kerken te geraken (vgl. JANSSEN, Korte Verklaring K.O. pag. 66), doch zoover is het er vandaan, dat het woord *gemeente* een meervoudsvorm zijn zou, dat in 1905 op de Generale Synode van Utrecht ter voorkoming van misverstand, dat uit den ouden tweeden-naamvals-uitgang *gemeenten* kon ontstaan, besloten is de letter *n* niet meer te laten drukken in de nieuwe uitgaaf van de Kerkenorde. Men vergelijkte daarvoor hetgeen door JANSSEN in het Eerste Deel zijner breede verklaring van de K.O. op blz. 402—403 wordt gezegd. Dat enkelvoud is der Particuliere Synode niet ontgaan, want toen op de vergadering door Ds VONKENBERG Art. XIV K.O. geciteerd werd en hij den pluralisvorm las, werd hem opgemerkt dat hier een enkelvoud stond.

De Particuliere Synode heeft dus welbewust geordonneerd, dat Ds VONKENBERG tijdelijk den dienst in Zwijndrechts Kerk onderliet. Intusschen wist de Synode, dat dit onmogelijk eene tijdelijke ontheffing van dienst in die Kerk kon inhouden, omdat reeds een andere Dienaar des Woords Ds VONKENBERG had vervangen. Aldus werd aan de Kerk van Zwijndrecht de toepassing van Art. XIV opgedrongen, zoodat de Kerkeraad aldaar een stipulatie moest formuleeren met Ds VONKENBERG, die welbewust en rechtstraads tegen de gezonde opvatting van Art. XIV K.O. inging. Deze stipulaties, die door Ds VONKENBERG zonder voorbehoud terstond aanvaard en ondertekend werden, luiden:

1. dat in de toekomst Ds VONKENBERG geen finantieele rechten kan laten gelden;

2. dat, wanneer hij tot den dienst des Woords wil terugkeeren, daaruit niet volgt, dat hij weer predikant van Zwijndrecht zal worden, maar een beroeping in den gewonen zin zal moeten afwachten.

Ten opzichte van Art. XIV K.O. gevoelt de Classis Dordrecht behoefte nog het volgende op te merken:

a. dat Ds VONKENBERG zelf nooit aan een tijdelijk verlof heeft gedacht. Blijkens zijn eigen woorden in zijn bezwaarschrift was voor hem geen andere weg mogelijk dan de weg van het Emeritaat. Waar de inhoud van Art. XIV K.O. aan Ds VONKENBERG ongetwijfeld even goed bekend was als van Art. XIII K.O., heeft hij de onmogelijkheid van toepassing op zijn geval er zeer juist van ingezien;

b. dat ook niemand in zijn Kerkeraad aan de toepassing van genoemd artikel heeft gedacht;

c. dat beide, zoowel Ds VONKENBERG als de Kerkeraad van Zwijndrecht, ook na de uitspraak der Particuliere Synode, blijkbaar de toepassing van Art. XIV K.O. eene materieele onmogelijkheid hebben gerekend, waarom de tweede stipulatie dienen moest, om de o.i. eenig plausibele verklaring van Art. XIV K.O. krachteloos te maken en Ds VONKENBERG die stipulatie zonder eenig bedenken met zijn hand ondertekende;

d. dat eindelijk ook het Bondsbestuur niet aan een tijdelijk onderlaten van den dienst gedacht heeft, aangezien Ds VONKENBERG werd uitgenoodigd de geestelijke leiding van den Bond te aanvaarden en zich daaraan geheel te wijden;

e. dat alzoo Ds VONKENBERG naar art. 1 zijn arbeid slechts tijdelijk in Zwijndrecht onderbrak, doch zelf met zijn handteekening verklaarde, de Kerk van Zwijndrecht voorgoed te hebben verlaten met wederzijdsche bewilliging.

Geachte Vergadering! De Classis Dordrecht vraagt op grond van al het voorgaande een uitspraak van uwe Synode, waarin erkend wordt, dat Art. XIV K.O. in het stadium, waarin de zaak Ds VONKENBERG verkeerde toen de Particuliere Synode vergaderde, niet van toepassing had mogen worden gemaakt, gelijk de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) deed. Revisie in deze zaak verzoekt zij niet, omdat zij staat voor weder voldongen feiten. Zij wil den schijn vermijden van iets te vragen van de Generale Synode, wat zij zelf in de Particuliere Synode heeft afgekeurd. Onze kerkelijke handelingen zouden daardoor het karakter krijgen van een onheilig spel. De Classis Dordrecht acht voor zich voldoende de erkenning van het feit, dat in deze tegen den geest van Art. XIV K.O. is gehandeld.

Doch een ander punt brengt de Classis Dordrecht onder uwe aandacht, dat hiermede in verband staat.

De beslissing der Particuliere Synode is er eene geweest, die inhield de rechts-erkenning van eene plaatselijke Kerk, om, zonder daarover eene meerdere vergadering te hooren, aan een Dienaar des Woords een zoogenaamd tijdelijk verlof te geven en zich intusschen feitelijk geheel van hem te ontdoen, door een anderen Dienaar des Woords in zijn plaats voor vast te beroepen. Dit nu komt naar het oordeel der Classis neer op het in handen geven van zulk eene macht aan eene plaatselijke Kerk, dat hare autonomie tot independentisme ontaarden kan. Had toch Zwijndrecht, zonder eene meerdere vergadering er in te kennen, eenzelfde stipulatie met Ds VONKENBERG gemaakt als nu gemaakt is, dan zou de Kerkeraad

van Zwijndrecht daarover nooit hard zijn gevallen. Zoo ware het immers de juiste weg geweest, die naar het oordeel van de Particuliere Synode de Kerk van Zwijndrecht had moeten volgen. Maar dan dunkt ons dit het overtuigend bewijs voor het bezwaar der Classis Dordrecht, dat in dit geval Art. XIV K.O. ten onrechte is aangegrepen om uit eene impasse te geraken en aldus aan Zwijndrecht is opgedrongen.

Daarom stelt de Classis Dordrecht voor, om ter voorkoming van zulk een independentisme-in-de-toekomst in onze Kerkenorde bij Art. XIV op te nemen de woorden *gehoord de Classis*, waardoor het bewuste artikel aldus komt te luiden: „Zoo eenige Dienaars..... hun dienst voor een tijd onderlaten moesten, 't welk zonder advies des Kerkerads *gehoord de Classis* niet geschieden zal, enz.” of dat de Generale Synode op eenige andere wijze bedoeld artikel aanvulle, waardoor herhaling van dergelijke toepassing onmogelijk wordt.

Onder toebidding van de leiding des Heiligen Geestes teekenen wij ons,

Het Moderamen der Classis Dordrecht,

W. W. MEYNEN, *Præses.*

A. H. NIEBOER, *Scriba.*

A. ROLLOOS, *Assessor-Rapporteur.*

BIJLAGE XII.
Art. 57.

ADVIES in zake het bezwaarschrift van de Classis Dordrecht tegen het besluit van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) ten opzichte van Ds J. E. Vonkenberg in verband met Art. XIV K.O.

De Classis Dordrecht heeft bij uwe Synode een bezwaarschrift ingediend tegen de handelingen van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) in zake de aanvraag om ontslag uit den Dienst des Woords bij de Kerk van Zwijndrecht door Ds VONKENBERG, toen deze tot Directeur van den Bond van Gereformeerde Jongelingsverenigingen was benoemd geworden. Aanvankelijk had Ds VONKENBERG, zooals de Classis mededeelde, na deze benoeming aanvaard te hebben, zich tot haar gewend met het verzoek om volgens Art. XIII K.O. emeritus verklaard te worden. De Classis oordeelde echter, gehoord het advies der Deputaten naar Art. XLIX K.O., dat hiervoor geen grond was, aangezien hij volgens Art. XII K.O. tot een anderen staat des levens was overgegaan. Hoewel Ds VONKENBERG verklaarde aan de Classis zijn aanvraag om emeritaat in te trekken, wendde hij zich daarna met een bezwaarschrift tot de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte), waarin hij protest aantekende tegen het besluit der Classis, aangezien hij niet tot een anderen staat des levens wilde overgaan, maar alleen tijdelijk de hem aangeboden betrekking wilde aannemen, met de bedoeling echter om in den dienst des Woords bij de Gereformeerde Kerken te blijven. De Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte), na het advies der beide hoogleraren in het Kerkrecht te hebben ingewonnen, besloot op grond van deze verklaring, dat de Kerk van Zwijndrecht aan Ds VONKENBERG volgens Art. XIV K.O. vergunnen zou, tijdelijk zijn dienst te onderlaten.

Uwe Commissie acht het niet noodig op de verschillende beschuldigingen naar aanleiding van hetgeen in deze zaak door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) gedaan is, in te gaan, daar de Classis Dordrecht uitdrukkelijk verklaart geen revisie van het besluit der genoemde Particuliere Synode aan te vragen, maar alleen een uitspraak wenscht van de Generale Synode, of de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) door dit besluit te nemen niet gehandeld heeft tegen den geest en de bedoeling van Art. XIV K.O.

De grond, waarop deze bedenking rust, is, dat de Kerk van Zwijndrecht den band met Ds VONKENBERG reeds verbroken had en zelfs tot beroeping van een anderen Dienaar des Woords in zijn plaats was overgegaan. Volgens de Classis zou, wanneer een Dienaar des Woords tijdelijk verlof ontvangt om zijn dienstwerk te onderlaten volgens Art. XIV K.O., deze dan in elk geval aan de Kerk, die hij diende, verbonden moeten blijven, wat de Classis afleidde uit de slotbepaling

van dit artikel, dat „zoodanige predikanten nochtans ten allen tijde aan de beroeping der gemeente onderworpen zijn en blijven.” Uit het feit, dat hier gesproken wordt niet van gemeenten in het meervoud, maar van gemeente in het enkelvoud, meent de Classis te moeten afleiden, dat daarmede bedoeld is de gemeente, die hij dusver diende en die hem dat tijdelijk verlof toestond. De Particuliere Synode, die besloot, dat de Kerk van Zwijndrecht aan Ds VONKENBERG verlof zou verleen en tijdelijk zijn dienst te onderlaten, hoewel deze Kerk intusschen een opvolger in zijn plaats beriep, zou daarom tegen den geest van Art. XIV K.O. gehandeld hebben.

Uwe Commissie kan echter deze opvatting van Art. XIV K.O. zoowel op grond van de historie van dat artikel als op grond van de bewoordingen zelf niet juist achten. Zooals uit de oorspronkelijke redactie van dit artikel, op de Synode van Dordt 1578 (Artikel 7) vastgesteld, blijkt, sloeg deze bepaling inzonderheid op predikanten bij de kruiskerken, die niet zelden wegens het gevaar der vervolging of omdat hunne gemeente verstrooid raakte, een tijd lang buiten vasten dienst kwamen te staan. Het gevaar ontstond daardoor, dat zulke predikanten, zonder zich aan een bepaalde gemeente te verbinden, overal gingen reizen en prediken. Om dat gevaar af te snijden bepaalde de Synode, dat deze predikanten zich te allen tijde aan de beroeping der gemeente te onderwerpen hadden, wat natuurlijk niet beteekenen kan, dat zij aan hun vroegere gemeente verbonden bleven maar dat zij een beroeping hadden aan te nemen, wanneer een andere gemeente hen riep. Nu heeft dit artikel later zeker een ruimere beteekenis gekregen en slaat het blijkens den aanhef blijkbaar ook op zulke gevallen, waarin iemand door een tijdelijke krankheid zijn dienst onderlaten moet of geroepen wordt tot een of anderen gewichtigen arbeid, waardoor de waarneming van zijn ambt onmogelijk gemaakt wordt voor een bepaalden tijd. Al spreekt het nu wel van zelf, dat als regel zulk een predikant, wanneer dat verlof verstreken is, weer terug zal keeren tot de gemeente, die hij diende, toch bevat dit artikel desaangaande geen imperatief voorschrift, alsof dit steeds in ieder geval de noodzakelijke voorwaarde zou wezen voor het verleen en van dit verlof, zooals de Classis Dordrecht schijnt te meenen. De woorden zelf van dit artikel wijzen dit uit, want in dat geval had er niet moeten staan, dat hij aan de beroeping der gemeente onderworpen bleef, — een gemeente beroept haar eigen Dienaar des Woords niet opnieuw — maar dat hij aan *zijne gemeente verbonden bleef*. De bedoeling is dus geen andere dan dat zulk een predikant verplicht is, zoodra hij dan weder beroepen wordt na afloop van dit verlof, in vasten dienst bij een Kerk te treden. Daarin ligt het onderscheid met hen, die volgens Art. XII K.O. den predikdienst voor goed verlaten om tot een anderen staat des levens over te gaan of volgens Art. XIII K.O. wegens blijvende ongeschiktheid van den Dienst des Woords emeritaat ontvangen. Dat in dit artikel niet gesproken wordt van gemeenten, maar van gemeente zegt natuurlijk niets, daar dit woord hier in algemeenen zin genomen wordt en niet slaat op *zijne gemeente*.

Uwe Commissie kan daarom èn met het oog op de historie van dat artikel èn met het oog op de bewoordingen zelf het bezwaar, door de Classis Dordrecht ingebracht, niet gegrond achten. Aangezien volgens de uitdrukkelijke verklaring, door Ds VONKENBERG aan de Particuliere Synode afgelegd, de arbeid, dien hij op zich genomen had, niet van blijvenden, maar van tijdelijken aard was en hij na afloop daarvan zich weder in den dienst der Kerken wilde begeven, was er geen reden om niet volgens Art. XIV K.O. hem verlof te verleen en zijn dienst voor een tijd te onderlaten, te meer waar deze arbeid voor onze Gereformeerde jongelingen van zoo groot belang was. En waar dit verlof niet van korten, maar van langeren duur zou wezen, kon van de Kerk van Zwijndrecht niet geëischt worden, dat zij al dien tijd zonder Dienaar des Woords zou blijven.

In de tweede plaats stelt de Classis Dordrecht aan de Generale Synode voor in Art. XIV K.O. na de woorden: „hetwelk zonder advies des Kerkerads niet geschieden zal” in te lasschen de woorden: *gehoord de Classis*, aangezien volgens haar het geven van zulk een macht in de handen der plaatselijke Kerk hare autonomie in independentisme zou doen ontaarden. Nog daargelaten dat in dit geval, waarin de Particuliere Synode uitspraak had gedaan, het gevaar van independentisme geheel buitengesloten was, en de uitdrukking: „gehoord de Classis”, van een Kerkeraad gebruikt, al een zeer zonderlingen indruk zou maken, meent uwe Commissie, dat een dergelijke toevoeging aan dat artikel ook niet wenschelijk is, omdat er tal van gevallen denkbaar zijn, bijv. bij een tijdelijk verlof wegens ziekte, dat de Kerkeraad volkomen in staat is zelfstandig te handelen. Veelmeer heeft uwe Commissie er bezwaar tegen, dat in dit artikel alleen gesproken wordt van het *advies* van den Kerkeraad. want het spreekt wel van zelf, dat voor zulk

een onderlaten van den dienst de *bewilliging* van den Kerkeraad noodig is. Voorts zou de Synode, om misbruik van dit artikel te voorkomen, kunnen besluiten, dat wanneer zulk een verlof om een tijd lang den dienst te onderlaten tot gevolg zou hebben, dat daardoor de band tusschen den Dienaar des Woords en de Kerk, die hij diende, losgemaakt werd, dit verlof door den Kerkeraad niet zal verleend worden zonder dat de Classis hieraan hare goedkeuring gehecht heeft. Daardoor zal aan het bezwaar van de Classis Dordrecht tegemoet gekomen worden.

De Commissie heeft diensvolgens de eer aan uwe Synode voor te stellen: (volgt in art. 57).

Dr H. H. KUYPER, *Rapporteur*.

BIJLAGE XIII.

Art. 61.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken te Utrecht.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Witmarsum, zich bezwaard gevoelende door een uitspraak der j.l. gehouden Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte), bij wie hij in hooger beroep was gegaan teneinde een uitspraak van de Classis Bolsward vernietigd te krijgen, neemt de vrijheid, wijl zijn billijk verzoek nog geen gehoor vond, zich tot uwe vergadering te wenden.

Hij brengt daartoe het volgende onder uwe aandacht:

dat de Classis Bolsward op 2 November 1921 een besluit nam, waarbij de grenzen tusschen de Kerken van Witmarsum en Schettens werden gewijzigd;

dat de beide Kerkeraden nooit met elkander over grenswijziging hadden samengesproken; dat nooit de argumenten over en weer besproken waren, maar dat de Kerkeraad van Schettens direct met zijn argumenten naar de Classis is gegaan en dat deze, de argumenten gehoord, het bedoelde, door den Kerkeraad van Witmarsum gewraakte, besluit nam;

dat de Kerkeraad van Witmarsum dit besluit onwettig achtte op grond van Art. XXX K.O. en bij de Classis aandrang op vernietiging daarvan, en toen dit niet baatte zich met zijn bezwaar gewend heeft tot de ten vorigen jare gehouden Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte);

dat deze een Commissie benoemde, die in een breedvoerig Rapport hem in 't gelijk stelde en de Classis adviseerde haar besluit in te trekken;

dat toen hieraan geen gevolg gegeven werd hij zich opnieuw met zijn bezwaar tot de Particuliere Synode van dit jaar gewend heeft en van haar Scriba het volgende antwoord ontving:

Wolvega, 13 Juli 1923.

Aan den Raad der Gereformeerde Kerk te Witmarsum.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte), kennis genomen hebbende van het bezwaarschrift der Kerk van Witmarsum tegen een besluit der Classis Bolsward in zake de regeling van de grenzen tusschen de Kerken van Witmarsum en Schettens;

gehoord hebbende het Rapport van de Commissie door de vorige Particuliere Synode benoemd in zake het bezwaarschrift van die Kerk van dezelfde strekking;

lettende op het uit de officieele stukken geconstateerde feit, dat de zaak der grensregeling tusschen die twee Kerken nog niet was afgehandeld, toen deze zaak door de Kerk van Schettens ter Classis werd gebracht en door deze in behandeling werd genomen;

spreekt als haar oordeel uit: 1e dat de Kerk van Schettens te voorbarig is geweest met die zaak ter Classis te brengen; 2e dat de Classis Bolsward te haastig is geweest om in deze zaak te handelen en te besluiten;

voorts overwegende welk een verwarring er reeds is ontstaan in deze zaak — een broeder, lidmaat van Witmarsum, dient als ambtsdrager in Schettens, aangevraagde attestaties werden afgelezen, maar niet afgegeven —;

vernomen hebbende, dat in Mei 1923 nog eene samenspreking is gehouden tusschen den Kerkeraad van Witmarsum en dien van Schettens;

voegt ze bij haar oordeel het volgende advies:

a. de Classis Bolsward onderzoekte of thans de zaak is afgehandeld tusschen die beide Kerken. Zoo neen, zij wekke deze Kerken op dit zoo spoedig mogelijk te doen, desnoods met bijstand van de Classis, die daarvoor een drietal Broeders kan aanwijzen;

b. komt men niet tot overeenstemming — dat dan de Classis de grens regele tusschen de genoemde Kerken.

Ten slotte besluit de Particuliere Synode dit haar oordeel en advies ter kennis te brengen van de Kerk van Witmarsum en van de Classis Bolsward.

Namens de Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte),

TJ. PETERSEN, *Scriba.*

De Kerkeraad van Witmarsum is door dit oordeel en advies niet bevredigd. Het oordeel is dat òf de Kerkeraad van Schettens òf de Classis Bolsward te voorbarig zijn geweest, wat in dit geval zeggen wil, dat ze niet gehandeld hebben naar Art. XXX K.O.

Naar zijn oordeel had nu de Particuliere Synode het zelfde advies aan de Classis Bolsward moeten geven, als de Commissie ten vorigen jare reeds gegeven had.

En wat 't advies aangaat: de Kerkeraad wil niets liever dan samenspreken met Schettens, maar die samenspreking is voor Schettens eenmaal onmogelijk gemaakt door zijn voorbarig toevlucht nemen tot de Classis.

Nu adviseert de Particuliere Synode weer samenspreking. Dat willen wij ook wel, maar niet zoolang dat besluit van de Classis Bolsward niet is opgeheven. Dan zouden beide Kerkeraden daar niet als gelijkgerechtigde partijen zitten. Witmarsum zou daar zitten met een koord om zijn hals.

Om deze redenen verzoekt de Kerkeraad uwe vergadering haar aandacht aan deze zaak te wijden en zoo mogelijk zijn bezwaar weg te nemen.

Hij oordeelt dat het optreden van de Classis Bolsward niet van hiërarchischen smet is vrij te pleiten, dat terwille van het recht der plaatselijke Kerk van de zijde der meerdere vergadering dient afgekeurd te worden.

En daar de Synode in haar besluit ook spreekt van verwarring, die ontstaan is, waarmee ze bedoelt, dat een lid van Witmarsum's Kerk, die tijdelijk verlof had bekomen om bij de Kerk van Schettens in te wonen, door den Kerkeraad aldaar tot Opziener werd verkozen, zich die benoeming liet welgevallen en door de Classis Bolsward als zoodanig op haar vergaderingen werd toegelaten, daar verzoekt de Kerkeraad uwe vergadering om ook deze eigenmachtige handeling af te keuren en dengene, die hier fouten beging, op zijn fouten te wijzen.

U de leiding des Heiligen Geestes toebiddende,

Namens der Kerkeraad,

M. P. PEL, *Præses.*

J. DEINUM, *Scriba.*

Witmarsum, Juli 1923.

BIJLAGE XIV.
Art. 61.

PROTEST van den Kerkeraad van Witmarsum tegen een besluit der laatste Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte) in zake grensregeling.

In handen uwer Commissie is gesteld een bezwaarschrift van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Witmarsum tegen eene uitspraak der laatst gehouden

Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte), bij wie hij in hooger beroep was gegaan, teneinde eene uitspraak van de Classis Bolsward vernietigd te krijgen.

Deze Classis nam op 2 November 1921 een besluit, waarbij de grenzen tusschen de Kerken van Witmarsum en Schettens werden gewijzigd, zonder dat eerst tusschen de betrokken Kerkeraden eene samenspreking over deze zaak had plaats gevonden. De Kerkeraad van Schettens was direct met zijn argumenten naar de Classis gegaan.

De Kerkeraad van Witmarsum drong te vergeefs bij de Classis aan op vernietiging van dit haars inziens onwettig besluit en wendde zich met zijn bezwaar tot de Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte) van 1922, die eene Commissie benoemde, welke den Kerkeraad in 't gelijk stelde en der Classis adviseerde haar besluit in te trekken.

Toen hieraan geen gevolg werd gegeven, wendde de Kerkeraad zich opnieuw met zijn bezwaar tot de Particuliere Synode van 1923, die als haar oordeel uitsprak: 1e dat de Kerk van Schettens te voorbarig is geweest met die zaak ter Classis te brengen; 2e dat de Classis Bolsward te haastig is geweest om in deze zaak te handelen en te besluiten, — en adviseerde, dat de Classis Bolsward zou onderzoeken, of de zaak thans door de betrokken Kerken was afgehandeld, en zoo niet, dat zij dit zoo spoedig mogelijk zouden doen, desnoods met bijstand van de Classis.

De Kerkeraad van Witmarsum is door dit besluit niet bevredigd. Naar zijn meening had de Particuliere Synode hetzelfde advies aan de Classis Bolsward moeten geven, als de Commissie ten vorigen jare reeds gedaan had, om namelijk het gewraakte besluit in te trekken. Hij wil wel samenspreking met de Kerk van Schettens, maar niet zoolang het besluit van de Classis Bolsward niet is opgeheven.

Uwe Commissie is van meening, dat het bezwaarschrift van den Kerkeraad van Witmarsum gegrond is. Wel gaat zij accoord met het oordeel der Particuliere Synode, dat de Kerkeraad van Schettens en de Classis Bolsward in dezen te voorbarig en te haastig gehandeld hebben, doch de Synode had als conclusie er aan toe moeten voegen, dat de Classis Bolsward haar besluit tot grenswijziging behoorde in te trekken.

Zij stelt derhalve aan uwe vergadering voor, het navolgende te besluiten: (volgt in Art. 61).

H. DE BRUYN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XV. **TOESPRAAK van Bisschop Dr L. Ravasz.**
Art. 67.

Hochverehrte Versammlung, Geliebte Brüder im Herrn!

Tiefgerührt, und voll Dank gegen Gott, halte ich es für ein besonderes Vorrecht, hie in diesem hochehrwürdigen Kreise das Wort ergreifen zu dürfen. Obwohl ich keinen Auftrag von irgend einer Behörde der Ung. Ref. Kirche erhalten habe, hier offiziell zu erscheinen, bin ich doch fest davon überzeugt, dasz jeder reformierte Christ in Ungarn sich meiner hiesigen Anwesenheit freut und meine einfachen Worte mit einem frohen Echo verstärkt.

Wenn mir zum ersten Mal gegönnt wird in Holland, vor der Öffentlichkeit zu sprechen, seien die ersten Worte die der Dankbarkeit. Eine niedergeschmettete Nation dankt einem treuen und barmherzigen Volke, dasz es sie in den düstern Tagen ihrer Geschichte verstanden, geliebt und ihr geholfen hat. Gott hat das Herz der Holländer zu uns gelenkt. Gott segne die Herzen, die in seinem Wege gefahren sind.

Erhöht wird meine Freude dadurch, dass ich hier vor der hochwürdigen General-synode der Niederländischen Reformierten Kirche zu stehen, die Ehre habe. Sie holländische Calvinisten haben für uns weitaus das meiste getan, nicht nur, weil wir uns infolge des fleissigen Bemühungen meines verehrten Freundes SEBESTYÉN gegenseitig am besten kennen gelernt haben, nicht nur weil Sie in uns den Glaubensgenossen schätzten, liebten nach der apostolischen Ermahnung, sondern

vor allem dadurch dasz Sie uns durch Ihr reich gesegnetes kirchliches Leben ein anziehendes und ermutigendes Beispiel davon gegeben haben, wie grosse Kräfte der Erweckung in dem Calvinismus harren. Sie haben uns geliebt und geschätzt, weil Sie unsere Aufgabe, unsere Zukunft geschätzt und geliebt haben.

Obgleich seit dem Zusammenbruch fast zur Hälfte ihrer frühern Grösse reduziert, zählt die Ung. Ref. Kirche auch jetzt noch mehr als anderthalb Million Seelen, mehr als tausend Gemeinden, fast 2 tausend Normalschulen, 25 Mittelschulen und 7 Hochschulen, nicht erwähnt, die zahlreichen Werke der I.M. So steht sie in der Mitte Südost-Europas wie ein Block des Reformierten Christentums, beseelt durch glorreiche Erinnerungen. Eine herrliche Geschichte blickt auf sie herab aus der Vergangenheit und strahlt ihr aus der Zukunft entgegen. Freilich könnte man sich nicht rümen dass dieser Calvinismus von Ungarn im Glauben und Leben, in Lehre und Praxis vorbildlich rein, echt und kräftig wäre. Wie jede Landeskirche, hat auch die unsere ihre Versuchungen und Schwächen, das müssen wir demütig bekennen. So viel kann und darf ich behaupten, dass es keine andere Kirche gibt, in welcher der Wunsch nach einer Erneuerung so heiss wäre und so allgemein die Ueberzeugung, dass zu dieser Erneuerung nur die volle Entfaltung der im Calvinismus keimenden Lebensenergien führen kann.

Fest überzeugt, und feierlich bekennend, dass die ewige Macht unseres lebendigen Gottes waltet über uns und durch uns, rufe ich Ihnen einen brüderlichen Gruss zu und flehe Gottes reichsten Segen auf Ihr Volk, Werk und Kirche herab.

BIJLAGE XVI. TOESPRAAK van Prof. Dr J. Sebestyén uit Budapest.
Art. 67.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders!

Met bijzondere vreugde is mijn hart vervuld, daar ik het voorrecht heb in uw midden te mogen verschijnen. Een sinds lang gekoesterde wensch is nu in deze dagen in mijn leven tot vervulling gekomen. Sinds ik het Gereformeerd Christendom ken en het kerkelijk leven in Nederland gezien heb, was het verlangen steeds in mijn ziel levendig gebleven om uw Generale Synode eens te mogen bijwonen.

Nu is de ure gekomen, dat de Heere deze gelegenheid mij gaf. Ik prijs Zijn Naam voor de genade waarmede Hij mij tot hiertoe heeft geholpen.

Maar ik moet mijn eerbiedigen dank ook betuigen jegens U, Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders, die mij als een eenvoudigen arbeider van een ver liggenden wijngaard des Heeren uitgenoodigd hebt. Met dubbele blijdschap heb ik uwe uitnoodiging aangenomen. Ten eerste omdat dit feit terecht als historisch in onze Kerkgeschiedenis mag genoemd worden, aangezien dit de eerste maal is, dat iemand uit de Hongaarsche Gereformeerde Kerken uw Synode bijwoont; en ten tweede omdat ik niet meer als geheel onbekende in uw midden mocht verschijnen.

Uw laatste Synode immers, gehouden in 1920 te Leeuwarden, heeft al notitie genomen van mijn tot de eere Gods verrichten bescheidenen arbeid in Hongarije en in art. 145 van derzelve Acta ook uitgesproken:

7° op te wekken de Kerken in ons land om Prof. SEBESTYÉN finantieel te steunen in zijn poging om het Gereformeerd kerkelijk leven in Hongarije tot opwaking te brengen, inzonderheid door zijn uitgave van de *Hongaarsche Heraut*.

Dit zeer vereerend besluit spoort mij aan en geeft mij nu de gelegenheid om hier op te treden, en niettegenstaande het persoonlijk karakter van mijn aanwezigheid, nevens mijn oprechten dank ook met enkele woorden melding of refereaat te geven van den arbeid van de Gereformeerde beweging in onze Hongaarsche Kerken, die onder den rijken zegen des Heeren in den loop van de laatste jaren zoo veelbelovende vruchten mocht afwerpen.

Maar vóór alles wil ik eerst den nadruk leggen op het feit, dat de moreele steun, door de Synode van Leeuwarden ten bate van onzen arbeid in Hongarije verleend, een grooten stoot en kracht aan onze beweging gaf, en er veel toe

bijgebracht heeft om de Gereformeerde ontwaking in haar vollen ernst en gewichtigheid aan de officieele leiders van onze Kerken voor oogen te stellen. Het groote aanzien, dat uw Generale Synode ook in het buitenland geniet, heeft onze aktie, die uw moreelen steun mag ondervinden, ook in eer en beteekenis laten groeien en haar invloed versterkt.

Om nu den arbeid en de beteekenis van onze Gereformeerde beweging in Hongarije goed te kunnen overzien en waardeeren, en de moeilijkheden, waarmede wij te strijden hebben, te begrijpen, schijnt het mij doelmatig te zijn, eerst met enkele woorden den algemeenen toestand in onze Kerken, vooral uit het oogpunt van onze Gereformeerde aktie, te schetsen.

Wat onze uiterlijke Kerkregeering, dus de inrichting van onze Kerken betreft, hierover behoef ik, denk ik, na hetgeen Bisschop RAVASZ gezegd heeft, niets meer te zeggen. Gij weet immers, dat onze Kerken naar het zogenaamde Synodaal-Presbyteriale Systeem zijn ingericht, zoodat ook bij ons de plaatselijke Kerk uitgangspunt voor alle Kerkregeering wordt.

Dit raam van het stelsel der Gereformeerde Kerkregeering is echter helaas niet overal, niet in alles en niet altijd gevuld met den geest van het zuiver Gereformeerd Christendom. Ons kerkelijk leven is in de 70-er en 80-er jaren zeer vervallen en heeft gedurende deze jaren zijn ebtijd gehad, maar wij smeeken om de krachten des Heiligen Geestes ten einde de wateren van ons kerkelijk leven weder te doen wassen.

Breedvoerig kan ik echter onze toestanden niet schetsen; daarom wil ik alleen enkele hoofdpunten aanstippen, opdat gij door deze schets toch een algemeene impressie van ons leven zoudt krijgen.

Wat nu het officieele karakter van ons kerkelijk leven betreft, kan ik vaststellen, dat niettegenstaande het verval in dat kerkelijk leven dit *officieel* nog steeds *Gereformeerd* is. Maar deze „gereformeerdheid” wordt niet consequent doorgevoerd, toegepast en is veel meer versteend, levenloos, dan aktief en vruchtdragend. Zij gaat namelijk in de praktijk heel gerust gepaard met een soort beginselloos Liberalisme hetwelk zoover gaat, dat het zelfs geen richtingen kent en noodig acht. Een algemeene fides traditionalis of fides historica dus, en veel minder fides salvificans bij vele menschen.

Door dit karakterloos Liberalisme komt het dan ook, dat bij ons een bewust Modernisme in de Hollandsche beteekenis van het woord niet bestaat en een groot procent van de menschen is onverschillig of door gebrek aan degelijk godsdienstonderwijs onkundig van de Gereformeerde Waarheid, terwijl men *bewust-vijandige* loochening van het Gereformeerd Protestantisme weinig vindt.

Hierdoor komt het, dat men dergelijke richtingen met scherp getrokken lijnen als in Nederland in Hongarije niet vinden kan. De situatie is dus deze: de zogenaamde officieele Kerk is gereformeerd en belijdt de gereformeerde grondwaarheden, in den Heidelbergischen Catechismus en Confessio Helvetica Posterior neergelegd, maar in de praktijk zijn deze Belijdenisschriften al tamelijk verwaarloosd.

Maar als wij beslist richtingen in het Hongaarsche kerkelijk leven zoeken, dan kunnen wij zeggen dat er daar nu drie richtingen te onderscheiden zijn, namelijk:

- 1e de versteende oude orthodoxie;
- 2e de algemeene Christelijke Réveilrichting;
- 3e de Gereformeerde beweging.

Wat de Modernen betreft, zij waren in de 70-er en 80-er jaren onder Nederlandschen invloed tamelijk aktief en hebben groote propaganda gemaakt, maar sinds dien tijd zijn zij echter geheel ingeslapen zonder leiding en organisatie.

Maar behalve deze schakeeringen van ons leven hebben wij nog een Hongaarsche bijzonderheid, die misschien nergens meer in deze wereld te vinden is, en dit is de buitengewone eer welke men in den naam „Calvinist” stelt. Bij ons wil n.l. iedereen Calvinist zijn en noemt zich met voorliefde Calvinist. Zelfs de Modernen en piëtistische Réveilmenschen zijn er trotsch op, dat zij Calvinisten zijn. Ook in de Hongaarsche Maatschappij heeft de naam Gereformeerd en Calvinist een groot aanzien. Joden gaan ook telkens naar onze Kerken over uit opportunistisch oogpunt.

Het is begrijpelijk, dat de confessioneele en principieele inhoud van dezen naam hierdoor zeer op den achtergrond werd gedrongen. Onze Gereformeerde beweging moest dus allereerst de echte beteekenis van dit woord op den voorgrond plaatsen. Want van de Modernen kon men dit niet verwachten. De Algemeen-Christelijke Réveilmenschen voelen ook zeer weinig voor het principieele Calvinisme en de z.g. officieele Kerk heeft tot nu toe de wederopleving van het Calvinisme niet krachtig genoeg kunnen bevorderen, omdat zij te zeer door eene versteende orthodoxie en traditie was bevangen.

In zulk een milieu is onze Gereformeerde beweging opgetreden en de ontvangst was zeer interessant.

De officieele kerkelijke personen vinden haar in het algemeen zeer sympathiek omdat zij er de versterking van het kerkelijk leven en de wederopleving van den historischen geest der Kerk van verwachten.

De Modernen zijn nu zonder leiding en vormen geen zelfstandige groep in ons kerkelijk leven. Het philo-Calvinisme verdringt hen voorloopig geheel en een georganiseerde aktie oefenen zij niet uit.

Het gereformeerde volk begroet ons met groote sympathie. Het voelt, dat wij de oude waarheden willen verkondigen, die het nog als traditioneel kent en als de waarheid erkent.

Veel moeilijker is onze verhouding tegenover de Réveil-menschen. Een gedeelte van hen is al gewonnen maar velen zien ons aan met wantrouwend blik en willen met ons niet samenwerken. Want velen onder hen hadden tot nu toe weinig gevoel voor de zichtbare Kerk en voor het kerkelijk leven en de Gereformeerde beginselen. Zij willen alleen evangelisatie, redding van de enkele zielen, maar voor een Reformatie der Kerken voelen zij weinig en hebben daarom daarvoor geen program. Maar ik wil het niet vergeten, dat er sedert korten tijd door die officieele Kerk zelf ook een evangelisatie ter hand genomen werd, die ook kerkelijk en Gereformeed wil zijn! Den stoot hiertoe heeft een bezoek van afgevaardigden van de Reformed en Presbyterian Churches uit Amerika, Prof. JAMES GOOD uit Dayton en Prof. BEACH uit Princeton verleden jaar gegeven; een bezoek, dat ten gevolge heeft gehad, dat er een aanzienlijk bedrag voor deze aktie beschikbaar wordt gesteld, tengevolge waarvan in een tweetal kerkdistricten reeds vijf predikanten als evangelisatie-arbeiders zijn aangesteld, die onder de leiding van de bisschoppen der enkele kerkdistricten hun evangelisatie-arbeid verrichten. Maar daar deze arbeid eerst in de herfst van verleden jaar en in den aanvang van dit jaar begonnen is, valt over de verhouding ervan tot ons werk nog niets te zeggen.

Onze Gereformeerde beweging heeft dus nu een dubbel front. Ten eerste moeten wij een eigen aktie hebben om de Gereformeerde Evangelisatie en Reformatie voor te bereiden en ten tweede moeten wij den reeds sinds 20—25 jaren bestaanden Réveil-arbeid winnen voor de Gereformeerde beweging om concurrentie te vermijden. Wat het laatste betreft gaat onze arbeid nog zeer moeilijk. De Réveil-menschen willen niet erkennen, dat er ook andere Christenen zijn behalve zij; zij willen liever buiten de Kerk werken dan in de Kerk en vóór de Kerk.

Des te beter gaat onze eigen aktie voort. Want velen, die met de Algemeen-Christelijke evangelisatie en het Réveilwerk (wijl deze confessieloos zijn) niet willen meedoen, gaan gaarne met ons mede omdat zij als het ware instinctmatig gevoelen dat onze richting zich voortbeweegt op de Gereformeerde historische lijn.

En zoo is nu ten slotte toch een wedstrijd ontstaan tusschen de Calvinisten en de zogenaamde Algemeen-Christenen in Hongarije, maar wij kunnen nu reeds constateeren, dat de uitkomst van dezen wedstrijd ook de Réveilbeweging in een betere richting leidt, inzooverre bij haar het kerkelijk gevoel zich meer doet gelden, hetgeen velen van hen naar ons kamp overbrengt.

Wat nu de resultaten van onzen drie-jarigen arbeid betreft kan ik ook hiervan enkele feiten mededeelen:

a. er is een algemeene belangstelling ontwaakt voor de Gereformeerde beginselen;

b. met de zuivering van de ideeën gaat ook de toepassing van de Gereformeerde beginselen gepaard in de practijk (in de kerkregering, in de theologie, de bediening des Woords, evangelisatie enz.);

c. de Belijdenisschriften worden weder gelezen, bestudeerd, in Gereformeerde scholen gebruikt, op den kansel verklaard;

d. wij hebben reeds een kleine Gereformeerde pers, die beslist en bewust in deze richting voortgaat en de Gereformeerde beginselen propageert;

e. wij hebben sinds drie jaren de Gereformeerde evangelisatie, Zondagscholen enz. begonnen, en Gereformeerde meisjesverenigingen, den Calvinistisch-politieke bond, den Soli-Deo-Gloria-studentenbond opgericht;

f. ons Hongaarsche kerkelijke weekblad, de Calvinista Szemle, heeft de Hollandsch-Hongaarsche Gereformeerde bibliotheek opgericht, sinds twee jaren hebben wij al een achttal werken uitgegeven en vele worden nog ter perse voorbereid;

g. en niet het minst bestaat sinds twee jaren ook het Hollandsch-Hongaarsch sub-comité voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods in Hongarije, dat den band tusschen de Nederlandsche en Hongaarsche Gereformeerden officieus bestendigt.

Behalve dezen hebben wij nog een vriendenkring, genoemd *Servire Deo*, die naar het platteland uittrekt om de gemeenten, predikanten, Classisvergaderingen enz. te bezoeken en daar propaganda voor de Gereformeerde beweging te maken.

Doch moeilijkheden hebben wij natuurlijk ook. Deze moeilijkheden zijn echter hoofdzakelijk niet te zoeken in theologische partijen of richtingen, predikanten of kerkelijke leidlieden, want de meeste van deze factoren staan vriendelijk en sympathiek tegenover de Gereformeerde beweging. Er is namelijk thans — zou ik haast kunnen zeggen — een mode bij ons om Calvinist te zijn en de beteekenis en waarde van het Calvinisme te prijzen.

Maar de grootste moeilijkheid is het verval van ons kerkelijk leven, waardoor onze arbeid veel moeilijker voortgaat, omdat wij bij onze propaganda niet zulke goede aanknooppingspunten bij het volk kunnen vinden als indertijd Dr KUYPER bij zijn aktie vond. En de oorzaak is deze, dat ons volk op theologisch en principieel gebied niet meer zoo georiënteerd is als in de vroegere eeuwen, en daardoor de beginselen, door de Gereformeerde beweging verkondigd, niet in hun volle diepte kan beseffen en waardeeren.

Dit verval dateert bij ons uit den tijd, toen de Latijnsche taal als de taal voor de theologische wetenschap ophield te bestaan en de Hongaren, omdat zij dichter bij Duitschland stonden, onder den invloed van de Duitse theologie kwamen.

Maar het verval van de Gereformeerde theologie in Holland heeft ook een beslissenden invloed op ons theologisch en kerkelijk leven gehad. Want ons Hongaarsch theologisch leven was steeds zeer afhankelijk van de Nederlandsche theologie. Zoolang dus de Gereformeerde theologie bij U bloeide, bloeide ze bij ons ook, en sinds ze bij U afgestorven was, stierf ze bij ons ook af. En dit verval werd bij ons veel grooter en duurde veel langer dan bij U, en de Gereformeerde ontwakings kwam hij ons ook veel later, pas in de laatste jaren. En, hoe wonderbare leiding des Geestes, wederom door Nederlandschen invloed!

Want een zoogenaamde réveil bestond bij ons weliswaar sinds pl.m. 30 jaren, maar kon betrekkelijk weinig invloed uitoefenen, omdat het tegenover de zichtbare Kerk, de Gereformeerde theologie en beginselen zeer onverschillig was, op sommige punten zelfs anti-kerkelijk en anti-Calvinistisch; en het had geen gevoel voor reformatie en geïnstitueerd kerkelijk leven, maar zocht heil in kleine conventikels, piëtistische en mystieke teruggetrokkenheid van het leven en zelfs van de Kerk.

Deze wijze van evangelisatie-arbeid beviel ons volk echter niet. Wij voelden ook zelf, dat die niet het Gereformeerde Christendom is en dit is geen Gereformeerde evangelisatie en arbeid. En toen de Gereformeerde beweging opkwam, sloten velen zich bij ons aan, voelende, dat wij niet den ouden piëtistischen réveil-arbeid wilden voortzetten, maar den Gereformeerde-historischen geest der Kerk doen gelden. Ja enkele leiders van de vroegere réveil-beweging, een tijd lang in Holland vertoefd hebbende, voelen nu ook zelf het onderscheid tusschen hun Algemeen-Christelijken evangelisatie-arbeid en tusschen het echt Gereformeerde kerkelijk leven in Nederland zich vertoopen.

Daarom is het niet overdreven, als ik zeg, dat wij wat de toekomst van de Gereformeerde beweging van Hongarije betreft met een vast en gezegend optimisme kunnen vervuld zijn.

Want zooals ik zooveel heb opgemerkt, wil men bij ons, in theorie ten minste, van den Kerkeraad af tot de Synode toe, de Reformatie en de Gereformeerde beginselen toepassen.

Bovendien hebben wij nog talrijke eeuwenoude lagere en hogere Gereformeerde scholen, die bij ons allen nog tevens kerkelijke scholen zijn. Wij hebben dus nog genoeg middelen in de hand, waardoor wij de Reformatie onzer Kerken, misschien zonder grooten strijd, kunnen doorvoeren.

Ons program is dus: de Reformatie en de Gereformeerde evangelisatie met steeds grootere kracht door te voeren en de Gereformeerde ontwakings steeds beslister te maken om ons kerkelijk leven van binnen uit te herstellen.

En hiertoe moeten wij ook onze predikanten winnen. Want de theologische vorming van onze predikanten in het algemeen laat nog veel te wenschen over. Velen van hen hebben namelijk geen zuiver belijdend theologisch standpunt. Ze zijn dus in velerlei opzichten wat de leerstukken betreft nog indifferent, want daardoor, dat zij grootendeels of onder den invloed van de Duitse theologie of van het methodistisch-piëtistisch réveil-christendom staan, missen zij een aaneengesloten systeem en het volle inzicht in de Gereformeerde theologie, zoodat zij de groote beteekenis van deze laatste niet genoeg beseffen. Sommigen hebben nog een soort theologia traditionalis, anderen nemen onder Duitschen invloed een meer eclectisch standpunt in. Deze Broeders zijn dus, indien zij goed ingelicht werden, vatbaar voor de Gereformeerde theologie en geneigd om het Calvinisme

te aanvaarden. Want van ganscher harte willen zij soms Gereformeerden zijn maar zij weten niet hoe? Of soms nemen zij valsche meeningen en beginselen argeloos als Gereformeerde aan. Deze Broeders zijn dus geen „verstokte Modernen” maar slechts dwalende en slecht georiënteerde geesten, wien de waarheid nog eerst bijgebracht moet worden.

En juist op dit punt zouden de Hollandsche Gereformeerde Kerken veel voor onze beweging kunnen doen daardoor, dat zij verschillende begaafde Hongaarsche predikanten een tijd lang naar Nederland zouden uitnoodigen om het kerkelijk leven hier te bestudeeren. Want een demonstratie ad oculos helpt soms veel meer dan honderd boeken, voordrachten en redeneeringen, en mijn ondervinding is deze, dat bijna zonder uitzondering alle predikanten, die tot nu toe een tijd lang in Nederland in Gereformeerde omgeving leefden, met innige liefde, volle waardeering en in hun geestelijk leven geheel vernieuwd naar huis kwamen en onder den indruk gekomen zijn van de kracht van het zuivere Christendom, die in de Nederlandsche Gereformeerde Kerken onder de leiding des Geestes zoo wonderbaar tot openbaring kwam.

Denzelfden indruk ontvangen ook onze studenten, die het voorrecht hadden, hun studies in uw midden te kunnen voltooien.

Doch, van hoe groote beteekenis dit laatste ook is, toch is er nog iets van veel grooter beteekenis. Er is namelijk bij ons een groot gebrek aan goede Gereformeerde theologische standaardwerken. Wanneer wij deze kunnen verkrijgen zou op deze wijze een groot deel onzer predikanten en studenten bereikt kunnen worden. Dit belooft te meer succes aangezien naar dergelijke standaardwerken reikhalzend wordt uitgezien. Deze standaardwerken zijn onmisbaar om een vasten onderbouw aan onze Gereformeerde propaganda te geven. De nood dringt hier zooveel te meer omdat van niet-Gereformeerde zijde het gevaar dreigt, dat zij ons vóór zullen zijn en door vertaling van standaardwerken van hun richting het veld zullen veroveren. En ons godsdienstig terrein in Hongarije is als het ware nog een Zendingengebied. Wie het eerst komt, heeft de beste kans van slagen.

Ik ben aan het einde gekomen van mijn referaat. En als ik nu mijn hartelijksten dank uitspreek voor de vriendelijke attentie waarmede gij, Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders, al mijne woorden aangehoord hebt, kom ik tevens met een achttal verzoeken tot U, hopende dat gij deze in verband met uw welwillende belangstelling voor de Gereformeerde beweging in Hongarije in overweging zult willen nemen:

1e. dat gij uw zeer gewaardeerde belangstelling ook in de toekomst voor de Hongaarsche Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde evangelisatie aldaar wilt blijven betoonen;

2e. wilt moreel en desnoods ook finantiëel de Gereformeerde beweging in Hongarije steunen;

3e. wij hopen dat gij, indien het mogelijk is, Deputaten zult zenden om het Hongaarsch kerkelijk leven te bestudeeren;

4e. ook vragen wij finantieele ondersteuning opdat de kleine Gereformeerde pers in Hongarije haar arbeid zal kunnen blijven voortzetten en de uitgaven van de Hollandsche-Hongaarsche Gereformeerde bibliotheek mogen doorgaan;

5e. ook verwachten wij, dat gij in de toekomst mannen uit de Hongaarsche Gereformeerde Kerken zult uitnoodigen om in uwe Synodale vergaderingen tegenwoordig te zijn;

6e. wilt den Deputaten voor de correspondentie met de Buitenlandsche Kerken opdracht geven om de mogelijkheid van correspondentie met de Hongaarsche Gereformeerde Kerken te overwegen en voor te bereiden;

7e. mocht gij ook de Gereformeerde Kerken en predikanten in Nederland opwekken om Hongaarsche predikanten op hun studiereis in Nederland te willen ontvangen en ondersteunen, opdat wij de kerkelijke praktijk en het Gereformeerd Christelijk leven ten uwent mogen leeren kennen;

8e. is het onze bede dat gij de Nederlandsche Gereformeerde Kerken wilt opwekken om de studie van Hongaarsche Gereformeerde theologische studenten in Nederland aan de Vrije Universiteit en de Theologische School te Kampen finantieel mogelijk te maken.

Wij bidden uwe Synode bij haren arbeid den onmisbaren zegen des Heeren toe!

BIJLAGE XVII.
Art. 68.

**RAPPORT over voorstellen en verzoeken in zake steun,
te verleenen aan Kerken en geloofsgenooten in het
Buitenland. (Agendum M 6, 7, 7a, 8.)**

Aan uwe Commissie werd advies gevraagd over de punten *M 6, 7, 7a* en 8 van het Agendum. Punt *7a* is een verzoek van het Comité tot ondersteuning en versterking van het Gereformeerde leven in Duitschland, onderteeekend door den president H. COLIJN en den vice-president A. W. F. IDENBURG. Het doel van dit Comité is, „steun te verleenen aan die essentiele onderdeelen van het Gereformeerde leven in Duitschland, die voor het uitwendige voortbestaan daarvan noodzakelijk zijn; dus b.v. steun aan geïnstitueerde Kerken, opleiding van predikanten, pers e.d.” Dit Comité wendt zich tot de Synode met het verzoek „haar streven bij de Kerken te willen aanbevelen voor steun”. En eindelijk is nog eene missive ingekomen van den Nederlandschen Christelijken Bond van Landarbeiders om de Synode te verzoeken de geestelijke verzorging te willen behartigen van de verstrooide Gereformeerden in Noord-Frankrijk.

Bij de bespreking en behandeling van deze punten en met name van het verzoek van Middelburg had uwe Commissie het voorrecht Prof. Dr J. SEBESTIJÉN uit Hongarije in haar midden te zien en van hem te mogen hooren wat naar zijn oordeel het eerst en het meest noodig is voor het opwakend Gereformeerd kerkelijk leven in zijn vaderland.

Uwe Commissie heeft bij hare bespreking diep gevoeld den grooten stoffelijken en geestelijken nood, waarin zoovele geloofsgenooten in het Buitenland verkeerden en ze twijfelt er niet aan of uwe vergadering zal met haar overtuigd zijn, dat het de dure roeping is voor alle Nederlandsche Gereformeerden, die door des Heeren gunst nog zoo rijk gezegend zijn, om hen zooveel mogelijk te hulp te komen met stoffelijken en geestelijken steun. Het is dan ook zeer te waardeeren, dat onderscheidene Commissies en Comité's in het leven zijn geroepen en met grooten ijver werkzaam zijn om in de geestelijke en stoffelijke noodden van zoovele Gereformeerden in het Buitenland te voorzien en het kan niet anders of het zal ook de instemming van uwe vergadering hebben, zoo we met dankbaarheid aan dezen arbeid der Christelijke barmhartigheid en der broederlijke liefde onze warme adhaesie betuigen.

Wat nu de verzoeken, die tot de Synode zijn gekomen, in het bijzonder aangaat, heeft uwe Commissie in de eerste plaats zich bezig gehouden met hetgeen verzocht is door de Kerk van Middelburg in betrekking tot de Hongaarsche geloofsgenooten. Het schijnt uwe Commissie toe, dat het belangrijkste van hetgeen gevraagd wordt, is gelegen in het tweede en in het vierde punt: het laten studeeren van Hongaarsche jongelieden aan de Theologische School en de Vrije Universiteit, en het aanbevelen van de belangen der Hongaarsche geloofsgenooten aan de Buitenlandsche Kerken.

Niet genoeg kan beseft worden het hooge geestelijke belang, dat gelegen is in het studeeren van Hongaarsche jongelieden aan de Theologische School en de Vrije Universiteit. We kunnen dit zoo verstaan uit de geschiedenis van onze eigen Kerken in ons vaderland, als we gedenken den rijken zegen, dien God gegeven heeft op den arbeid en de prediking van die mannen, die opgeleid waren door CALVIJN en hier te lande de Gereformeerde waarheid predikten.

Prof. Dr J. SEBESTYÉN heeft ons verzekerd, dat een opleiding tot Gereformeerde predikers, zoo deze het deel mocht worden van een niet te gering aantal jongelieden uit Hongarije, van onberekenbaar grooten invloed voor het Gereformeerd kerkelijk leven aldaar zou zijn.

Uwe Commissie stemt daarmede volkomen in. Zoo het mocht gelukken om jaarlijks de Gereformeerde Kerk in Hongarije te voorzien van b.v. een twaalfstal degelijk onderlegde mannen, die het onderwijs van onze Hoogleraren hadden mogen volgen, zou dit een rijke en heerlijke vrucht kunnen hebben voor het opwaken van het Gereformeerd kerkelijk leven der Hongaarsche Kerk. Nu bestaat er reeds eene Commissie, die ijvert om gelden voor dit doel in te zamelen. Het komt uwe Commissie voor, dat de Synode meer moet doen dan door Middelburg gevraagd wordt. Het moet niet bij een adhaesie-betuiging blijven, maar om het overwegend groot geestelijk belang, waarom het hier gaat, is uwe Commissie van oordeel, dat de Synode een vijftal Broederen moet benoemen als Deputaten voor deze zaak, hen moet aanwijzen uit en in overleg met de reeds voor dit doel bestaande Commissie, en aan deze Deputaten opdracht geven, het studeeren van Hongaarsche jongelieden aan de Theologische School en de Vrije Universiteit zooveel mogelijk te bevorderen.

Wat betreft het vierde punt van het voorstel van Middelburg, ook dat acht

uwe Commissie van groot gewicht. Door de bijzondere positie, die onze Nederlandsche Kerken innemen, zijn ze het meest geschikt om de belangen van onze lijdende geloofsgenooten te bepleiten bij de Buitenlandsche Kerken, met wie we in correspondentie staan. Maar nu meent uwe Commissie, dat dit niet slechts moet gelden de Hongaarsche geloofsgenooten maar alle, die in het Buitenland geestelijk en stoffelijk lijden in dezen tijd. Ze oordeelt, dat dit het beste zou kunnen geschieden op deze wijze, dat we aan de Buitenlandsche afgevaardigden, die we thans de eer hebben in ons midden te zien, de geestelijke en stoffelijke nooden van alle Gereformeerde geloofsgenooten in het Buitenland bekend maken en bij hen, in het bijzonder bij wie de Kerken in Amerika vertegenwoordigen, de behartiging van hunne belangen aanbevelen. Bovendien acht uwe Commissie het ten zeerste gewenscht, dat aan de te benoemen Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken opgedragen worde, de geestelijke en stoffelijke nooden van de lijdende Gereformeerde Broederschap in den vreemde aan die Kerken bekend te maken met verzoek daarin te willen helpen voorzien. Uwe Commissie acht het echter niet op den weg der Synode te liggen, overeenkomstig het verzoek van de Particuliere Synode van Groningen een Commissie te benoemen om zooveel mogelijk regeling te brengen in het verstrekken van hulp aan de Buitenlandsche Kerken, die om hulp vragen, en deze aangelegenheid voor het geheele land te regelen. Het zal naar haar oordeel beter zijn aan de Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken op te dragen, na onderzoek de Kerken, die hun advies vragen in zake bij haar ingekomen aanvragen van Buitenlandsche Kerken om hulp, te dienen van advies.

Naar aanleiding van de missive van den Nederlandschen Christelijken Bond van Landarbeiders (punt M 8 van het Agendum) heeft uwe Commissie getracht van den Voorzitter en den Secretaris van dien Bond nadere gegevens te ontvangen over het getal van deze verstrooide Gereformeerden in Noord-Frankrijk. Het heeft haar echter niet mogen gelukken met deze heeren in contact te komen. Toch is uwe Commissie overtuigd, dat het noodig is, dat de Synode maatregelen neme voor deze Gereformeerden, die verkeerden in eene hun geheel vreemde omgeving, te midden van een deels Roomsche Katholieke, deels geheel ongelooovige bevolking. Het komt uwe Commissie het meest gewenscht voor, dat uwe vergadering eene bepaalde Kerk uitnoodigt, die onderzoekte in hoever deze geestelijke verzorging noodig is en door welke middelen deze het beste zal kunnen geschieden, en tot de volgende Synode zooveel haar doenlijk is in deze verzorging voorzie. Zij stelt derhalve voor: (volgt in art. 68).

W. H. GISPEN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XVIII. **RAPPORT van de Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken.**
Art. 69.

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Uwe Deputaten vergaderden vier malen. Op de eerste vergadering werden verkozen tot Præsides Ds B. VAN SCHELVEN en tot Secretaris Dr G. KEIZER.

Zij hebben gevolg gegeven aan de opdrachten, hun naar art. 145 der Acta van de Synode van Leeuwarden gedaan, en wel door:

a. de Kerken op te wekken, de actie van Prof. Dr J. SEBESTYÉN finantiëel te steunen, en door een drietal Broeders af te vaardigen, op verzoek van het Hollandsch-Hongaarsche Gereformeerde Comité, tot het welslagen van een eerste reeks van conferenties, te houden in onderscheiden deelen van Hongarije (zie Rapport, Bijlage I); ¹⁾

b. bij den Kerkeraad van Brussel navraag te doen naar de redenen, die hem hadden bewogen, het punt in zake de correspondentie met de Belgische Christelijke Zendingkerk op het Agendum der Synode te brengen. Als gevolg van deze handeling ontvingen zij een uitvoerig schrijven van Brussels Kerkeraad (zie Bijlage II);

c. eene opwekking te richten tot de Kerken in ons vaderland, geplaatst in *De Bazuin* en in *De Heraut*, om het Christelijk Tehuis voor emigranten en zeelieden te Hoboken finantiëel te steunen;

¹⁾ Zie blz. 181 Bijlage XVIIIa.

d. Ds J. C. RULLMANN af te vaardigen naar de vergadering van de Classis der Oud-Gereformeerde Kerken in de Graafschap Bentheim en Oost-Friesland, welke Classis ook finantiëlen en zedelijken steun heeft ontvangen om den druk en de verspreiding van den „Weckruf” te bevorderen (zie Rapport, Bijlagen III en IIIa); ¹⁾

e. en wat eindelijk de opdracht aangaat: „afgevaardigden te zenden naar de Synode van de Belgische Zendingkerk”, daaraan hebben uwe Deputaten niet kunnen voldoen, daar zij geene uitnoodiging tot bijwoning van genoemde Synode ontvingen.

Verder kunnen zij wederom wijzen op het uitzonderingsgeval, dat alleen the Original Secession Church of Scotland telken jare eene vriendelijke uitnoodiging zond ter bijwoning van hare Synode.

Werd in het Rapport, uitgebracht op de Synode te Leeuwarden, medegedeeld, dat maar één schrijven uit onze Kerken om inlichtingen was ingekomen, ditmaal kwamen van onderscheiden Kerken brieven ter informatie in.

Bolsward vroeg, of „een jongeling, behoorende tot de Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika, die begeerde toegelaten te worden tot het heilig Avondmaal, kon worden toegelaten bijaldien hij een goede attestatie van zijn Kerk kon overleggen”; verder vroeg dezelfde Kerkeraad, of een ander jongeling, eveneens uit Zuid-Afrika, ingeval hij belijdenis des geloofs zou hebben gedaan in genoemde Kerk, bij zijn terugkeer de van hier verkregen attestatie zou kunnen indienen bij de Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Wat het eerste geval aangaat, daaromtrent hebben uwe Deputaten als hun meening te kennen gegeven, dat daartegen van de zijde onzer Kerken geen bezwaar is; omtrent het tweede geval oordeelden zij, dat van de zijde onzer Kerken geen bezwaar kan bestaan tegen de afgifte van bedoelde attestatie, zonder echter de stellige verzekering te kunnen geven, dat deze door de Kerk in Zuid-Afrika zou worden aanvaard.

De Kerk van Leiden verzocht uwen Deputaten, aangezien „het in den laatsten tijd meermalen gebeurde, dat verzoeken om finantiëlen steun inkwamen vanwege Buitenlandsche gemeenten enz., de Kerken hierin met advies te dienen”. Uwe Deputaten konden aan dit verzoek niet voldoen, vermits zij daartoe in den regel niet over voldoende gegevens konden beschikken.

De Kerk van Apeldoorn richtte zich tot uwe Deputaten met de vraag, „of het niet wenschelijk zou zijn, dat vanwege de Deputaten een verzoek uitging tot de Gereformeerde Kerken in ons vaderland, eene *algemeene collecte te houden voor de Gereformeerden in Duitschland?*” Uwe Deputaten verwezen, aangezien zij oordeelden tot de inwilliging van dit verzoek geen mandaat te hebben ontvangen, naar het Comité-COLIJN, dat een dusdanige actie voorbereidt.

Meerdere Kerkeraden, die inlichtingen en advies vroegen omtrent attestering naar Buitenlandsche Kerken, ontvingen die na onderzoek en navraag onzerzijds.

Bij uwe Deputaten kwamen verder in:

a. op verzoek van Prof. Dr W. J. AALDERS van Groningen, van den Secretaris der Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk een exemplaar van de door het Voorbereidingscomité tot het houden van eene Internationale kerkelijke conferentie, uitgegeven circulaire „Universal Christian Conference on Life and Work” en „An appeal for prayer” (zie bijlage IV). Op deze missive is door uwe Deputaten aan Prof. AALDERS geantwoord, dat zij het schrijven van den Secretaris met de bijgaande stukken met belangstelling hebben gelezen, doch dat zij als Deputaten alleen kunnen deelnemen aan conferenties, die op Gereformeerden grondslag staan: op den grondslag van Gods Woord, uitgedrukt in de symbolen der Reformatie, en dat in de gezonden missives alle aanduiding ontbreekt van het geestelijk fundament, waarop deze te houden conferentie rust;

b. eene uitnoodiging, om onze Kerken te doen vertegenwoordigen op den Deutschen Evangelischen Kirchentag, die te Stuttgart zoude worden gehouden in October 1921. Uwe Deputaten hebben geantwoord, dat hun mandaat niet zoover reikt, dat zij onze Kerken op genoemden Kirchentag konden doen vertegenwoordigen door eene afvaardiging (zie bijlage V);

c. eene uitnoodiging van het Bestuur van de „Nederlandsche Afdeeling van den Wereldbond”, om namens onze Kerken officieele vertegenwoordigers te willen zenden naar een congres, te houden in de eerste helft van 1923, om daarop de vraag te overwegen: hoe de Kerk zich tegenover de groote vraag van onzen tijd, omtrent Christendom en oorlog, heeft te plaatsen? Dit congres zou worden samengesteld uit vertegenwoordigers der Christelijke Kerken en stroomingen in Neder-

¹⁾ Zie blz. 183 Bijlage XVIIIb.

land (zie bijlage VI). Uwe Deputaten hebben geantwoord, dat zij geen mandaat hebben voor zulk eene officieele vertegenwoordiging met representatief karakter, en derhalve geen zoodanige vertegenwoordigers konden zenden, aangezien de Synode onzer Kerken eerst na den bepaalden datum zal vergaderen;

d. een missive onder het opschrift: „an die evangelischen Kirchen des Auslands”, uitgaande van „der Deutsche Evangelische Kirchenausschusz”, met het verzoek, onze stem met die van de Zweedsche en Duitsche Kerken te verheffen tegen Frankrijks bezetting van het Roergebied. Uwe Deputaten meenden deze missive slechts voor kennisgeving te kunnen aanvaarden (zie bijlage VII);

e. eene uitnoodiging, d.d. 12 Juli 1922, van de General Presbyterian Alliance, om onze Kerken te doen vertegenwoordigen op eene vergadering in de maand Juli 1923 te Zurich te houden. Hiermede in verband staat de zending van een zevental missives en een viertal geschriftjes (zie bijlage VIII), verband houdende met de „Europäische Zentralstelle für kirchliche Hilfsaktionen”, gevestigd te Zürich. Uwe Deputaten oordeelden, zich er toe te moeten bepalen, aan uwe vergadering kennis te geven van deze correspondentie, met de opmerking, dat het h. i. niet op den weg onzer Kerken ligt mede te werken aan deze actie, aangezien zij elken confessionneelen grondslag mist.

Aan de Kerken, met welke wij correspondentie onderhouden, is de uitnoodiging tot het zenden van afgevaardigden tijdig toegezonden.

Van de navolgende Kerken is tot op heden in deze volgorde bericht ingekomen, dat afgevaardigd zijn:

a. van de Original Secession Church of Scotland: Rev. F. DAVIDSON, 13 Glasgowroad, Putsley, Scotland;

b. van de Christian Reformed Church in Noord-Amerika: Rev. HENRY BEETS, L.L. D., 737 Madison Ave S. E., Grand Rapids, Mich. en Rev. J. VAN LONKHUYZEN, D.D. Grand Rapids, Mich.;

c. van the Free Church of Scotland: Rev. NORMAN CAMPBELL, M. A., Free Church Manse, Dingwell, Rossshire, Scotland en Rev. Professor J. K. CAMERON, M. A., Corrie, Arran, Scotland;

d. van the United Free Church of Scotland, Rev. J. MACDONALD WEBSTER, D.D., 121 George Street, Edinburgh;

e. van de Oud-Gereformeerde Kerken van het Graafschap Bentheim en Oost-Friesland: Ds W. BRONGER van Bentheim en Ds E. KOLTHOFF van Veldhausen, en als secundus Ds G. HUSMANN van Bunde;

f. en van de Reformed Church in America: Rev. SAMUEL M. ZWEMER, D.D. of the Nile Mission, Cairo, Egypt, and the President of the General Synod, en Rev. HENRY EVERTSON COBB, D.D. of New York City and the Vice President of the General Synod.

De Eglise Chrétienne Missionnaire van België en de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika berichtten, dat zij verhinderd waren afgevaardigden te zenden.

Nog is door uwe Deputaten uitgenoodigd Prof. Dr J. SEBESTYÉN, om, gelet op hetgeen de Synode van Leeuwarden besloot in zake zijn actie, hem gelegenheid te bieden mededeelingen te doen omtrent den arbeid en den toestand op kerkelijk gebied van de Gereformeerde Kerk in Hongarije. Van Prof. Dr J. SEBESTYÉN is bericht ontvangen, dat Z.E.W., zoo God wil, in ons midden zal zijn, vergezeld van Dr L. RAVASZ.

Uwe Deputaten hebben ten slotte de eer U in zake de opdracht: „nader te onderzoeken, of er genoegzame grond is om de correspondentie met de Belgische Christelijke Zendingskerk te bestendigen”, mede te deelen, dat hun onderzoek dienaangaande nog niet is afgelopen.

Eindelijk vestigen zij de aandacht uwer vergadering op het feit, dat predikanten en kandidaten van zusterkerken in het Buitenland, in ons land komend, zich openlijk aanbieden om onze Kerken te dienen. Zij onderwerpen aan uwe aandacht de vraag, of het niet gewenscht zij, aan de Kerkeraden den wenk te geven, vóór zij zulke Broeders uitnoodigen zich te verzekeren van hun bevoegdheid en kerkelijke integriteit.

In hare vergadering van 17 Juli benoemden uwe Deputaten tot hun rapporteurs den Præses en den Secretaris.

De Heilige Geest zij U met Zijn licht nabij!

Namens Deputaten voornoemd:

B. VAN SCHELVEN, *Præses.*
G. KEIZER, *Secretaris.*

BIJLAGE XVIIIa. **RAPPORT van de afgevaardigden naar Hongarije.**
Art. 69.

Weleerwaarde Heeren en Broeders!

Vanzelf verwacht ge van de Broederen, die door U naar de Kerken van Hongarije werden afgevaardigd, een verslag van hun reis. Dat verslag is echter in dit geval niet zoo gemakkelijk te geven. Indien we alleen mededeelden waarheen we zijn gereisd, waar we hebben gesproken, en welke onderwerpen aan de orde kwamen, dan zou het opstellen van een Rapport vrij eenvoudig zijn.

Maar daarover gaat het immers niet in de eerste plaats, ge verwacht van ons een oordeel over toestanden en zaken, ge verlangt dat we onze bevindingen op geestelijk en kerkelijk terrein U zullen mededeelen; en daarover te handelen, na een verblijf dat nog geen drie weken duurde, gaat met allerlei bezwaren gepaard.

Wij beginnen met U te herinneren aan onze opdracht. Die opdracht was, aanraking te zoeken met de Gereformeerde Kerken in Hongarije, kennis te nemen van de toestanden en verhoudingen in die Kerken, en te trachten alzoo met raad en daad bij te staan, dat de band aan de Gereformeerde Belijdenis en in het algemeen het Gereformeerde besef zou worden versterkt.

Wij hebben die opdracht trachten te volvoeren, vooreerst door aanraking te zoeken met Kerken van beteekenis en Hoogeschoolen; dan met personen, van wie naar ons oordeel invloed ten goede op de Hongaarsche Kerken in den tegenwoordigen tijd kan uitgaan. Ten tweede, door op verschillende conferenties onderwerpen in te leiden, die van beteekenis zijn voor het leiden van de Hongaarsche Kerken in rechte banen, en eindelijk door zooveel dat mogelijk was ook voor de gemeente op te treden in den dienst des Woords. Over elk van deze drie punten begeeren we iets te rapporteeren. Waarbij we van te voren mededeelen, dat uw afgezonden, doordat twee van hen leden waren van het Hongaarsche-Hollandsche Comité en ook de Broeders HOEKSTRA en WIELENGA, eveneens leden van dat Comité, de reis meemaakten, vele punten van aanraking hadden, en het volvoeren van de opdracht zeer werd vergemakkelijkt.

Wat nu het eerste betreft zij opgemerkt, dat als vanzelf gearbeid werd te Boedapest. In die stad zijn metterdaad vele punten van aanraking voor de Hollandsche Gereformeerden, en is er veel dat hoop geeft. De tegenwoordige bisschop te Boedapest Dr L. RAVASZ, een zeer ontwikkeld en fijn beschaafd man, stond reeds vóór onze komst sympathiek tegenover de reformatorische beweging in de hoofdstad van Hongarije. We hebben grond om te verklaren, dat ons verblijf in Hongarije er toe heeft meegewerkt, om hem nog beslister partij te doen kiezen.

Aanvankelijk hield hij zich op een afstand; van uit Holland had men gewaar-schuid, dat wij gekomen waren om op scheiding aan te werken. Toen echter bleek dat dit geenszins het geval was, veranderde zijn houding, en al willen we niet beweren dat Dr RAVASZ Gereformeerd mag worden genoemd in den Hollandschen zin van het woord, zoo is het toch een teekenend iets, dat hij er prijs op stelde zijn kinderen, die naar Holland gingen, in Gereformeerde gezinnen onder te brengen.

Dat we met Dr SEBESTYÉN, hoogleeraar in de dogmatiek, veel in aanraking kwamen, spreekt van zelf. Over zijn persoon en arbeid behoeft niet veel te worden gezegd, maar den indruk, die hier in Holland leeft, dat hij de ziel is van de beweging die de Hongaarsche Kerk tot de leer der vaderen wil doen terugkeeren, hebben we juist bevonden.

Nog noemen we den naam van Dr SZABO, predikant van de z.g. Jozefstad. Hij is een man van grooten invloed, een man ook, die jaren lang heeft aangedrongen op zuiverheid van leer en leven, hij als eerste in Boedapest. Als zoodanig mogen we veel lof hebben voor zijn arbeid. Het is echter jammer, dat aan de goede harmonische samenwerking tusschen hem en de andere leden van het Hollandsche-Hongaarsche Comité wel iets ontbreekt.

Reeds op de conferentie te Boedapest hadden we kennis gemaakt met vele Broeders uit andere plaatsen; zoo met Ds URAY en den benoemden hoogleeraar CZIKESZ. Toen we dus te Debreczen kwamen, hadden we terstond een aanknoopingspunt. En natuurlijk gingen we naar Debreczen, hoofdstad van het bisdom aan gene zijde van de Theiss, zetel van een bisschop en een Universiteit, en nog altijd genoemd het Genève van Hongarije.

Te Debreczen werden we officieel door bisschop BALTHAZAR ontvangen, hij was ook tegenwoordig bij de opening der conferentie. Hij is een kerkvorst in den ouden zin van het woord, een regeerder, een administrateur van het kerkegoed,

een man, die zich op politiek gebied beweegt; doch of van hem iets voor de Gereformeerde beweging te verwachten is, durven wij niet zeggen.

Hetzelfde kan mutatis mutandis gezegd worden van den Oppercurator van Debreczen, Graaf DEGENFELD. Meer hoop hebben we in verband met den arbeid van andere Broederen; we noemen hier m.n. Ds URAY. Professoren als LENCZ, ERDÖS vader en zoon, CZIKESZ staan zeker welwillend tegenover de reformatorische beweging. Of er van hen echter veel kracht ten goede zal uitgaan, blijft de vraag. Daartoe zal noodig zijn dat het begonnen werk krachtig wordt voortgezet, en dat door woord en geschrift overredend en bewijzend wordt gearbeid.

We hadden geen gelegenheid een bezoek te brengen aan Miskolsz, zetel van den bisschop aan deze zijde van de Theiss. Wel bezochten we Sarospatok, zetel van het z.g. Collegium in deze diocese. Ook daar hadden we reeds kennissen omdat we Prof. BÉLA NAGY op de conferentie te Boedapest hadden leeren kennen.

Sarospatok is een klein stedeke dat zeer geïsoleerd ligt, waardoor de arbeid niet weinig belemmerd wordt. Wij hebben niet kunnen bemerken dat daar een beginsel van reformatie was, of de behoefte aan reformatie sterk werd gevoeld.

Hadden we zoo drie theologische academies bezocht, gaarne waren we ook naar Papa gereisd. Dat bezoek moest echter vervallen, daar we hoorden over een officieele ontvangst door een der secretarissen van staat, die te Boedapest zou plaats hebben, een ontvangst die echter, waarschijnlijk in verband met de conferentie te Genua, niet is doorgegaan. Den tijd, dien we toen weer te Boedapest waren, hebben we echter niet ledig doorgebracht. Ook toen is weer door ons gesproken en geconfereneerd.

Ten slotte moet hier gesproken over ons verblijf te Pressburg, een voormalig tot Hongarije, thans tot Czechoslowakije behorende stad. In verband met deze afscheuring is ook Pressburg zetel van een bisschop geworden. Slechts één dag konden we in deze stad doorbrengen. Van een conferentie kon geen sprake zijn. Maar met bisschop BALOGH, den uitnemenden kenner der Hongaarsche kerkgeschiedenis, hebben we veel gesproken en ons op de hoogte gesteld van den toestand der Hongaarsche Kerken onder Czecho-Slowaksche heerschappij.

Is nu gehandeld over de plaatsen die we bezochten, en de meest vooraanstaande personen met wie we in aanraking kwamen, we hebben ook te spreken over de onderwerpen die door ons werden behandeld. Het spreekt vanzelf, dat deze onderwerpen door ons zijn gekozen in verband met hetgeen naar ons oordeel de Kerken van Hongarije op dit oogenblik noodig hebben. Een enkele opsomming der onderwerpen kan volstaan, omdat door U voldoende geweten wordt in welken geest ze door Nederlandsche Gereformeerden zijn behandeld. Te Boedapest, — waar ook uw schrijven met opdracht aan uwe Deputaten is voorgelezen — handelden Dr GROSHEIDE over Schriftgezag, Dr BOUWMAN over Kerk en Belijdenis, Dr WIELENGA over Kerk en Evangelisatie.

Te Debreczen sprak Prof. BOUWMAN over de kerkelijke tucht, Prof. GROSHEIDE over de Kanonkwestie, Prof. HOEKSTRA over Opvoeding der jeugd naar den eisch van de Gereformeerde Belijdenis.

Te Sarospatok was slechts weinig tijd voor referaten, zoodat daar behalve de officieele toespraken alleen door Dr GROSHEIDE gesproken werd over de be teekenis en het gezag der Schrift. Toen we voor de tweede maal te Boedapest waren sprak Prof. HOEKSTRA over Christelijke Philosophie, Prof. GROSHEIDE over Calvinistische Staatskunde. Op de meeste van deze referaten volgde debat en die debatten waren zeer interessant, omdat hier de Hongaarsche voormannen hun meeningen ten beste gaven. Vatten we samen wat we bevonden, dan zouden we het als volgt kunnen zeggen: Zoowel de kennis van als het besef voor dogmatiek is in Hongarije niet groot. Men heeft zich van allerlei dingen niet behoorlijk rekenschap gegeven. En zoo ziet men, dat soms ver uit elkaar liggende gedachten gelijkelijk worden gegeven of goedgekeurd.

Niet te ontkennen is echter, dat er bij velen aan den dag kwam een ernstige begeerte om dieper in de dingen door te dringen, en zich rekenschap te geven van de vraag, hoe naar Gereformeerd belijden over de dingen behoort te worden gedacht. Maar direct resultaat werd op practisch gebied bemerkt. Dat de tucht moest worden gehandhaafd, werd algemeen toegegeven. Dat het niet goed was de confirmatie op twaalfjarigen leeftijd na een catechisatie van ongeveer slechts zes weken te laten plaats hebben, werd verstaan. In dit opzicht vond ons woord algemeen ingang. Wat de kwesties in zake de Schrift betreft, was goed merkbaar, dat velen vooral ook via Utrecht en Deutsche universiteiten de gedachten der Vermittelungs-theologen zijn toegedaan.

Kort maar toch afzonderlijk spreken we over het preeken, dat we hebben gedaan

zonder onderscheid. En we doen dit, wijl we dat ook als een niet onbelangrijk deel van onzen arbeid beschouwen, omdat dit preeken ons rechtstreeks met het Hongaarsche Gereformeerde volk in aanraking bracht. Gepreekt is er vooral door Dr KEIZER en dan ook door al de andere Broeders. Zoo werd opgetreden in al de Kerken van Boeda en Pest, in sommige meer dan eens, te Debreczen in het Oratorium (de Kerk) der Hoogeschool, in de civiele en in de militaire gevangenissen, te Sarospatok in het Oratorium van het Collegium, dan nog te Gödöllö, voorts in verschillende stichtingen, als Bethesda en Bethanië, en eindelijk nog in enkele buitenwijken van Boedapest. Overal vonden we een dankbaar gehoor en met aandacht werd naar de prediking geluisterd.

Vraagt ge nu, wat onze totaal-indruk is, dan gelooven we te mogen onderstellen, dat ons verblijf in Hongarije niet ongezegend was, en dat het doel van de reis ten volle is bereikt. We mogen echter niet verzwijgen, dat dit slechts een begin was en dat het werk zeer zeker liefst van jaar tot jaar zal moeten worden voortgezet en herhaald. Vermoedelijk zullen dan ook in Hongarije de geesten nog meer openbaar worden, maar zal er ook een kring zijn, die te winnen is voor de Gereformeerde leer en kerkregeering. We moeten hier echter nog op één ding wijzen. De Hollandsche Gereformeerde Kerken zijn niet de eenige, die in Hongarije werken. Er wordt ook gearbeid, zelfs krachtig gewerkt, door de Gereformeerden in Schotland en Amerika. Het zal noodig zijn, de terreinen af te bakenen. Nu komt het voor, dat dezelfde personen door Hollanders en Amerikanen worden bezocht, dezelfde zaak door beiden finantiëel wordt gesteund.

Het gaat haast een wedstrijd, om niet te zeggen een naijver, worden. Twee van ondergeteekenden hebben over deze zaak een conferentie gehad met Prof. GOOD van Philadelphia, en ze geven in overweging of het niet goed zou zijn via de Presbyteriaansche alliantie verband te zoeken met Amerika en Schotland, ten einde de terreinen af te grenzen. Nu is er ook door ons nog te veel in het wilde, hier en daar wat, gezaaid.

Zullen we iets doen, dan zullen we moeten arbeiden naar een bepaald plan en op een niet te uitgebreid terrein, willen ons de krachten niet gaan ontbreken. U, Broeders, bij al uwen arbeid de leiding des Heiligen Geestes toewenschend,

H. BOUWMAN.
G. KEIZER.
F. W. GROSHEIDE.

BIJLAGE XVIIIb.
Art. 69.

Aan de Deputaten van de Gereformeerde Kerken in Nederland voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken.

Weleerwaarde Heeren en Broeders!

Door U afgevaardigd naar de Algemeene Classicale Vergadering der Oud-Gereformeerde Gemeenten in de provincie Hannover, te houden op Woensdag 11 April 1923 te Bentheim, werd ik daar den vorigen dag door den pastor loci, Ds W. BRONGER, gastvrij ontvangen.

Van de vergadering zelve geeft *De Grensbode* het officieele verslag; zie het nr van 12 Mei 1923.

Door den Voorzitter, Ds L. WENSINK van Nordhorn, vriendelijk verwelkomd, heb ik aan deze zusterkerken de hartelijke groeten van de Gereformeerde Kerken in Nederland overgebracht, daarbij allereerst herinnerende aan onze gemeenschapelijke historie, vooral in de Afscheiding; vervolgens de nagedachtenis zegenende van onzen overleden Professor BAVINCK, als van afkomst een Graafschapper; verder onze instemming betuigende met den *Weckruf* tot de Gereformeerden in Duitschland; en eindelijk ook de hoop uitsprekende, dat het op 9 Maart 1923 in het Kuiperhuis te 's Gravenhage opgerichte Comité bevorderlijk moge zijn aan de instandhouding en ondersteuning van het thans vooral zoo ernstig bedreigde Gereformeerde leven in dit ongelukkige land.

Evenals op de vergadering in October 1919, door Prof. LINDEBOOM bijgewoond, (zie Acta Synode van Leeuwarden 1920, Bijlage XL, art. 135 en 145, blz. 262—265) kwam ook nu weer de vraag aan de orde, op welke wijze een nauwere aaneensluiting tusschen deze Oud-Gereformeerde Kerken in Duitschland en onze Gereformeerde Kerken tot stand zou kunnen komen.

Men had daarom trent advies gevraagd aan twee van onze Hoogleeraren.

Van één hunner was reeds op de herfstclassis des vorigen jaars een schrijven ingekomen dat „uitbreiding van de bestaande correspondentie” in overweging gaf, en wel in dier voege, dat de Kerken in Bentheim en Oost-Friesland telken jare afgevaardigden zouden zenden naar de Particuliere Synodes van de twee provincies die haar het naast liggen, n.l. de provincies Groningen en Overijssel, terwijl dan omgekeerd aan deze provincies gevraagd kon worden, zich jaarlijks te willen doen vertegenwoordigen op de algemeene vergadering van de Kerken in Bentheim en Oost-Friesland.

Het antwoord van den anderen Hoogleeraar was op de door mij bijgewoonde vergadering ter tafel. Het was een uitvoerig en belangrijk schrijven, dat met de meeste aandacht gevolgd werd.

Voor een nauwere aansluiting der Oud-Gereformeerde Kerken in Duitschland aan onze Gereformeerde Kerken in Nederland gevoelde deze Hoogleeraar zeer veel, omdat het Gereformeerde leven, dat eens zoo krachtig ook in Duitschland opgroeiende, thans zoo goed als geheel is teloor gegaan en buiten de Oud-Gereformeerde Kerken nauwelijks meer gevonden wordt. En al behoeft de hoop niet te worden opgegeven, dat in de toekomst dit Gereformeerde leven weer uit den doodslaap opwaken zou, toch begreep Zijn Hooggeleerde, dat deze Kerken behoefte gevoelen aan steun, en zich daarom het liefst willen aanleunen aan de Gereformeerde Kerken in Nederland. De oude barden, die steeds tusschen beide Kerkengroepen bestaan hebben, de gemeenschappelijke Belijdenisschriften en liturgische formulieren, en ten deele ook het gebruik van dezelfde taal in de godsdienstoefeningen doen z.i. een dergelijk nauwer verband zeker gewenscht en mogelijk zijn. Trouwens, zoo merkte deze Hoogleeraar op, de Gereformeerde Kerken hebben zich nooit op het standpunt gesteld, dat de kerkelijke grenzen met de nationale moesten samenvallen. In de 16e eeuw werden de Gereformeerde Kerken in Duitschland en Engeland, die door onze Nederlandsche vluchtelingen gesticht werden, wel degelijk tot het kerkverband onzer Nederlandsche Kerken gerekend, en waren ze op onze Generale Synodes vertegenwoordigd. En nu is het zeker waar, dat deze Kerken een exceptioneel karakter droegen in zoverre ze 'n „Hollandsche kolonie” vormden in een vreemd land, maar bij deze Hollandsche vluchtelingen voegden zich vooral in Duitschland en met name in Rijnland tal van ingezetenen, zoodat deze Kerken wel degelijk een Duitsch karakter kregen en dan ook later als zelfstandige Duitsche kerkengroep zijn opgetreden. Zelfs is de band aan de Nederlandsche Kerken daardoor allengs losser geworden, en ten slotte geheel verbroken. Maar hoezeer de Hoogleeraar nauwer aansluiting dus zou toejuichen, toch vond hij het niet zoo gemakkelijk te zeggen, hoe deze geschieden kon met behoud van de zelfstandigheid der Oud-Gereformeerde Kerken in Duitschland. Correspondentie tusschen onze beide kerkengroepen bestaat reeds, en wij stellen het zeer op prijs, dat de afgevaardigden uit Duitschland onze Generale Synodes bijwonen. Van de gelegenheid tot opleiding der predikanten, die onze Kerken bieden, wordt ook door deze zusterkerken gebruik gemaakt. En wanneer door deze Kerken in eene of andere zaak hulp begeerd wordt, kan deze zeker gaarne en met hartelijke liefde door onze Kerken haar geschonken worden. Maar een nauwer aansluiting dezer Kerken, zoo oordeelde de Hoogleeraar, zou alleen mogelijk wezen, doordat zij in ons kerkverband werden opgenomen, en hare afgevaardigden als vertegenwoordigers dezer Kerken op onze meerdere vergaderingen met instructie verschenen. Alleen zóó zou de steun en hulp, die deze Kerken begeeren, haar op afdoende wijs geschonken kunnen worden. Het best zou dat z. i. kunnen geschieden, doordat deze Kerken als een afzonderlijke Provinciale Synode beschouwd werden, die met mandaat en lastbrief afgevaardigden zenden naar onze Generale Synodes, zooals dat ook in de 16e eeuw in de Gereformeerde Kerken in Duitschland in het Rijnland is geschied.

De Oud-Gereformeerde Kerken te splitsen in 2 Classes, waarvan de eene zich dan bij Groningen, de andere bij Gelderland of Overijssel min of meer zou aansluiten, zou de Professor minder wenschelijk achten. De eenheid van deze kerkengroep moet z. i. bewaard blijven, en tot op zekere hoogte haar zelfstandigheid. En dat zou, volgens hem, het best kunnen geschieden, doordat deze kerkengroep als een Provinciale of Particuliere Synode optrad, die hare vertegenwoordigers naar onze Generale Synodes zond, zooals ook de *Waalsche* Kerken in ons vaderland een zelfstandige kerkengroep vormden. Hieruit zou dan voortvloeien: 1° dat de Oud-Gereformeerde Kerken van Bentheim en Oost-Friesland konden deelnemen aan den Zendingsarbeid onzer Kerken; 2° dat bij appel-zaken de hoogste beslissing zou staan aan onze Generale Synodes; 3° dat in moeilijke gevallen, waarin deze Kerken geen beslissing weten, de zaken voor de Generale Synodes konden gebracht worden; 4° dat, wanneer zij dat behoeften, aan deze Kerken steun zou geschonken

worden uit de Generale Kassen voor hulpbehoevende Kerken en voor emeritipredikanten enz.; 5° dat ook voor deze Kerken gelden zouden de bepalingen, door onze Generale Synodes gemaakt enz., voorzoover deze althans niet uitsluitend op Nederlandsche Kerken betrekking hadden. In hoever nu zulk een aansluiting mogelijk zou wezen zonder dat een werkelijke incorporatie plaats vond van deze Kerken, was, naar het oordeel van den Hoogleeraar, niet zoo gemakkelijk te zeggen, en dat zou een zeer nauwkeurig onderzoek vereischen. Reeds voor onze eigen Kerken zou de vraag daarbij terstond aan de orde komen, in hoeverre onze *staatswet* zulks gedoogen zou. Er zouden hierover met de Regeering onderhandelingen moeten gevoerd worden. En dus sprak het wel vanzelf, dat Zijn Hooggeleerde hierover in zijn schrijven geen genoegzaam uitsluitsel kon geven. Daarvoor zou heel wat onderzoek en consultatie noodig wezen. Bovendien zou dan eerst moeten vaststaan, *wat* deze Kerken wenschen. Want de Hoogleeraar zag niet wel in, hoe een nauwere aansluiting aan onze Kerken mogelijk zou wezen, wanneer de afgevaardigden van Bentheim en Oost-Friesland niet op onze meerdere vergaderingen verschenen om daar hunne Kerken te vertegenwoordigen. De vorm van correspondentie bestaat reeds, zoodat deze niet behoeft gezocht te worden. En een nauwere vorm van saamleving dan correspondentie is z. i. niet denkbaar, zonder dat de Kerken op de meerdere vergaderingen samenkomen en besluiten nemen. Dat de Oud-Gereformeerde Kerken daarmede haar zelfstandig karakter zouden prijsgeven, zag deze adviseur niet in. De *Waalsche* Kerken hebben immers evenzeer een zelfstandige kerkengroep gevormd in ons kerkverband. En het nationale karakter der Kerken in Bentheim en Oost-Friesland zou z. i. bewaard kunnen worden b. v. door het behoud van den naam; doordat deze Kerken met onze Generale Synode een accoord sloten, dat in verscheidene clausules vastlegde, waarin die zelfstandigheid uitkwam enz. Dit alles raakt echter de nadere uitvoering, die weer nader overleg zou eischen, en waarvoor dezen Hoogleeraar thans de tijd ontbrak om de lijnen daarvoor aan te geven. Het zou de taak zijn der Generale Synode om door middel van Deputaten, door haar te benoemen, met Deputaten dezer Kerken daarover te beraadslagen, en zulk een overeenkomst te ontwerpen. In zekeren zin kon Zijn Hooggeleerde daarom aan het verzoek der vergadering niet voldoen, voorzoover ze zulk een nadere regeling van hem verwachten zou. De hoofdzaak waarop het z. i. aankomt is, dat de Classis zich klaar en duidelijk rekenschap geeft wat door hare Kerken gewenscht wordt.

Na van dit professorale schrijven met groote belangstelling kennis te hebben genomen, oordeelde de vergadering het vraagstuk der verhouding tot Nederland te gewichtig om daarin nu reeds een beslissing te nemen. Besloten werd echter de beide boven bedoelde Hoogleeraren uit te noodigen tot een mondelinge bespreking over deze zaak op de e. v. algemeene Classicale vergadering.

Intusschen wordt de nauwere gemeenschap tusschen deze Kerken en ons toch reeds bevorderd door haar medewerking in onze Soemba-Zending en door het zenden van haar studenten naar onze Theologische School te Kampen. De Theologische School te Emden is opgeheven sedert Prof. JAEGER emeritus werd. Te Bentheim doceert Ds W. BRONGER echter nog met veel ijver de literarische vakken aan vijf gymnasiasten: A. BRINK, E. BRONGER, J. BOL, J. DEN OUDEN en G. SCHROVENWEVER. In het jaar 1921 smaakte hij de voldoening twee zijner leerlingen, de heeren B. H. LANKAMP en W. LENDERINK, tot de colleges der Theologische School te Kampen te zien toegelaten. Een eigenaardigheid van den tegenwoordigen noodtoestand is, dat de Kerken, wegens den lagen mark-koers, hun bijdragen tot onderhoud der gymnasiasten meerendeels niet in geld, maar in natura opbrengen.

Verder zij hier nog medegedeeld, dat het weekblad *De Grensbode*, dat dreigde te bezwijken, voorloopig door geldelijken steun uit Amerika kan blijven voortbestaan.

En eindelijk mag nog als een hoopvol teeken worden aangemerkt de organisatie van een Gereformeerden Jongelingsbond in Bentheim en Oost-Friesland. In Augustus 1920 onder leiding van Ds J. E. VONKENBERG tot stand gekomen, werkt deze organisatie uitnemend. Op de bondsdagen en afdelingsvergaderingen openbaart zich een opgewekt leven. Het „Gereformeerd Jongelingsblad” en andere van onze Bondsuitgaven worden gretig gebruikt. De leden der vereenigingen streven ernstig naar een kerkelijk en burgerlijk leven in Gereformeerden zin, en wenschen met Gods hulp de leer hunner vaders tegen den geest des tijds te verdedigen.

Met broedergroete en heilbede,

Uw dw. Br in Christus,

Utrecht, 13 April 1923.

J. C. RULLMANN.

BIJLAGE XVIIIc. TOESPRAAK van Dr Henry Beets.
Art. 80.

Eerwaarde Vaders en Broeders!

Het zou vooral ditmaal bepaald jammer zijn geweest indien er geen afgevaardigde uit Amerika zou zijn ter Synode uwer Calvinistische Kerken, want ik kom uit een land waar „CALVIJN” president is: Hon. CALVIN COOLIDGE. Een „Calvijn” als hoofd des lands — dat is nog nergens ter wereld gebeurd.

Ik kom als vertegenwoordiger der *Christelijke Gereformeerde Kerk* in Noord-Amerika. En dien naam dragen wij — het blijkt noodig zulks speciaal te zeggen — niet omdat wij één zijn met de tegenwoordige Christelijke Gereformeerde Kerk hier te lande. Die heeft ons zelfs beleefdelijk, in 1911, correspondentie geweigerd, en wel omdat wij in de leer één waren met U. Neen, wij dragen onzen naam eenvoudig omdat wij geen reden hadden om den ouden titel van de „Kerk der Afscheiding” — de Kerk die ons tot Moeder was — te wijzigen, door Unie, gelijk gij. Derhalve behouden wij den ouden naam, waaraan eene edele geschiedenis vast zit, hoewel vervuld met dankbaarheid voor wat ons toekwam uit de Kerken der Doleantie.

Persoonlijk heb ik de eer voor de derde maal voor U te verschijnen, hier, in 't hoofdkwartier der Gereformeerde legers in Nederland, om te rapporteeren namens onze Amerikaansche brigade.

Om het beeld eener militante Kerk te houden — onze kerkengroep is eene allerwege in Noord-Amerika *verspreide* brigade. Van Redlands, in Californië, onze meest zuidelijke Kerk, tot Neerlandia, in Alberta, onze meest noordelijke gemeente — dat is ongeveer een afstand van 2000 mijlen, of tienmalen de lengte van Nederland, van Noord tot Zuid. En van Oost tot West is de afstand nog grooter. Van onze West Sayville Kerk op Long Island, N. Y. aan den oever des Atlantischen Oceaans, tot Oak Harbor op Whitby Island, aan den stillen Oceaans, dat is eene distantie van 3000 mijlen, of vijf en twintigmaal de breedte van het land der vaders.

Toch — hoe verspreid ook — hebben wij zekere *centra* van waaruit contact wordt uitgeoefend met al de overige deelen onzer brigade.

Ons hoofdkwartier is zooals U weet de stad Grand Rapids, in 't westelijk deel van den staat Michigan. In Grand Rapids tellen wij een zeventiental Kerken binnen de stadsgrenzen. In die stad is onze Kerk talrijker dan eenige andere kerkengroep, de Roomsche niet uitgesloten.

Doch onze brigade heeft ook andere *verzamelplaatsen* van gewicht. In Michigan telt Holland mede, waar wij zes Kerken hebben — de oudste waarvan is de oude Eerste gemeente van Dr A. VAN RAALTE. Muskegon heeft een viertal onzer Kerken, en Kalamazoo drie. Westwaarts, in het groote Chicago, is een belangrijk centrum, met een dozijn onzer Kerken binnen de stadsgrenzen alleen.

Laat ons niet vergeten te wijzen op het oude Pella van SCHOLTE als een onzer verzamelplaatsen en de dochter-kolonie Orange City — beiden met een gordel onzer Kerken er om heen geslingerd.

Ook Grundy Center wordt een centrum en wel van onze Duitsche gemeenten, terwijl in het verre Westen Los Angelos kan genoemd in het Zuiden, en Lynden in het Noorden aan den oever van den Stillen Oceaans.

Ook in het Oosten is er een groot middelpunt in de stad Paterson, hoewel wij helaas op heden nog geen plaats mochten veroveren in het oude Nieuw-Amsterdam.

Het zal U blijken dat onze brigade een *groeiend* leger is. Klein begonnen, toen onze Kerken in 1837 terug keerden tot het in 1849 verlaten standpunt — slechts een viertal kleine groepjes, samen niet meer dan 150 huisgezinnen, in het hartje van Michigan, te Grand Rapids, Graafschap, Vriesland en Noordeloos — zijn wij uitgebroken naar alle streken onzer Unie en daar buiten, ten getale van honderd duizend zielen, een vijfde deel van uw aantal. Of om het in militaire terminologie te geven: onze brigade telt 13 classicale regimenten, gevormd door 250 plaatselijke compagnieën, ruim een derde van uw aantal.

Naar getalsterkte, pro rato, groeit ons legertje sterker dan vele andere afdeelingen van de Protestantische armee in Noord-Amerika, hoewel in de laatste jaren niet zoo sterk als vóór den Grooten Oorlog.

Het „Breda” onzer brigade, waar onze stafofficiëren worden opgeleid, is Grand Rapids, waar onze Theologische School, van 1876 dateerend, en het daaruit gegroeide Calvin College, aan 250 personen hoogere opleiding geven. Te Grundy Center, reeds genoemd, is een begin gemaakt met college-opvoedingswerk, terwijl te Hull in Iowa een „Western Academy” werd opgericht als een soort normaal-

school. Christelijke hogere burgerscholen worden door ons volk onderhouden, in samenwerking met sommige Broeders der Gereformeerde Kerk, in Chicago, Grand Rapids, Holland en Paterson. Bovendien zijn er 75 Christelijke lagere scholen, door ons volk gemainteneerd zonder een penning staatshulp.

Zal ik daaraan toevoegen dat ook het werk der Christelijke barmhartigheid, ook in verband met Gereformeerde Broeders en Zusters, aan het opkomen is? Tehuizen voor Ouden van dagen, gestichten voor Zenuw- en Teringlijders — ook die worden niet vergeten door de onzen — en dat, het zij U ter eere gezegd, door uw voorbeeld opgewekt tot navolging in christelijken wedijver.....

Onze brigade is vervuld met het steeds toenemend besef dat *offensief strijdvoeren* plicht is van de strijdende Kerke Gods.

Met andere woorden — *Zendingsondernemingen* behooren tot onze taak als brigade.

In het binnenland trachten wij voor onzen Heiland triomfen van het kruis te winnen onder menschen van Hollandsche en Duitsche afkomst, door een dozijn Dienaren des Woords die arbeiden in wat wij noemen Inwendige Zending — den arbeid van „Kerken te vergaderen”, zooals de Kerkenorde het uitdrukt.

Wij hebben twee posten, te Chicago en te Paterson, om Joden voor den Christus te winnen.

Op verschillende plaatsen wordt evangelisatiewerk verricht onder opzicht van plaatselijke Kerken.

Onder de Indianen in het Zuidwesten van ons land hebben wij vijf Zendingsposten met ruim twintig onzer mannen en vrouwen in den strijd voor het kruis.

In China werd op 17 Nov. 1922 de kruisvaan ontrold op eigen terrein, in de groote stad Jukao of Rukao. Een arbeidsveld met over de drie millioen Chineezzen werd ons afgestaan door overeenkomst met eene andere Zendingcorporatie.

Laat mij niet vergeten te wijzen op onzen voorpost te Hoboken, New Jersey, waarover later nog een woord.

Onze strijd is helaas niet alleen offensief en Kerk-uitbreidend, nieuw terrein winnend. Ook *defensief* is er gestreden.

Vóór enkele jaren werd onze brigade heel wat in beweging gebracht door een opstoot, gewekt door hen die nieuwe en vreemde leer aan ons trachtten op te dringen. Door SCOFIELD, in zijn Bijbel, en anderen is de leer van het oude Chiliasme in een nieuw kleed gestoken. En wat veel meer zegt — ontwikkeld tot een *stelsel* dat heel het systeem der Christelijke waarheid influenceert. Het is niet slechts een speculatie omtrent de toekomst — ware dat maar zoo — doch 't gaat veel dieper. Het grondbeginsel, dat de profetie *letterlijk* moet verklaard, ondermijnt de aloude Gereformeerde leer des Genadeverbonds en des Doops. Het gebruik der Psalmen, ja zelfs het gebed des Heeren en de opvatting der Bergrede wordt gewijzigd. Onder ons kwam het tot een poneeren van *twee gevaarlijke stellingen*. De eerste was een *wezenlijk* onderscheid tusschen de N. T. Kerk en de geloovigen uit de Joden; de eenheid der Kerke Gods van alle eeuwen, zooals door de Belijdenis geleerd, verbrekend. De tweede stelling was dat Christus wel het Hoofd doch niet de Koning der Kerk was. Onverkwikkelijke strijd leidde tot de afzetting van een Dienaar des Woords en scheuring in een half dozijn Kerken, hoewel alleen op ééne plaats van ernstigen omvang.

Een tweede defensieve strijd gold het onderwijs van een onzer theologische professoren, Dr R. JANSSEN, een geleerd man en uitnemend onderwijzer. Na heel wat agitatie en lang en breed onderzoek, te moeilijker omdat de professor weigerde om voor de Synode te verschijnen, werd Dr JANSSEN uit zijn ambt ontzet door de Synode van 1922 — eene treurige historie, die we slechts noteeren om U op de hoogte te houden van ons leven en streven, strijden en lijden.

Dat laatste leidt mij tot een ander Rapport voor 't hoofdkwartier dat zeker niet minder uwe belangstelling zal wekken. De Duitschers hebben een spreekwoord: „separat marchieren aber vereint schlagen”. De Protestantsche Kerken in ons land, door 't gevoel van solidariteit en den steeds stijgenden nood der tijden, op religieus en sociaal gebied, zoowel als door Rome's actie gedreven, vormden in ons land een *Raad van Kerken*, (Federal Council of the Churches of Christ in America.) Daartoe behooren nu ruim dertig kerkengroepen, officiëel op evangelischen bodem staande — samen 143.000 plaatselijke Kerken met twintig millioen Avondmaalgangers. Deze Raad waakt over en zorgt voor de gemeenschappelijke belangen der Amerikaansche evangelische Protestantent in binnen- en buitenland en behartigt ook gepast verband met de regeering. Zijne besluiten binden de samenwerkende Kerken geenszins en laten volkomen vrijheid in zake Belijdenis en Kerkregeering. Onze Kerk sloot zich in 1918 gedurende den Wereldkrijg bij dezen Raad aan.

Er zijn natuurlijk schaduwzijden aan zulk co-opereeren doch wij zijn er van

overtuigd dat het beter is om een goed en noodzakelijk werk te verrichten door een onvolmaakt instrument, dan het geheel ongedaan te laten. Uw eigen Zendings-Consulaat levert eenigszins een parallel, op kleiner schaal. Gemeenschappelijke Zendingsbelangen leidden reeds vroeger tot aansluiting bij den *Home Missions Council*, (Inwendige Zendingsraad), en de *Foreign Missions Conference* (Conferentie voor de Buitenlandsche Zending). Bijna al de evangelische Kerken, beide in Canada en in de V. S., behooren tot deze lichamen die van deliberatief karakter zijn. In verband met deze laatstgenoemde Conference arbeidt sinds jaren de *Missionary Volunteer Movement*, vrijwilligers voor de Zending, vooral onder de studeerende jeugd, recruteerend. Onze Kerk heeft reeds omtrent 50 van zulke vrijwilligers aan de studie. Het is mogelijk, indien niet waarschijnlijk, dat we straks jonge mannen en jonge vrouwen over zullen hebben voor uw Zendingswerk. Misschien willen Uwe Zendingsdeputaten dit wel noteeren.

Van „interdenominational” karakter is iets waarin gij in uwe beweging tot verruiming en verrijking van uw Kerkgezag belangstelt: de invoering in 1913 van eene nieuwe *Psalمبرijming* voor onze Engelsch sprekende Kerken. Zij is vrucht van den arbeid van negen Gereformeerde en Presbyteriaansche Kerken in N. A. en is zeer bevredigend in beide, de berijming en de muziek. Dat nieuwe boek heeft het probleem van 't Psalmgezag onder ons voor vele jaren opgelost.

Voor een vijftal zaken verzoek ik beleefdelijk uwe synodale actie:

1. *Deputatie naar onze Synodes*. In 1924 komt onze volgende synodale vergadering saam, 18 Juni, te Kalamazoo, Mich. Gewichtige zaken zullen zeker worden behandeld. De Echtscheidingskwesitie. Misschien een nastuk van 't Janssen-drama. Mogelijk het probleem der „Gemeene Gratie”. Komt over en helpt ons met uwe „Deputaten te velde”.

2. *Hoboken*. Vorige Synodes (1911 en 1920) bevalen de zaak van dit Tehuis voor Hollandsche Zeelieden en Landverhuizers bij uwe Kerken aan — doch er kwam nog zoo goed als niets van. Zou uwe Generale Synode willen consenteeeren, dat onze Deputaten ad hoc eene circulaire, met verzoek om een collecte zenden aan uwe Kerkeraden?

3. Definitief besluit omtrent 't *Echtscheidingsprobleem* zal ten hoogste worden gewaardeerd. De zaak is bij ons nog onbeslist.

4. Zoo onze a.s. Synode besluit het werk in *Argentinië* krachtiger dan ooit aan te vatten, ook mogelijkerwijze door 't aanbieden van arbeidskrachten — kunnen wij dan rekenen op uw krachtigen geldelijken steun? Onze Kerk gaf tot hertoe omtrent \$ 2000—\$ 2400 elke twee jaar.

5. Ook breng ik U een verzoek over van de *Home Missions Council* dat van groot gewicht is. Het betreft opgave van 't *adres* in Amerika, zoowel als de namen der emigranten, aan de Home Missions Council, 156 Fifth Ave, New York, N. Y., opdat het Protestantsche volk niet verstrooie. Waar een aantal Nederlanders gaan naar plaatsen waar geen Hollandsche Kerken zijn en meer dan eens kerkelijk verloren gaan — zou ik dit gaarne op uw hart binden opdat U het bij uwe Kerkeraden aanbevele. Ten onzent is een bureau met effectief „follow-up” systeem in werking.

BIJLAGE XIX.
Art. 69.

RAPPORT over M 2 van het Agendum: Rapport van Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken.

Het Rapport van de Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken op den voet volgend, merkt uwe Commissie op, dat aan de opdracht der Synode van Leeuwarden in betrekking tot het steunen van de pogingen, om het Gereformeerde kerkelijk leven in Hongarije tot ontwaking te brengen, op uitnemende wijze is voldaan. Mede door het besluit der Synode en het werk van Deputaten heeft de actie ten behoeve van Hongarije in ons land al meer bekendheid verkregen en den steun ontvangen dien zij verdient. Deputaten hebben een drietal Broeders nl. Prof. BOUWMAN, Prof. GROSHEIDE en Dr KEIZER naar Hongarije gezonden, met de opdracht aanraking te zoeken met de Gereformeerde Kerken in Hongarije, kennis te nemen van de toestanden en verhoudingen in die Kerken, en te trachten alzoo met raad en daad bij te staan, dat de band aan de

Gereformeerde Belijdenis en in het algemeen het Gereformeerd besef zou worden versterkt. In het verslag van hun reis, die deze Broeders volbrachten in het gezelschap van nog twee andere leden van het Hongaarsch-Hollandsch Comité, wordt opgemerkt, dat zij aan hunne opdracht hebben voldaan, vooreerst door aanraking te zoeken met Kerken van beteekenis en Hoogescholen, voorts met personen van wie naar hun oordeel invloed ten goede op de Hongaarsche Kerken in den tegenwoordigen tijd *kan* uitgaan. Vervolgens door op verschillende conferenties onderwerpen in te leiden die van beteekenis zijn voor het Hongaarsch kerkelijk leven. Eindelijk, door, voor zoover het mogelijk was, voor de gemeenten op te treden in den dienst des Woords. Met groote waardeering spreken ze van den arbeid van Prof. Dr J. SEBESTYÉN, hoogleeraar in de dogmatiek aan de Gereformeerde Theologische Hoogeschool te Boedapest, die de ziel is van de beweging om de Hongaarsche Kerk tot de leer en het leven der vaderen te doen wederkeeren. De invloed van deze reformatorische actie, welke door het Hongaarsch-Hollandsch Comité o. a. door het uitgeven van Gereformeerde geschriften wordt gesteund, breidt zich steeds uit, zelfs tot het Kerkdistrict aan gene zijde van de Theiss. In het district Debreczen zijn reeds onderscheidene invloedrijke personen die deze reformatorische beweging gunstig gezind zijn. De afgevaardigden hebben behalve Boedapest en Debreczen ook Sarospatok bezocht; voor een bezoek aan de hoogeschool te Papa ontbrak de tijd. Ook hebben zij zich in Pressburg bij bisschop BALOGH eenigermate op de hoogte gesteld van de kerkelijke toestanden en geestelijke stroomingen in Tsjecho-Slowakije. Zij zijn van oordeel dat het verblijf der Hollandsche Gereformeerde Broeders in Hongarije niet ongezegend is geweest en dat het doel van de reis ten volle is bereikt. Het zou aanbeveling verdienen dat dit werk van jaar tot jaar werd voortgezet. In antwoord op den brief die door Deputaten aan de afgevaardigden werd meegegeven heeft het Hongaarsch-Hollandsch Gereformeerd Comité in Boedapest in een schrijven dato October 1922, onderteekend door Dr A. SZABO als voorzitter en Dr J. SEBESTYÉN als secretaris, geantwoord, dat het den hartelijksten dank uitspreekt voor de getoonde belangstelling en broederlijke hulp door het zenden van afgevaardigden om de Gereformeerde Kerken in Hongarije te bestudeeren, en het verzoekt de Nederlandsche Gereformeerde Broeders om de Gereformeerde beweging in Hongarije met hun vurig gebed en broederlijke hulp, met raad en daad ook voortaan te willen ondersteunen, opdat de groote werken Gods in de Hongaarsche Gereformeerde Kerken weder krachtiglijk worden geopenbaard, Zijn heilige Naam verheerlijkt worde en de Gereformeerde banier hooggehouden. In het verslag der afgevaardigden wordt er ten slotte op gewezen dat ook andere Gereformeerde Kerken, met name die van Noord-Amerika en van Schotland, in Hongarije hulp verleenen. Tot dusver bestaat er tusschen het werk dier Kerken en hetgeen door Nederlandsche Gereformeerde Broeders gedaan is, geen verband. Het komt voor, dat in Hongarije dezelfde actie van twee zijden wordt gesteund. De afgevaardigden achten dit niet goed en geven daarom in overweging, via de Presbyteriaansche Alliantie verband te zoeken met de Gereformeerde Kerken in Amerika en Schotland ten einde de onderscheidene terreinen van werkzaamheid af te grenzen. „Zullen we iets doen, dan zullen we moeten arbeiden naar een bepaald plan en op een niet te uitgebreid terrein, willen ons de krachten niet gaan ontbreken.”

Uwe Commissie heeft met groote waardeering kennis genomen van hetgeen Deputaten tot versterking van de Gereformeerde reformatorische actie in Hongarije hebben gedaan. Zij is van oordeel, gelijk ook in het Rapport aangaande de voorstellen van Middelburg (M 6 van het Agendum) wordt opgemerkt, dat deze reformatorische beweging in Hongarije door onze Kerken krachtig moet gesteund worden. Dit kan geschieden door voor de Gereformeerde studenten en predikanten den weg te openen om aan onze hoogescholen te kunnen studeeren, maar ook door den arbeid te bevorderen van het Hongaarsch-Hollandsch Comité voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods in Hongarije. In Nederland zijn leden van dit Comité: Prof. Dr H. BOUWMAN, Prof. Dr F. W. GROSHEIDE, Prof. Dr T. HOEKSTRA, Prof. Dr H. H. KUYPER en Dr B. WIELINGA; de Hongaarsche leden zijn: Ds R. BIBERAUER, Ds Z. VON GALAMBOS, Dr A. SZABO, Prof. Dr J. SEBESTYÉN. Uwe Commissie adviseert uwe Synode, de Kerken op te wekken, het werk van dit Comité krachtig te steunen, temeer daar het zich voorgenomen heeft, niet alleen de Gereformeerde Broeders in Hongarije, maar ook die in Tsjecho-Slowakije hulp te bieden. Ook in laatstgenoemd land, waar de Gereformeerde Kerken met ontzaglijke moeilijkheden hebben te worstelen, gaat de reformatorische actie, naar uit enkele mededeelingen van een lid van het Hongaarsch-Hollandsch Comité bleek, gelukkiglijk voort; op het laatste convent van de Kerken in Tsjecho-Slowakije werd o. a. besloten, een eigen Gereformeerde Theologische Hoogeschool op te

richten en de kerkelijke tucht weer in te voeren. Opdat onze Kerken bij de reformatorische actie in Hongarije en Tsjecho-Slowakije kunnen hulp bieden en leiding geven, adviseert uwe Commissie aan de te benoemen Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken op te dragen een deputatie naar Hongarije en Tsjecho-Slowakije te zenden met eenzelfde mandaat als de vorige maal. De opmerking, door de afgevaardigden naar Hongarije in hun verslag gemaakt, dat de terreinen van werkzaamheid afgebakend moeten worden, opdat niet door onderscheidene Kerken dezelfde actie gesteund wordt, komt aan uwe Commissie gegrond voor, waarom ze U voorstelt te besluiten dat de Deputaten via de Presbyteriaansche Alliantie in overleg zullen treden met de Gereformeerde Kerken in Noord-Amerika en Schotland, opdat de grenzen van werkzaamheid in Hongarije, uitgaande van de verschillende Gereformeerde Kerken in Noord-Amerika, Schotland en Nederland, zullen worden afgebakend.

Blijkens art. 145 sub 8 Acta Generale Synode te Leeuwarden werd aan de Deputaten opgedragen nader te onderzoeken of er genoegzame grond is, om de correspondentie met de Belgische Christelijke Zendingkerk te bestendigen. Ter vervulling van die opdracht hebben ze een brief gericht aan den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Brussel met verzoek om nadere informatie. Den 25sten Februari 1922 heeft Brussels Kerkeraad in een uitvoerig schrijven geantwoord, dat de Kerk van Brussel overtuigd is, dat het meerendeel der predikanten van de Belgische Christelijke Zendingkerk het niet meer met onze Belijdenis eens is, velen modern zijn, enkele zelfs hun socialistische gevoelens niet verbloemen, en zij het zich daarom tot een plicht rekende, zich tot de Synode te wenden met de vraag of de correspondentie met deze Kerk mag worden bestendigd. Uit het Rapport van de Deputaten blijkt niet of zij nader bij de Belgische Zendingkerk zelf hebben onderzocht of de toestanden in die Kerk van dien aard zijn als Brussels Kerkeraad aangaf. Deputaten zeggen aan het slot van hun Rapport alleen, dat het onderzoek nog niet is afgelopen.

Uwe Commissie is van oordeel, dat indien bij nader onderzoek de kenschetsing, door Brussel gegeven, mocht blijken juist te zijn en de Belgische Christelijke Zendingkerk inderdaad zeer verre van de Belijdenis der Kerken der Reformatie is afgedwaald, het voor de Gereformeerde Kerken in Nederland, hoe smartelijk het moge wezen, niet mogelijk zal zijn, de correspondentie met die Kerk te bestendigen. Daar de Synode thans alleen over het getuigenis van Brussels Kerkeraad beschikken kan en het onderzoek der Deputaten van Leeuwarden nog niet was afgelopen, stelt uwe Commissie voor, dat deze Synode in zake het al of niet bestendigen der correspondentie geen beslissing neme maar aan de te benoemen Deputaten opdrage op de wijze, die hun voorkomen zal de meest geschikte te zijn, een nader onderzoek in te stellen naar de Belijdenis van de Belgische Christelijke Zendingkerk en de handhaving dier Belijdenis in de onderscheidene gemeenten, dienaangaande op de volgende Synode te rapporteeren en gemotiveerde voorstellen tot al of niet bestendigen der correspondentie te ontwerpen.

Aan de opdracht van Leeuwardens Synode, art. 145 sub 10, om de Kerken op te wekken, het Christelijk Tehuis voor emigranten en zeelieden te Hoboken te steunen, hebben Deputaten voldaan.

Ter voorbereiding van het nadere contact van de Oud-Gereformeerde Kerken in de Graafschap Bentheim en in Oost-Friesland met onze Kerken (Leeuwarden Acta art. 145, sub 4—6) hebben Deputaten Ds J. C. RULLMANN van Utrecht afgevaardigd naar de Classicale vergadering in Bentheim. Het Rapport van dezen afgevaardigde dato 13 April 1923 is voornamelijk gewijd aan mededeelingen betreffende de voorbereiding van een nauwere aansluiting dier Kerken bij de Gereformeerde Kerken in Nederland, welke zaak, tot ons aller blijdschap, in een vorige zitting dezer Synode reeds haar beslag gekregen heeft.

Aan het slot van hun Rapport leggen Deputaten aan de Synode de vraag voor, of het niet gewenscht is dat aan de Kerkeraden de wenk gegeven wordt vóór zij buitenlandsche predikanten en kandidaten, die tijdelijk hier te lande vertoeven, uitnodigen in onze Kerken op te treden, zich te verzekeren van dier bevoegdheid en kerkelijke integriteit.

Uwe Commissie meent, dat deze aangelegenheid alleszins de aandacht der Synode waard is. Het komt voor, dat predikanten uit Buitenlandsche Kerken, die met onze Kerken in correspondentie staan, tot de bediening des Woords en der Sacramenten worden uitgenoodigd, zonder dat de Kerkeraad zich van hunne bevoegdheid heeft

vergewist. Ook komt het voor dat op uitnodiging van Kerkeraden predikanten uit Buitenlandsche Kerken, die *niet* met onze Kerken in correspondentie staan, in de bediening des Woords optreden, hetwelk niet geacht kan worden geoorloofd te zijn. Van zelf ontmoet het geen enkel bezwaar dat Buitenlandsche predikanten aangaande hun Kerken op een vergadering, die in een kerkgebouw gehouden wordt, mededeelingen doen, maar met de bediening des Woords en der Sacramenten staat het anders. Hier is legitimeering noodzakelijk. Daar de tegenwoordige toestand ten onzen opzichte als ongewenscht moet worden beschouwd, zal de Synode goed doen met de opmerking van Deputaten rekening te houden en de Kerken op te wekken, vóór zij hier te lande tijdelijk vertoevende Buitenlandsche predikanten uitnodigen voor haar op te treden in de bediening des Woords, zich van hunne bevoegdheid en kerkelijke integriteit te vergewissen. Het onderzoek daarvan ware het best toe te vertrouwen aan de Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken, aangezien deze over de noodige gegevens beschikken of zich die gemakkelijk verschaffen kunnen. De Kerken kunnen zich voor deze aangelegenheid dan wenden tot den Secretaris van de Deputaten. Ook zouden predikanten uit Buitenlandsche met onze Kerken in correspondentie staande Kerken eigener beweging hun legitimatie-bewijzen bij de Deputaten kunnen inzenden. Om overvloedige correspondentie te voorkomen, zouden Deputaten bij gunstigen uitslag van het onderzoek naar bevoegdheid en kerkelijke integriteit van een predikant uit een Buitenlandsche Kerk, waarmee onze Kerken in correspondentie staan, daarvan mededeeling kunnen doen in *De Bazuin* en *De Heraut*. Ook is het aanbevelenswaardig ter nadere informatie in de Acta dezer Synode een lijst op te nemen van de Kerken, waarmede onze Kerken in correspondentie staan. Uwe Commissie stelt voor aldus te besluiten.

Bij het nagaan van de opdrachten, die de Synode van Leeuwarden blijkens art. 145 der Acta aan de Deputaten heeft verleend, is uwe Commissie gebleken dat niet of niet voldoende is uitgevoerd het onder punt 12 genoemde: dat Deputaten zich steeds op de hoogte stellen van bestaande toestanden in alle Kerken, waarmede de Kerken dezerzijds in correspondentie staan. Het komt uwe Commissie gewenscht voor dat de Synode voldoende wordt ingelicht aangaande de toestanden der Buitenlandsche Kerken, waarmede onze Kerken in correspondentie staan, en zij stelt voor, eenzelfde opdracht te geven aan de te benoemen Deputaten.

Nog zij opgemerkt, dat het in punt 12 sub 3 genoemde ook niet tot uitvoering is gebracht. De Synode van Leeuwarden droeg aan de Deputaten op, afgevaardigden te zenden naar de Synodes van verder verwijderde Kerken, inzonderheid naar die van Zuid-Afrika en Noord-Amerika. Van de zijde der Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika was in een schrijven van Dr H. BEETS in 1920 op het geregeld zenden van afgevaardigden aangedrongen. De Synode van Leeuwarden was van de noodzakelijkheid hiervan overtuigd en verleende met het oog daarop aan Deputaten een hoog crediet n. l. f 6000. Het is te betreuren dat deze opdracht niet is uitgevoerd en geen afgevaardigden gezonden zijn. Het is vooral in dezen tijd zoo noodig dat ook door afvaardiging de banden met de zusterkerken in Amerika en Afrika versterkt worden. Met name op de laatste Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika, ten vorigen jare gehouden, zouden afgevaardigden onzer Kerken met blijdschap begroet zijn. Uwe Commissie stelt voor, te besluiten, aan de te benoemen Deputaten op te dragen, afgevaardigden te zenden naar de Synodes der met onze Kerken in correspondentie staande Kerken in Noord-Amerika, Zuid-Afrika en Schotland en met het oog op de hieraan verbonden kosten een gelijk crediet te verlenen als aan de Deputaten van Leeuwarden.

Ten slotte stelt de Commissie voor, in verband met de steeds groeiende werkzaamheden van Deputaten voor de correspondentie met Buitenlandsche Kerken, het getal dezer Deputaten van vijf op zeven te brengen.

Resumeerende heeft Uwe Commissie de eer aan de Synode voor te stellen, het navolgende te besluiten: (volgt in art. 69).

T. HOEKSTRA, Rapporteur.

BIJLAGE XX.
Art. 81.

To: *The General Synod of the Reformed Church in the Netherlands, c/o The Rev. Dr J. C. de Moor, Utrecht, Netherlands.*

Fathers and Brethren in Jesus Christ our Lord!

I have the great honour to send you greeting on behalf of the General Synod of the Reformed Church in America. It was my earnest hope to be able to carry you their message in person, but a number of engagements in Britain and on the Continent make it impossible for me to visit Utrecht a second time when your Synod is in session.

At the summer conferences for mission study held at Lunteren it was my privilege to meet a number of your missionaries and pastors. We were encouraged to note how large a place these men are occupying in the missionary programme of the various societies.

Last summer I was privileged to visit your missions in Java and you have already learned how deeply I was impressed both by the character of the work carried on and the fruitful results in so difficult a field. It is my conviction that no other mission in Java has so important and strategic a position as you hold. Islam in Central Java is not only related to nationalistic movements through its Press but it is in touch with many other lands and therefore exercises enormous influence for propaganda. I believe that God has specially called you and fitted your missionaries by their education and strong position as regards doctrine for the task of evangelism through the Press and colportage; we therefore rejoice to learn that Dr F. L. BAKKER is to join your forces next year. If, as we all hope, he can spend a few months in Cairo, following in the footsteps of Dr KRAEMER of the Bible Society, we shall give him a warm welcome.

In conveying you our greetings I need not state that the Reformed Church in America is heart and soul a missionary Church. Our mission fields, in fact, are facing the four great non-Christian religions: Buddhism in Japan, Taoism in China, Hinduism in India, and Islam in Arabia. Our missionaries entered China in 1842, India in 1853, Japan in 1859 and Arabia in 1889. We now have 30 stations and 372 out-stations and preaching places, a missionary force of 157, besides 40 native ordained ministers, and 786 native helpers, of whom 250 are women. There are 75 Churches with over 8000 communicants and nearly 20,000 students in schools of various grades. In 24 hospitals and dispensaries over 175,000 patients are treated. The contributions of the native Churches amounted to \$ 22,292.17 last year. The total receipts for the last fiscal year for the administration and maintenance of the Foreign Missions of the Reformed Church were \$ 485,602.66.

Of our 157 missionaries over one half bear good old Dutch names and can still understand the Dutch language. Hope College, Central College, and RUTGERS College are the three centers of Christian education that furnish workers for this field. All of these institutions are true to the Gospel and the old theology, for which we thank God.

We are conscious of the ties that bind us, and pray God that we and you may together remain faithful to those doctrinal standards which we hold in common, but not less remain true also to the high ideals of Christian education and world-wide evangelisation, which are our heritage and our glory.

The photograph of the members of our last Synod held at Asbury Park, New Jersey, I take pleasure in enclosing with this letter, and convey to you all the Christian love and greeting of all those brethren.

Believe me

Very faithfully yours in Jesus Christ our Lord,

SAMUEL M. ZWEMER, *President of the Synod.*

**BIJLAGE XXI. RAPPORT over een vraag naar „Pesapen”. (Zendings-
Art. 82. rapport blz. 4.)**

Uwe Commissie heeft de vraag overwogen, die opkwam bij de behandeling van Hoofd 1 van het Zendingsrapport (Agendum / 1): hoe de Synode moet oordeelen over de overdracht van het Zendingswerk in Pesapen door de Kerk van Soerabaia aan het Ned. Zend. Genootschap.

De Deputaten voor de Zending onthouden zich van alle beoordeeling dezer daad van den Kerkeraad van Soerabaia; ze deelen alleen het feit mede; het is ook geheel buiten hen omgegaan; en zij wijzen er slechts op, dat het taalverschil de bearbeiding voor den Kerkeraad onmogelijk maakte, terwijl de Kerkeraad niet handelde zonder overleg met den consulent Dr VAN ANDEL.

Het bleek uwe Commissie, dat ook Ds BAKKER, die daarna consulent was, geen bezwaar daartegen had. Zoodat wel geconcludeerd kan worden, dat de zaak niet anders kon geregeld worden. Natuurlijk is het jammer, dat de Kerk van Soerabaia dezen Zendingsarbeid niet kon handhaven. En het is haast vanzelf, dat zulke handeling, zonder nadere verklaring, op zijn minst eenige bevreemding wekt.

Daarom is het wellicht aan te bevelen, den bedoelden Kerkeraad eens over deze zaak te schrijven, en te vragen om nadere toelichting van de gronden voor deze handeling, en of de Classis Batavia ook over deze zaak tevoren is gehoord of later zich heeft uitgesproken. Waarschijnlijk zal dit geen verandering meer brengen in de gebeurde feiten; maar hierdoor zal toch voelbaar gemaakt worden, dat in zulke hoogst belangrijke zaken men zich zeer ernstig rekenschap heeft te geven van wat men doen gaat. Eerst wanneer uit Indië nadere gegevens verstrekt zijn, zal met volle kennis van zaken Soerabaia's handeling kunnen beoordeeld worden.

Uwe Commissie kan dan ook alleen adviseeren: (volgt in art. 82).

N. DUURSEMA, *Rapporteur.*

**BIJLAGE XXII. RAPPORT over de Keucheniusschool. (Agendum J 1.
Art. 84. Zendingsrapport Hoofd 13, I, A.)**

Ter zake van de Keucheniusschool heeft uwe Commissie nagegaan, wat de Deputaten voor de Zending hierover in hun Rapport hebben medegedeeld, alsmede de gevoerde correspondentie en de rekening en verantwoording der gelden over de jaren 1920, 1921 en 1922.

Uwe Commissie is van oordeel, dat de Deputaten hebben uitgevoerd wat hun betreffende de Keucheniusschool was opgedragen, weshalve zij U wenscht voor te stellen hunne handelingen goed te keuren.

Het personeel der Keucheniusschool heeft met ijver en toewijding zich gekwetend van zijn taak, wat uwe Commissie met dankbare waardeering wenscht uit te spreken.

Dat bij de benoeming van den heer WIGGERS, die tijdens het verlof van den heer KOELEWIJN fungeert als waarnemend directeur, de voorwaarde is gesteld, dat hij later tot directeur zal worden benoemd van de te Solo eventueel op te richten Normaalschool, of, indien deze school niet tot stand komt, tot directeur van de Keucheniusschool, zoodra de heer KOELEWIJN eventueel zal worden gepensioneerd, heeft bij uwe Commissie geen bezwaar ontmoet. De vraag kan echter gesteld worden, welke positie de heer WIGGERS zal innemen na den terugkeer van den heer KOELEWIJN tot aan het tijdstip, dat hij als directeur der eventueel op te richten Normaalschool te Solo zal kunnen optreden of den heer KOELEWIJN zal kunnen opvolgen. Het antwoord daarop is, dat hij zoolang als leeraar aan de Keucheniusschool moet verbonden blijven. Het is den laatsten tijd gebleken, dat de arbeid aan de Keucheniusschool voor één Europeesch leeraar wel wat te zwaar is, zoodat het volstrekt geen weelde is dat er twee Europeesche leerkrachten aan verbonden zijn, vooral zoolang de Keucheniusschool alleen moet voorzien in de vorming van Inlandsch personeel voor de Zendingsscholen op heel het terrein van Midden-Java. Ook kan dan wellicht het Europeesche personeel der Keucheniusschool

school eenige meerdere hulp verleen en bij de regeling en de inspectie van het Zendingsonderwijs, wat verre van overbodig is te achten.

Wat de gebouwen der Keucheniuschool betreft, staat uwe vergadering voor een moeilijk vraagstuk. Algemeen wordt erkend, ook van de zijde der Regeering, dat de tegenwoordige gebouwen niet meer aan redelijke eischen voldoen. Verreweg het beste zou wezen, dat de Keucheniuschool op een nieuw terrein in nieuwe gebouwen werd gehuisvest. De tegenwoordige gebouwen zouden dan kunnen worden gebruikt voor de Opleidingsschool van Ds BAKKER, waarvoor zij uitnemend geschikt zijn. Onder den geweldigen bezuinigingsdrang der Regeering is het echter niet te verwachten, dat er vooreerst subsidie voor nieuwbouw zal worden toegestaan; vooral niet indien de aanvraag om subsidie voor den bouw eener Normaalschool te Solo blijft gehandhaafd.

Toch komt het uwe Commissie voor, dat in de eerste plaats als doel moet worden vastgehouden om, als het eenigszins mogelijk is, de Keucheniuschool te vestigen in nieuwe gebouwen op een nieuw terrein en niet tot uitbreiding en verbouwing der tegenwoordige gebouwen over te gaan, tenzij blijke, dat het uitzicht op nieuwbouw gedurende enkele jaren is afgesneden.

Voorts oordeelt uwe Commissie, dat eerst in de behoeften der Keucheniuschool moet zijn voorzien, ook wat de gebouwen betreft, eer er van de oprichting van een tweede school, in casu een Normaalschool te Solo, sprake kan wezen.

Met bijzonder genoegen heeft uwe Commissie opgemerkt dat de Keucheniuschool thans, wat het peil van haar onderwijs betreft, gelijk staat met eene Openbare Normaalschool. In dit opzicht heeft de Keucheniuschool dan ook het hoogtepunt bereikt, dat haar steeds als doel was gesteld.

Met de salarisregeling, zooals die in het Rapport is medegedeeld, kon uwe Commissie zich geheel vereenigen, weshalve zij U adviseert daaraan uwe goedkeuring te hechten.

Ook waardeert uwe Commissie de pogingen, die worden aangewend om het bezitsrecht der gronden, waarop de school is gebouwd, beter te verzekeren. Zij acht gewenscht, dat die pogingen des noodig worden voortgezet.

Wat de geldmiddelen betreft, merkt uwe Commissie op, dat de exploitatie de laatste drie jaren niet zoo voordeelig is geweest als de vorige drie jaren. Terwijl er van 1917 tot 1919 voor de exploitatie geen geldzending uit Holland noodig was, moest de Generale Kas over 1920 tot 1922 f 8000 zenden. Ten deele staat dit in verband met de bezuinigings-maatregelen der Regeering. En het is te vreezen, dat in den eersten tijd de bezuinigingsdrang de inkomsten der School nog meer zal doen dalen. Het zal dus noodig zijn, dat de exploitatie zoo zuinig mogelijk geschiede.

Uwe Commissie heeft zich voorts overtuigd, dat de rekeningen en verantwoordingen behoorlijk zijn nagezien, zoodat van het gevoerde beheer décharge kan worden verleend.

Ook deze drie jaren hebben de Algemeene Vergadering en de Raad van Toezicht zich geregeld bemoeid met de zaken der School en daarvan regelmatig rapport ingediend, waarvan de inhoud steeds tot volle tevredenheid stemde over de School en hare resultaten.

Ten slotte adviseert uwe Commissie om te besluiten: (volgt in art. 84).

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIII.
Art. 85.

Reorganisatie Opleidingsschool. (Agendum J 1.) Zending-
rapport Hoofd 13, I, B 6 en 7.

Uwe Commissie heeft met bijzondere aandacht overwogen het plan tot reorganisatie der Opleidingsschool, zooals dit door de Deputaten voor de Zending in hun Rapport U is voorgelegd. Met genoegen heeft zij opgemerkt, dat er te dezer zake volkomen eenstemmigheid bestaat tusschen de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire predikanten op Midden-Java en de Deputaten voor de Zending. Het is niet noodig dit reorganisatieplan, dat vrij uitvoerig in het Rapport der Deputaten U is medegedeeld, hier opnieuw uiteen te zetten. Uwe Commissie heeft in dit

plan niets gevonden, waarmede zij zich niet zou kunnen vereenigen. Het komt haar voor, dat de Opleidingsschool, als zij naar dit plan gereorganiseerd wordt, een flinke schrede voorwaarts doet in de richting van een volledige Javaansche Theologische School, ofschoon zij, ook na de reorganisatie, nog een aanmerkelijk eind van dat ideaal verwijderd blijft. Reeds nu echter verder te gaan, dan dit plan voorstelt, schijnt uwe Commissie niet geraten. Zij meent derhalve U te moeten adviseeren aan dit reorganisatieplan uwe goedkeuring te hechten. Slechts een paar opmerkingen moeten hierbij gemaakt.

In het Rapport wordt in uitzicht gesteld, dat de reorganisatie zal worden tot stand gebracht Januari 1925. Blijkens een brief van Ds D. BAKKER, die ingekomen is nadat het Rapport der Deputaten reeds was gedrukt, zal echter de tegenwoordige cursus wellicht moeten duren tot het midden van 1925, weshalve de reorganisatie enkele maanden zal worden uitgesteld.

Het is wellicht het beste, dat uwe vergadering geen datum bepale, waarop de Opleidingsschool moet worden gereorganiseerd, maar dat zij dit overlate aan de te benoemen Deputaten voor de Zending, in overleg met Ds D. BAKKER en de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Dienaren des Woords op Midden-Java.

In de tweede plaats wenscht uwe Commissie U even te herinneren, dat in het Rapport der Deputaten de gedachte is uitgesproken om, zoodra de School tot reorganisatie is gekomen, daarnaast dan toch nog eenmaal een cursus op den ouden voet te geven, vooral ook met het oog op de groote behoefte aan helpers. Uwe Commissie gaat met die gedachte wel accoord. Zij acht echter niet gewenscht in dit opzicht nu reeds eenig bindend besluit te nemen omdat het thans nog moeilijk te zeggen is, wat tegen dien tijd het beste wezen zal. Zij acht daarom beter, de beslissing hierover uit te stellen en op te dragen aan de te benoemen Deputaten voor de Zending in overleg met de Docenten en de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Dienaren des Woords op Midden-Java.

Ten slotte nog iets over de gebouwen.

Reeds nu voldoen de gebouwen der Opleidingsschool nauwelijks aan zeer bescheiden eischen. Wanneer de reorganisatie tot stand komt, moet er noodzakelijk veel meer ruimte wezen. De tegenwoordige gebouwen moeten dan worden uitgebreid of de School moet in andere of in nieuw op te richten gebouwen worden gehuisvest. Uwe Commissie heeft het verbouwingsplan, dat door den heer POLMAN is ontworpen, nagegaan. Zij kan echter de geschiktheid daarvan moeilijk beoordeelen. Bovendien is de mogelijkheid, dat de Opleidingsschool zou kunnen worden gevestigd in de tegenwoordige gebouwen van de Keucheniuschool, nog niet volstrekt uitgesloten. Mitsdien acht uwe Commissie deze zaak nog niet rijp om daarover reeds nu definitief te beslissen. Zij kan zich daarom geheel vereenigen met de gedachte, dat het aanbeveling verdient, deze zaak ter nadere beoordeeling en beslissing op te dragen aan de te benoemen Deputaten voor de Zending, gehoord het advies der Docenten en der Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Dienaren des Woords op Midden-Java, met dien verstande evenwel, dat bijzonderlijk er op worde gelet of eventueele plannen finantiëel wel uitvoerbaar zijn.

Ten slotte stelt uwe Commissie U voor: (volgt in art. 85).

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIV.
Art. 86.

ADVIES in zake de Krankengemeente.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Leiden heeft aan de Generale Synode verzocht haar oordeel te willen uitspreken over de vraag, of het geoorloofd is bij uitzondering het H. Avondmaal te bedienen ten huize van een kranke of oude van dagen, die reeds langen tijd dit Sacrament moest ontberen en, zonder een bijgeloovige opvatting aangaande het H. Avondmaal te hebben, toch sterke begeerte openbaart om dit Sacrament te ontvangen, mits de Kerkeraad door een Dienaar des Woords en door een of meer andere ambtsdragers vertegenwoordigd is en ook andere Broeders en Zusters gelegenheid hebben er aan deel te nemen.

De Kerkeraad had over deze vraag reeds het advies van de beide Hoogleraren in het Kerkrecht ingewonnen, die daarop in toestemmenden zin geantwoord hadden, maar meende toch op den raad van een der Hoogleraren de beslissing hierover aan de Generale Synode te moeten overlaten. Het uitvoerigste van de beide bij hem ingekomen adviezen voegde de Kerkeraad als bijlage aan zijn schrijven toe.

Uwe Commissie merkt in de eerste plaats op, dat, gelijk uit dit advies blijkt en trouwens ook bekend genoeg is, over de vraag, of de Krankengemeente geoorloofd is, steeds verschil van gevoelen bestaan heeft onder de Kerken der Reformatie. Terwijl de Luthersche en de Engelsche Kerk de Krankengemeente toestonden en dit eveneens geschiedde door verschillende Gereformeerde Kerken zooals met name in de Paltz, in Straatsburg, in Bazel, in Hongarije en Polen, en die thans ook in gebruik is in de Gereformeerde Kerk in Schotland, waren daarentegen de Gereformeerde Kerken in Zürich, in Genève, in Frankrijk en in Nederland er tegen. En evenzeer als de Gereformeerde Kerken te dien aanzien verdeeld waren, is dit ook het geval met de Gereformeerde Theologen uit vroeger eeuwen; terwijl CALVIJN, OECOLAMPADIUS (die zelf op zijn sterfbed nog het Avondmaal gebruikte), PETRUS MARTYR, ZANCHIUS en H. ALTING er voor waren, waren mannen als BULLINGER, MUSCULUS, DANAEUS en BEZA er tegen. CALVIJN, aan wiens gevoelen onze Kerken steeds hooge waarde hebben gehecht, heeft zich meermalen over deze zaak uitgelaten, zoo o. a. in een advies over de rechte wijze van Avondmaalsviering, te vinden in de uitgave zijner Opera Omnia ed. Baum Cunitz en Reuss t. X p. 213; in een advies aan de predikanten van Montbéliard van 7 Oct. 1543 t. XI p. 624; en in een uitvoerig schrijven aan OLEVIANUS, die hem vroeg, hoe hij over 't geven van 't Avondmaal aan zieken dacht t. XX p. 200. Bovendien blijkt uit een brief van FAREL aan CALVIJN (t. XI p. 698) dat deze het geheel met CALVIJN eens was en zelf het Avondmaal bediend had aan ouden van dagen en aan melaatschen, die niet ter Kerk konden komen.

Wat nu de argumenten betreft, die over en weer aangevoerd zijn geworden, meent uwe Commissie, dat hierbij wel onderscheid gemaakt moet worden. Zooals CALVIJN reeds opmerkte zijn de bezwaren, die velen tegen de Krankengemeente hadden, voortgekomen uit het misbruik, dat in de Roomsche Kerk van deze Krankengemeente gemaakt was. De afgodische eer, die aan het Sacrament bezwezen werd, wanneer de priester het in plechtigen optocht naar den kranke droeg, de superstitieuze beteekenis, die aan het ontvangen van het Sacrament door den kranke gehecht werd als een middel om zalig te sterven en de bediening van het Sacrament aan den kranke alleen, waren de oorzaak, dat men ter voorkoming van dergelijke misstanden de Krankengemeente liever geheel weglief. Dat dit zelfde bezwaar voor onze dagen nog even ernstig zou gelden, meent uwe Commissie te mogen betwijfelen omdat 1e onze Kerken door een verloop van drie eeuwen ver genoeg van dit Roomsche misbruik zijn afgekomen om gevaar van terugval in deze superstitie nog te vreezen; en 2e omdat er genoegzame maatregelen kunnen genomen worden om de bezwaren, die aan de Roomsche Krankengemeente kleven, te voorkomen.

Veel ernstiger zou het bezwaar wezen, wanneer, gelijk door sommigen beweerd is geworden, deze Krankengemeente in strijd zou wezen met de Heilige Schrift, waarvoor dan gewoonlijk als gronden worden aangevoerd: 1e dat de Schrift van een brengen van het Avondmaal aan de zieken niets weet; 2e dat het Avondmaal èn naar de inzetting van Christus èn naar de verklaring van den Apostel Paulus in I Cor. 10 : 17 een gemeenschappelijke maaltijd moet wezen, waarbij de eenheid der geloovigen als lichaam van Christus uitkomt; en 3e dat deze maaltijd niet behoort gebruikt te worden volgens I Cor. 11 : 20—22 aan de huizen der geloovigen, maar in de gemeenschappelijke godsdienstoefening der gemeente.

Hoewel uwe Commissie het gewicht dezer argumenten niet ontkent, meent zij toch, dat zij niet afdoende zijn. Wat het eerste argument betreft, zoo kan uit het zwijgen der Schrift nog niet worden afgeleid, dat daarin iets niet geoorloofds zou wezen, daar hetzelfde evenzeer geldt ten opzichte van den kinderdoop en het deelnemen der vrouwen aan het Avondmaal. Het tweede argument is volkomen juist, voorzover het zich richt tegen de Krankengemeente, zooals deze in de Roomsche en in de Luthersche Kerk gebruikelijk is, waar het Avondmaal alleen aan den kranke gegeven wordt, maar geldt niet wanneer, zooals CALVIJN wil en ook de Kerkeraad van Leiden voorstelt, aan deze Avondmaalsbediening door Kerkeraadsleden en andere geloovigen wordt deelgenomen, aangezien er dan een gemeenschappelijke maaltijd der geloovigen is. En wat het derde argument betreft, zoo heeft CALVIJN daartegen reeds terecht opgemerkt, dat Paulus natuurlijk in I Cor. 11 : 20—22 niet verbiedt het Avondmaal in een privaat huis te houden, aangezien er destijds zelfs geen openbare kerkgebouwen waren en de gemeente

in private huizen saamkwam, maar wel dat ieder lid der gemeente voor zich zelf het Avondmaal in zijn huis zou vieren. Dat op de wijze, waarop CALVIJN de Krankengemeente wil toestaan, het bezwaar, aan de Schrift ontleend, ondervangen wordt, aangezien er dan toch een „vorme van Kerke” aanwezig is, aangezien en de Kerkeraad en de gemeente vertegenwoordigd is, zal wel niemand ontkennen. Het komt toch niet op de plaats of het gebouw aan en ook niet op het grooter of kleiner getal der Communicanten; ook niet of *heel* de gemeente aan hetzelfde Avondmaal deelneemt, wat in onze stadskerken nooit het geval is; maar dat er een saamkomen der geloovigen onder leiding van het ambt plaats vindt. En Christus heeft beloofd, dat waar zelfs twee of drie in Zijn naam vergaderd waren, Hij in hun midden zijn zou (Matth. 18 : 20).

Nu is het zeker waar, dat de Nationale Synode van Middelburg van 1581, Acta art. 52, zich tegen deze bediening van het Avondmaal bij de zieken aan huis verklaard heeft, zelfs wanneer daar, zooals CALVIJN wilde, eenige vorme van Kerke verzameld ware, omdat men de Sacramenten niet behoorde uit te richten dan in de gemeene verzameling, ter plaatse daar de gemeente ordinarlijk te samen komt. Maar dat hiermede niet een principieele uitspraak bedoeld is, waarmede de Krankengemeente aan huis in elk geval veroordeeld werd, blijkt uit de besluiten onzer Synodes zelf duidelijk genoeg. Dezelfde Nationale Synode p. vr. 81 antwoordde toch op de vraag, of in de Kerken, daar het gebruik van het Avondmaal aan zieken te geven aangenomen of gebruikelijk is, de Dienaar, die het Avondmaal bedient, schuldig is mede te communiceren, in bevestigenden zin, waaruit blijkt, niet alleen dat de Krankengemeente dusver in enkele Kerken gebruikelijk was, maar ook dat de Synode dit niet absoluut veroordeelde, daar ze anders had moeten antwoorden, dat de vraag geen zin had, daar de Krankengemeente niet geoorloofd is. En de Particuliere Synodes van Gelderland en Zuid-Holland in 1602 hebben het besluit der Middelburgsche Synode evenmin in absoluten zin opgevat, daar ze op de vraag der Classes kunner Kerken, of 't Avondmaal aan zieken mocht bediend worden, antwoordden, dat dit niet geoorloofd was, aangezien men daar geen openbare samenkomsten der gemeente had. En wat uit principiëel oogpunt van nog meer beteekenis is, — waar de Middelburgsche Synode de Krankengemeente aan huis ontried op grond van het algemeene beginsel, dat de *Sacramenten* (dus niet alleen 't Avondmaal maar ook de Doop) alleen behoorden bediend te worden in de openbare samenkomsten der gemeente, — een beginsel, dat in art. 56 met nadruk ook ten opzichte van den Doop wordt uitgesproken — blijkt toch uit de besluiten onzer Synodes, zooals met name van de Synode van Dordt 1619, sessio 175, dat men dit niet aldus opvatte, alsof geen uitzondering op dezen regel geoorloofd zou wezen, daar de genoemde Synode in de discretie en vrijheid der Kerkeraden en Classes liet om te beslissen, of en hoe de Doop in gevallen van noodzakelijkheid in 't bijzonder, d.w.z. buiten de gewone samenkomsten der gemeente, mocht bediend worden. Ten slotte zij er nog op gewezen, dat ook onze Generale Synode van Leeuwarden 1920 art. 25, door de Avondmaalsviering van zieken in gestichten toe te staan, heeft toegegeven, dat er uitzonderingen mogelijk zijn.

Uwe Commissie meent daarom, dat noch op grond van de Heilige Schrift noch op grond van ons Gereformeerd Kerkrecht het uitreiken van het Avondmaal aan zieken, mits dan op de wijze, waarop CALVIJN dit aanbeval, n.l. dat er een vorm van Kerk moest wezen n.l. Ouderlingen en gemeentelieden, die er aan deelnemen, en dat de gewone wijze van Avondmaal bewaard bleef, principiëel als ongeoorloofd is te beschouwen.

Intusschen volgt hieruit niet, dat uwe Commissie zulk een Krankengemeente als regel zou willen ingevoerd zien, gelijk die in de Luthersche en Engelsche Kerk het geval is en ook in sommige Gereformeerde Kerken. Ook CALVIJN ried aan, dat zulk een Avondmaalsbediening *uitzondering* behoorde te blijven en dat de Kerkeraad niet aan iederen kranke, die dit begeerde, maar alleen dan, wanneer hij dit gewenscht achtte, dit behoorde toe te staan. Ook ontveinst uwe Commissie zich niet, dat waar in onze Gereformeerde Kerken in Nederland deze Krankengemeente dusver niet bestond, allicht het toestaan daarvan opspraak zal geven en het verwijt zal uitlokken, hoe onverdiend ook op zich zelf, dat men ongereformeerde nieuwigheden invoert. Maar hoewel uwe Commissie deze praktische bezwaren, waaraan nog meerdere zouden zijn toe te voegen, niet van gewicht ontbloot acht, meende ze toch uwe Synode niet te moeten raden, op de vraag van Leiden's Kerkeraad een ontkennend antwoord te geven. Wat haar daartoe vooral bewoog is het argument, dat reeds door CALVIJN is aangevoerd, dat uit de natuur, het doel en het gebruik der Sacramenten volgt, dat de geloovigen, die lang ziek zijn of sterven gaan, er niet van beroofd mogen worden. Het Avondmaal inzonder-

heid dient om ons geloof te versterken en we nemen het als pand uit Christus' handen aan, dat we tot Zijn lichaam behooren, en we worden er door gevoed tot de hope des eeuwigen levens; het helpt ons tegen de aanvechtingen en bestrijdingen van den Booze. En als de geloovige, die lang krank is of uit het leven scheiden gaat, zich begeert te sterken door het Avondmaal, mag men dit dan weigeren? Zoolang de behoefte aan deze geloofssterking niet door onze kranken gevoeld werd, stond de zaak anders; maar nu er, zooals uit de vraag van Leiden's Kerkeraad blijkt, geloovigen zijn, die door krankheid of ouderdom van het gebruik der Sacramenten verstoken zijn en deze geloofssterking begeeren, meent uwe Commissie dat daarop geen weigerend antwoord behoort gegeven te worden. Christus onze barmhartige Hoogepriester, die benauwd is in al onze benauwdheden en die onze krankheden gedragen heeft, heeft bij zijn leven op aarde getoond, met wat innig medelijden Hij voor de kranken inzonderheid vervuld was. En voor degenen, die in het Sacrament de hulp en nabijheid van dien Heiland zoeken, mag geen ander perk worden gesteld dan waartoe Gods Woord ons noodzaakt.

Uwe Commissie stelt U daarom voor, aan den Kerkeraad van Leiden te antwoorden: dat de Generale Synode het op zich zelf niet ongeoorloofd of in strijd met Gods Woord acht het Avondmaal te bedienen ten huize van een kranke of oude van dagen, die langen tijd van het Sacrament verstoken is geweest, mist onder de volgende voorwaarden:

1e dat duidelijk blijke, dat de begeerte daartoe voortkomt niet uit eene superstitieuze opvatting en waardeering van het uiterlijke teeken, maar alleen uit eene ernstige behoefte om door het ontvangen van het Avondmaal het geloof te sterken;

2e dat zulk een Avondmaalsviering eene uitzondering blijve en de Kerkeraad over elk geval afzonderlijk beslisse;

3e dat bij zulk een Avondmaalsviering de Kerkeraad zal vertegenwoordigd zijn door minstens twee Ouderlingen; dat door de huisgenooten, die daartoe gerechtigd zijn, en zoo mogelijk ook door enkele andere Broeders en Zusters, daaraan zal worden deelgenomen; en dat de gewone wijze van Avondmaalsviering, in onze Kerken gebruikelijk, zal gevolgd worden.

Dr H. H. KUYPER, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIVa.
Art. 86.

BIJLAGE behelzende advies van Prof. Dr H. H. Kuyper
in zake Krankengemeenschap.

Aan den Raad der Gereformeerde Kerk te Leiden.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Waar in uwe gemeente, zooals ge me mededeelt, bij enkele personen, die, hetzij door krankheid hetzij door ouderdomsgebreken, voortdurend verhinderd zijn het Avondmaal te gebruiken, de ernstige begeerte opkwam om tot sterking van het geloof het Avondmaal aan huis te mogen ontvangen, en die begeerte bestaan bleef trots uw predikant er op wees, dat God de Heere machtig is, ook buiten het sacramentele teeken om door Zijn genade het geloof te versterken, begrijp ik dat bij uwen Kerkeraad de vraag rees of aan die verlangens kon en mocht voldaan worden.

Zooals uw Kerkeraad bereids opmerkt, heeft de Nationale Synode van Middelburg 1581 part. qu. 52 wel uitgesproken dat men de Sacramenten alleen zal uitrichten in de gewone verzameling ter plaatse waar de gemeente gewoonlijk te zamen komt en daarom bezwaar gemaakt tegen de uitdeeling van het Avondmaal aan kranken zelfs wanneer daar eenige forme van Kerk verzameld ware, maar blijkt toch genoegzaam uit andere besluiten onzer vroegere Synodes, dat men hiermede nog geen uitspraak heeft willen doen dat de zaak op zichzelf principieel ongeoorloofd was. Niet alleen dat dezelfde Nationale Synode p. vr. 81, toen haar de vraag gedaan werd of in de Kerken, waar het gebruik van den kranken het Avondmaal te geven aangenomen of gebruikelijk is, de Dienaar, die 't Avondmaal bedient, schuldig is mede te communiceeren, daarop geantwoord heeft dat de Dienaar daartoe verplicht is, — waaruit blijkt 1e dat de Krankengemeenschap bij verschillende Kerken in ons vaderland gebruikelijk was, 2e dat

de Synode die toch niet absoluut veroordeelde, daar ze anders had moeten antwoorden dat deze vraag geen beteekenis had, daar Krankencommunie immers niet was toegestaan; — maar ook uit de besluiten van de Particuliere Synodes van Gelderland en Zuid-Holland in 1602 blijkt wel, dat men de beslissing der Generale Synode van Middelburg van 1581 niet in dien absoluten zin opvatte, daar op de vraag der Cleefsche Kruiskerken geantwoord werd dat de bediening van het Avondmaal bij de zieken aan huis daar wel werd toegestaan, aangezien men in deze Kerken geen openbare samenkomsten der gemeente had. En zeker is van nog meer belang uit principieel oogpunt, dat waar de Generale Synode van Middelburg de Krankencommunie ontried op grond van het *algemeene beginsel* dat het *Sacrament* (dus niet alleen het Avondmaal, maar evenzeer de Doop) alleen behoorde bediend te worden in de algemeene samenkomsten der Gemeente en niet aan huis bij een particulier persoon — een beginsel in onze Kerkenorde Art. LVI nog met nadruk ten opzichte van den Doop gehandhaafd, — toch uit de besluiten onzer Generale Synodes, met name van de Synode van Dordt 1619 sessio 175 blijkt, dat men dit beginsel niet aldus opvatte alsof er geen uitzonderingen mogelijk waren, want genoemde Synode besloot dat de vraag, of en hoe de Doop in gevallen van noodzakelijkheid in het bijzonder zal mogen bediend worden, in de discretie en de vrijheid der Kerkeraden en Classes gelaten werd. Aangezien van beide Sacramenten, Doop en Avondmaal, hetzelfde geldt, n.l. dat ze als regel in de samenkomsten der geloovigen bediend moeten worden, en op dien grond de Synode van Middelburg het uitreiken van het Avondmaal aan de zieken niet raadzaam achtte, kan dus niet anders dan geoordeeld worden, dat dit verbod niet in absoluten zin kan verstaan worden, daar dan ook de bediening des Doops aan huis even beslist en peremptoir had moeten verboden worden door onze Generale Synodes, wat zooals ik aantoonde niet het geval is geweest. Zooals uw Kerkeraad voorts terecht opmerkte, heeft de Generale Synode van Leeuwarden 1920, door Avondmaalsviering in gestichten toe te laten, daarmede de facto toegegeven dat er uitzonderingen op den regel mogelijk zijn.

Wat nu de zaak zelf betreft is het bekend genoeg dat in onze Gereformeerde Kerken en onder onze Gereformeerde theologen steeds over de al of niet wenselijkheid van de zogenaamde Krankencommunie verschil van meening is geweest. Niet alleen dat in verschillende Gereformeerde Kerken als in Engeland, Polen, Hongarije, en ook in de Gereformeerde Kerk te Bazel de Krankencommunie was toegestaan — de vrome OECOLAMPADIUS begeerde vóór te sterven het Avondmaal te ontvangen en heeft het genoten — maar ook tal van onze beroemdste theologen zooals CALVIJN, PETRUS MARTYR, ZANCHIUS en anderen waren zeer sterk voor de uitdeeling van het Avondmaal aan de zieken en hebben er zelfs voor gepleit dat dit gebruik in onze Kerken zou worden ingevoerd waar het gebruik niet bestond. CALVIJN, aan wiens gevoelen zeker wel 't meest waarde mag worden gehecht, heeft zich over deze zaak meermalen uitgelaten; zoo o.a. in een advies over de rechte Avondmaalsviering in de uitgave zijner Opera Omnia ed. BAUM, CUNITZ en REUSS t. X p. 213 en evenzoo in een advies aan OLEVIANUS Dec. 1563 t. XX p. 200, toen deze hem vroeg hoe hij over het geven van 't Avondmaal aan zieken dacht; en evenzoo in een advies aan de predikanten van Montbéliard van 7 Oct. 1543 t. XI p. 624. Bovendien blijkt uit een brief van FAREL aan CALVIJN van 1544 t. XI p. 698, dat deze het geheel met CALVIJN eens was en zelf dan ook het Avondmaal bediend had aan ouden van dagen, die niet naar de kerk konden gaan, en aan melaatschen.

Wat de argumenten betreft, die over en weer zijn aangevoerd, moet hierbij, gelijk ook uw Kerkeraad opmerkt, wel onderscheid worden gemaakt. Voor zoover de bezwaren tegen de Krankencommunie ontleend waren aan het misbruik, dat de Roomsche Kerk daarmede gedreven had door het Sacrament in plechtige processie naar den kranke te brengen, door het Avondmaal aan den kranke alleen te geven en door het Avondmaalsgebruik min of meer te beschouwen als een middel om zalig te kunnen sterven, zoo is, gelijk ook CALVIJN erkent, dit superstitieuze gebruik wel de voornaamste oorzaak geweest, waarom de Gereformeerde Kerken de Krankencommunie liever geheel weglieten. Dat dit bezwaar, aan Rome's misbruik ontleend, nog even ernstig voor onze dagen zou hebben te gelden, acht ik niet juist, aangezien 1° onze Gereformeerde Kerken door een verloop van drie eeuwen ver genoeg van dit Roomsche misbruik zijn afgekomen om gevaar van superstitie nog te vreezen; 2° er genoegzame maatregelen kunnen genomen worden om de bezwaren, die aan de Roomsche Krankencommunie kleven, weg te nemen. Veel ernstiger zou natuurlijk het bezwaar wezen, wanneer de Krankencommunie, gelijk de tegenstanders beweren, in strijd zou wezen met de Heilige Schrift, waarvoor zij dan gemeenlijk als gronden aanvoeren: 1° dat in de Heilige

Schrift nergens van het uitdeelen van het Avondmaal aan zieken gesproken wordt; 2° dat in I Cor. 11 uitdrukkelijk gezegd wordt dat het Avondmaal door de gemeente gemeenschappelijk moet geschieden en Paulus daarbij onderscheid maakt tusschen de gewone maaltijden, *aan huis* genoten, en de sacramentele viering van het Avondmaal in de gemeente. Wat het eerste argument betreft, zoo is dit zeker niet afdoende, aangezien uit het zwijgen der Schrift niet kan geconcludeerd worden dat iets ongeoorloofd is; en wat het tweede argument betreft, merkte CALVIJN terecht op, dat Paulus hiermede natuurlijk niet verbiedt, het Avondmaal in een privaat huis te houden, aangezien er destijds zelfs geen publieke vergaderlokalen der gemeente waren; wat alleen blijkt is, dat het Avondmaal ook naar de inzetting van Christus niet door één geloovige alléén mag gevierd worden maar door de geloovigen saam; en dat daarom wel de Roomsche Krankengemeente met Gods Woord in strijd is, maar niet wanneer in een privaat huis het Avondmaal bediend wordt door den predikant met enkele ouderlingen en daarbij dan andere geloovigen mede aan het Sacrament deelnemen, zoodat er toch een „vorm“ van gemeente is. Noch de *plaats*, noch het *aantal* der communicanten beslist. Waar het echter op aankomt is, dat er *saankomen der geloovigen* bij het Avondmaal moet plaats vinden, en dat kan in dezen vorm geschieden. Dat op deze wijze, zooals CALVIJN de Krankengemeente aanbeveelt, het bezwaar, aan de Schrift ontleend, kan ondervangen worden, zal wel door niemand worden ontkend.

De vraag zou dus alleen overblijven, of het al dan niet geoorloofd is, dat een kranke of oude van dagen, die voortdurend van het Avondmaal verstoken is, begeert op deze wijze het Avondmaal te ontvangen. Voor zoover zulk een kranke of oude van dagen nu meenen zou dat aan het ontvangen van het uiterlijke teeken de zaligheid hangt of de ware gemeenschap met Christus, zou dit zeker superstitieus zijn en de Kerk zulk een superstitie niet in de hand mogen werken. Maar zoover zulk een kranke of oude van dagen deze superstitieuze opvatting niet heeft, — en ik meen dat die opvatting wel zelden zal gevonden worden — staat de zaak geheel anders. Want al is de genade Gods niet aan het uiterlijke teeken gebonden, de opmerking van CALVIJN is toch volkomen juist dat het Sacrament door Christus is ingesteld om het geloof te sterken en het daarom niet aangaat, de geloovigen, die lang ziek zijn of sterven gaan en die begeeren hun geloof in het kruis, hun opgelegd, te sterken, van het genot van dit Sacrament te berooven. In zulk een begeerte schuilt op zichzelf geen de minste superstitie en er is geen reden om aan die begeerte van een geloovige niet te voldoen. Alleen wanneer op grond van Gods Woord met afdoende gronden kon worden aangetoond, dat dit ongeoorloofd was, zou de Kerk het moeten weigeren. Alleen voegt CALVIJN er aan toe dat zulk een Avondmaalsbediening aan een kranke een uitzondering moet blijven en dat ze geschieden moet *adhibito defectu*, d.w.z. dat de Kerkeraad daarbij onderscheid zal maken tusschen de personen en 't niet aan ieder, die dit vraagt, zal toestaan.

Met deze opvatting van CALVIJN ben ik persoonlijk het geheel eens en ik geloof ook dat ze niet alleen meer in overeenstemming is met het doel, waartoe Christus het Sacrament heeft ingesteld, maar ook van meer barmhartigheid en medelijden getuigt. En aangezien het gevaar van superstitie in onze Kerken nu wel geheel buitengesloten is, zou ik ook geen reden zien, waarom onze Kerken niet onder de bovengenoemde voorwaarden de Krankengemeente toestonden.

Daarentegen zou ik het wel bedenkelijk achten, wanneer een Kerkeraad dit *sua auctoritate* zou doen. Een onzer beste Gereformeerde theologen ALTING acht de Krankengemeente geoorloofd onder deze voorwaarden: 1° als 't geschiedt zonder superstitie; 2° als er anderen mee communiceeren; 3° als de Synode daartoe haar toestemming heeft gegeven. De laatste eisch schijnt me toe, volkomen juist te wezen. Wanneer onze Gereformeerde Kerken in Nederland de Krankengemeente zullen toestaan, dan moet dit niet geschieden op één plaats, maar in *alle Kerken*. En dan dient de Synode ook uit te spreken onder welke voorwaarden dit toegestaan wordt. Ik zou daarom den Kerkeraad in overweging willen geven, waar de Generale Synode toch binnen enkele maanden bijeenkomt, deze vraag ter Generale Synode te brengen en haar beslissing af te wachten. De Kerkeraad kan dan, wanneer hij dit wenscht, daarbij dit schriftelijk advies aan de Synode overleggen.

Met heilbede en broedergroete,

Bloemendaal, 17 April 1923.

Uw dw. Br.

(w. g.) Dr H. H. KUYPER.

Voor copie conforme

Ds W. BOUWMAN.

BIJLAGE XXV.
Art. 87.

RAPPORT in zake verhouding van de Indische Kerken
tot de Kerken in Nederland. (Agendum M 4.)

De Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) stelt der Synode voor, het besluit der Generale Synode van Leeuwarden, waarbij de toen gevormde Classis Batavia als buiten-classis gevoegd is bij de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), in *nadere overweging* te nemen, en de verhouding van de Indische Kerken tot de Kerken in Nederland zoodanig te regelen, dat de Classis Batavia geacht wordt, *de bevoegdheid eener Particuliere Synode te bezitten*; en althans voorzover betreft de finantieele aangelegenheden, uit de Artt. XI en XIII K.O. voortvloeiende, een zoodanige regeling te treffen, dat de noodige steun aan deze Classis geboden worde door de *gezamenlijke* Kerken in Nederland.

Zij motiveert dit voorstel met de beide navolgende overwegingen:

1. dat de thans geldende regeling, met 't oog op den verren afstand tusschen Indië en Nederland (waardoor geregelde vertegenwoordiging dezer Classis op de Particuliere Synode zoowel als de behandeling van spoedeisende zaken harerzijds vrijwel ondoenlijk is) en de zoozeer uiteenlopende toestanden, in de practijk *grote moeilijkheden* zal opleveren;

2. dat de toevoeging der Classis Batavia tot de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) een geheel *willekeurige* is, en het daarom *niet billijk* is te achten, dat de finantieele bezwaren, uit deze toevoeging voortvloeiende, uitsluitend ten laste van de Kerken van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) komen.

Uwe Commissie heeft deze zaak ernstiglijk overwogen en besproken. En al spoedig kwam zij tot de eenstemmige Conclusie, dat er inderdaad reden bestaat om het bedoelde besluit der Generale Synode van Leeuwarden (zie hare Acta, art. 132, II a) zoo mogelijk in de aangeduide richting te herzien.

Niet alsof dat besluit, van *kerkrechtelijk* standpunt bezien, betwistbaar zou zijn. Veeleer ware te zeggen, dat de regelen van ons Kerkrecht al te angstvallig ontzien werden, alsof ook maar de geringste afwijking daarvan niet toelaatbaar ware.

Ook werden de dreigende moeilijkheden ter Synode van Leeuwarden wel reeds gevoeld. Aan het slot van het Rapport te dezer zake (zie Acta der Synode van Leeuwarden, blz. 259) leest men: „eindelijk meent uwe Commissie vooruit reeds te kunnen zeggen, dat het wel zal voorkomen, dat de Classis in Indië beslissingen neemt over dingen van meer speciaal Indisch karakter, waarover hier te lande de beslissing van Particuliere of Generale Synode gevraagd zou moeten worden; aangezien die Classis om zoo te zeggen niet alleen classikale samenkomst, maar voor de Kerken in Indië *tegelijk eenigszins Generale Synode is*.”

Desalniettemin nam de Synode de voorgedragen Conclusies aan, in afwachting van wat de practijk ten deze leeren zou en dan misschien als correctie zou noodig blijken.

Ofschoon 't nu aan die practijk nog nauwelijks toekwam en *feitelijke* moeilijkheden zich nog niet voordeden, werden deze toch door de betrokken Particuliere Synode bij de vraag van eventueele emeriteering c.a. reeds zoo van nabij gevoeld, dat zij achtte, van Leeuwardens besluit *onverwijld* nadere overweging en herziening te moeten vragen.

En dat, naar het oordeel uwer Commissie, met *goede reden*.

Het valt toch niet te ontkennen, dat toevoeging eener Indische Classis aan een Nederlandsche Particuliere Synode, welke die dan ook zij, op ernstige moeilijkheden stuiten moet.

Van *persoonlijke* afvaardiging uit Indië naar een jaarlijksche Particuliere Synode kan wel nauwelijks sprake zijn. Al even bezwaarlijk zou het zijn, Deputaten der Particuliere Synode in Indië te doen optreden. De behandeling van zaken zou dus in den regel alleen langs *schriftelijken* weg kunnen geschieden. De verre afstand brengt mede, dat voor zulk een schriftelijke behandeling van zaken *maanden* noodig zijn; waarbij dan nog allerlei vraag rijzen kan, die weer nieuwe toelichting noodig maakt, zoodat *nogmaals* maanden verlopen, eer een beslissing kan vallen. Terecht zegt dan ook de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) „dat behandeling van spoedeisende zaken op zoo verren afstand harerzijds vrijwel *ondoenlijk* is”.

Om nu van andere bezwaren maar niet te spreken (ofschoon ook de aangeduide finantieele bezwaren, eventueel voortvloeiende uit de Artt. XI en XIII K. O. — waarover straks nader — niet te onderschatten zijn) is het dusver gememoreerde reeds zóó klemmend, dat nadere overweging en zelfs onverwijld herziening van Leeuwardens besluit *dringend noodig* moet worden geacht.

De vraag is maar, of met behoud der beginselen van ons Gereformeerd Kerkrecht een herziening in de aangeduide richting *mogelijk* is, en zoo ja, *hoe* die dan 't best zal kunnen geschieden.

Wat de eerste vraag betreft is uwe Commissie van oordeel, dat de in Nederland geldende regelen voor de oefening van het kerkverband onder bepaalde omstandigheden zeer wel voor gewijzigde toepassing vatbaar zijn.

Onze eigen vaderlandsche kerkgeschiedenis levert daar trouwens meerdere *voorbeelden* van.

En wat de Indische Kerken betreft bepaalde reeds de Leeuwarder Generale Synode in haar besluit tot de vorming der Classis Batavia „dat deze Classis de bevoegdheid hebbe om niet alleen (gelijk vanzelf spreekt) alles te doen, wat eener Classis is, maar bovendien ook *af te handelen* de zaken, die vanwege hun speciaal Indisch karakter alleen de Indische Kerken in 't gemeen aangaan”.

In beginsel ligt daarin reeds uitgesproken wat thans wordt gevraagd, n.l.: „dat de meerdere vergadering dezer Kerken geacht worde *de bevoegdheid eener Particuliere Synode te bezitten*”.

Herziening zal alleen noodig zijn van hetgeen in dat besluit der Synode van Leeuwarden aan het genoemde nog toegevoegd wordt, n.l. dat de Classis Batavia „voor alles, wat zoowel de Kerken in Nederland als die in Indië in het gemeen aangaat, zich tot de Particuliere, resp. Generale Synode zal wenden, in al die gevallen, waarin ook de Classes in Nederland dit naar de Kerkenorde hebben te doen”.

Wat hier *wegvallen* moet is de tusschenschakel eener Particuliere Synode, ten einde de Indische Classis in rechtstreeksch verband te zetten met de *Generale Synode*, wijl alleen op die wijze de samenleving van Indische Kerken met die in Nederland in eenzelfde kerkverband mogelijk is.

Tevens ware daarmede vervallen het bezwaar, dat de toevoeging eener Indische Classis aan een Particuliere Synode in Nederland, welke die ook zij, altijd iets *willekeurigs* heeft, en het *niet billijk* is, dat de finantieele bezwaren, eventueel uit deze toevoeging voortvloeiende, uitsluitend ten laste van de Kerken dier Particuliere Synode zouden komen.

De Hollandsche Indische Kerken toch bestaan voor een belangrijk deel uit *kolonisten*, die niet uit één provincie, maar uit alle deelen van het vaderland herkomstig zijn, zoodat het alleszins billijk is te achten, dat de bedoelde lasten ook door de *gezamenlijke* Kerken gedragen worden.

En mede daardoor ligt het voor de hand, dat de belangen der Hollandsche Indische Kerken het best behartigd worden door een *Generale Synode*, waar *alle* Kerken vertegenwoordigd zijn.

Op grond van alle deze overwegingen is Uwe commissie van oordeel, dat het voorstel der Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) alleszins *aanbeveling* verdient, al zal de *uitwerking* dezer aangelegenheid in bijzonderheden allicht nadere overweging en vooral overleg met de Indische Kerken vereischen, om met name voor de finantieele verhoudingen een regeling te verkrijgen, die beiderzijds bevredigen kan.

Derhalve adviseert uwe Commissie, dat de Synode besluite: (volgt in art. 87).

J. D. VAN DER MUNNIK, *Rapporteur*.

BIJLAGE XXVI. ADVIES in zake punt I a, Echtscheiding.

Art. 91.

Aan uwe Commissie is opgedragen, advies te geven omtrent het Rapport in zake echtscheiding, dat reeds bij de Generale Synode van Leeuwarden (1920) is ingediend, maar waaromtrent die Synode besloot, dat de Kerken dit Rapport rustig zouden overwegen en een volgende Synode zou beslissen of zij zich kon vereenigen met de daarin uitgesproken gedachten, ten einde het dan als advies der Synode te zenden naar de Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika, en de Memorie van Prof. RIDDERBOS, opgesteld ingevolge het besluit der Synode van Leeuwarden, dat, hoewel Prof. RIDDERBOS dit niet gevraagd had, toch ook een nadere toelichting van zijn afwijkend gevoelen ter kennis van de Kerken zou komen.

Het Rapport komt tot de volgende Conclusies: